SALA DE LECTURĂ

luceafărul

Săptămînal editat de Uniunea Scriitorilor din România

Serie nouă • miercuri 30 ianuarie 1991 • 5(53)

Țară

Țară bogată :
în cimilituri, cimitire și ciuperci
după ploaie, albe cum sînt căștile
polițiștilor.
Țară bogată în mine de cărbuni
și în mine însumi.
Țară bogată, țară mormînt.
Țară
tot mai des mă bate gîndul
să-mi smulg limba cu care te cînt.

Marin Lupșanu

Număr ilustrat cu reproduceri după lucrări de Corneliu Medrea

Calea spre confuzie

Că e foarte greu să devii democrat peste noapte, după ce ani de zile ai fost în primele rînduri ale ideologiei și politicii comuniste, că nu-i ușor să începi să spui adevărul după ce o viață întreagă te-ai obișnuit să minți o demonstrează și întristătorul spectacol al publicisticii noastre angajate pînă la sacrificiu — al justiției și adevărului, desigur — pe baricada lui „care pe care", aparent înnoitoare, în realitate doar (doar ?) nostalgică și reconstitutivă. De aici însă pînă la abolirea — cu senitătate — chiar și a celui mai elementar bun simț în actul publicistic, act eminamente social, întrucît informează și formează deopotrivă, răsfrîngîndu-se asupra întregii societăți alfabetizate, ba și asupra celei doar vorbitoare — e un pas pe care-l poate explica numai medicina și nu-l poate scuza nimeni și nimic. E pasul obișnuit al unei prese în serviciul totalitarismului, dar îl recunoaștem și într-un context de libertate a presei, cum e cel din zilele noastre. Prin accident, se va spune. De acord, însă atunci cînd accidentul se repetă, mai întîi pe ici pe colo, apoi pe ici pe colo și pe dincolo, proliferînd adică, el încetează să mai fie accident și devine tendință. Al cărei prim efect scontat e instalarea confuziei. Procedeul e relativ simplu și ușor de aplicat mai ales atunci cînd codul etic al gazetăriei e vorbă în vînt : se cîntă pe cît mai diverse voci aria calomniei pînă ce adevărul însuși, cînd și unde apare, va fi luat drept calomnie, după care va fi mult mai lesne de dat calomnia cea mai stupidă drept adevărul cel mai limpede. Și astfel, publicul, ținut o vreme în asemenea tertipuri, va ajunge să se îndoiască deopotrivă de natura adevărată a adevărului și de natura calomnioasă a calomniei, momentul consecutiv fiind luarea adevărului drept minciună și a minciunii drept adevăr. Iar odată instaurată, confuzia regenerează perpetuu din ea însăși. Și nu încape îndoială că starea de confuzie a publicului nu e convenabilă celor care au aspirații și doresc înnoirea, în schimb e cît se poate de propice pentru cei care au nostalgii și doresc reconstituirea vechiului. Orice tentativă totalitară începe prin debordarea confuziei în mase. Iar cea mai bună cale spre confuzie e insistența întru calomnie, adevăr parțial și minciună, tustrele, din nefericire pentru noi, din ce în ce mai ofensive în paginile unei publicistici care și-a regăsit, mai iute decît s-ar fi așteptat pînă și cei mai sceptici iluziоniști ai revoluției, ritmul și vivacitatea de odinioară, cu mai mult aplomb chiar. În fond, avem ceea ce merităm. E trist, poate, dar sigur e adevărat. Ce să facem dacă uităm repede și dacă memorie bună au prea puțini...

„L"

Luceafărul

Director
LAURENȚIU ULICI

Redactor șef adjunct
EUGEN URICARU

Secretar general de redacție
MIRCEA CROITORU

chenar

Răul, în fine...

Găsesc la J.F. Revel o definiție foarte clară a glasnost-ului : „a spune oficial ceea ce toată lumea știe". Nu-i frumos ? Cum bine știm, asta e tot ce poate fi mai străin de voința ocîrmuirii noastre, care, dacă la capitolul „restructurare" stă bine, orientînd lucrurile către toate cele cinci colțuri ale stelei răsăritului, în schimb, față de „transparență", preferă poziția copilului în fața eclipsei de soare : nu-i posibilă vederea, decît prin geamul afumat. A trebuit să trecem în anul doi al acestei „facultăți inutile", care este libertatea, pentru a putea auzi, în fine, dinspre vîrf ceea ce opoziția de la mijlocul piramidei postulează de 14 luni : că, pentru început, e nevoie de un împrumut masiv, că, într-adevăr, am neglijat nepermis de mult chestia pămîntului, că, vrem, nu vrem, trebuie să luăm lecții de democrație, că a vinde înseamnă pur și simplu a avea cu ce cumpăra, că, vorba ministrului Vătășescu, „n-am prevăzut" aia și aia și celelalte, că, da, s-au făcut greșeli din ianuarie-n mai, hrănind națiunea cu roz-bomboane de captat benevolența, pentru ca acum nici pe ovăz să nu putem trece, că mafia comerțului rade tot, că s-au făcut abuzuri, că, da, ar cam fi timpul să dezghiocăm miracolul mineriadei, că, n-avem ce face, trebuie și legea salarizării și cea a protecției sociale, că liberalizarea prețurilor e una, dar că legea proprietății trebuie s-o devanseze, că „n-avem autoritate", boicotîndu-ne „vechile structuri" (nu s-au vărsat tone de venin pe ideea „purificării", pentru a se constata acum că impuritățile sufocă tot ?), că e nevoie de reforma monetară, că mamuților industriali trebuie să li se sune ceasul, că, orice s-ar face, șomajul este inevitabil, că pecinginea banditismului e omniprezentă, că, mă rog, e rău, pe ici, pe colo, și anume în punctele esențiale. Nepăsarea suveranilor a început să se fisurceze, totul stă, motorul s-a gripat, mecanismele se-ncaieră, se împiedică reciproc. Noroc cu Golful, motiv gros de amăgit mințile aborigene. Nu-i nicidecum o bucurie să-ți vezi împlinite profețiile — e o tristețe îndoită. S-a pornit cu propulsarea bezmetic-electorală a euforiei ca antidot la catastrofă, pentru a se ajunge la o eșuare deloc feerică. S-a postulat **liniștea** sinucigașă, spre a se sfîrși într-o nouă agonie. S-au spus adevăruri (cînd s-au spus !) nu de voie, ci numai de nevoie, din aceeași necunoaștere a sufletului național : românului trebuie să-i spui cinstit că-i rău, ca să-l miști către bine. Numai mazochismul îi stîrnește energiile paradoxale. Dar sîntem încă foarte departe de asta. Glasnost înseamnă, la noi, încă, a bate șaua ca să priceapă iapa. Diversiunea Gugești a tov. Roșiianu e un exemplu teribil pentru acest **cult al indirectului**, pe care-l nutrește puterea. Totul e adus pe după cap, mergînd în mîini și privind cu ochiul din ceafă al mutului. În loc să demontezi înscenările de la 13—15 iunie ale unei mafii naționale, știute de toată lumea, de-o viață, îl iei pe dom' plotonerul, în speranța că va pricepe și nea Ion și tov. Chițac, și faci un Golf ad-hoc, transformînd Gugeștii (serial TV, aidoma „Caracatiței") în buric național al fărădelegii. Pe de altă parte, se reacționează exclusiv la biciul străinătății : a fost nevoie de campania europeană cu orfelinatele și handicapații, ca să se accepte televizarea minunatelor realități din emisiunea Janei Gheorghiu din 22 ian. E nevoie de Consiliul european, ca să ne mișcăm și noi cu Comisia 13—15. Chiar numai de frică și șantaj economic vrem să știm ? Ce să le mai cerem occidentalilor ? să vadă peste tot, ca să accepte și-ai noștri că așa e ? Lăsați răul la vedere, tovarăși, e leacul cel mai sigur. E singura lecție pe care n-ați vrut s-o învățați de la Răposatul, care numai d-aia s-a prăpădit !

Dan C. Mihăilescu

prezentul continuă

Omul nou-nouț

Încă de lămurire dusă de fostii activiști de partid prin tot felul de lecții ideologice, în fel și fel de forme, sociale și culturale, pentru formarea **omului nou**, abia acum își arată roadele, în această societate a degringoladei, a ne-ncrederii, a nostalgiilor după liniștea care totuși gemea la cozi interminabile (cozi care sporovăiesc acum liber), nostalgii care-l fac pe biet **omul nou** să-și repună-n aplicație cunoștințele deprinse la fostele lecții întru asigurarea zilei de mîine care-i va diminua vizibil din caratele cîștigate în aurita epocă. Ce viitor mai poate fi și ăsta care se-ntoarce în trecut, își zice, făcîndu-și fel și fel de sperante ideologice, încercînd să refacă vechi filiere, vechi relații rupte pe la începutul anului, cînd se tot amenința cu acea buclucașă **listă a informatorilor**, de frică să nu cumva s-o-ncurce sau în cel mai ușor caz să se facă de rîs și de nimic față de prietenii pe care i-a turnat periodic contra unui cont sau a unei asigurări că va fi „salvat" dacă i se va întîmpla cumva ceva. Pe cînd acum, de cine să mai fie salvat, el, omul nou, care a fost învățat să fure, să mintă, să facă tot felul de potlogării care-i erau garantate ca **fapte de omenie ?** Acum toate „învățămintele" se văd compromise și, înaintat în vîrstă sau limitat, nu mai are timp, nici cum, să-și mai facă alte „învățăminte". Și de unde cinste, de unde onoare, cînd toate astea aveau altă față acum un an ? Acum, însă, pierdute definitiv, îl văd pus în disperare, și-n disperare de cauză caută orice portiță care l-ar salva, care i-ar asigura liniștea. Și iată că portita aceasta a venit și ea se cheamă **Partidul Socialist al Muncii** (a se înțelege P.C.R., tocmai organul puterii supreme defuncte care l-a învățat atîtea „lucruri bune"). Și „nou-nouț", omul se ndreaptă spre sînul acestuia care s-a dovedit a fi al lui Aavram pentru el. Toate conceptele îi sînt clare numai un singur lucru nu i se pare prea ușor, cum o să cînte el cîntecul lui atît de drag : **Partidul ! Verdeț ! România ! ?** Nici nu iese ca inițiale, că răposatul a fost predestinat și din acest punct de vedere, c-ar fi P.S.M... Dar ce parcă, se obișnuiește el, că e mai ușoară această obișnuință decît cinstea și onoarea care-i sînt cerute de o societate spre care dorim să ne îndreptăm, spre o societate în care el ca **om nou-nouț**, pregătit ideologic, nu prea-și vede rostul.

Un astfel de **om nou-nouț** există în societatea noastră nostalgică și mai ales el este acel **bursier** al partidului comunist, trecut prin înalta academie „ștefan gheorghiu" care i-a format așa cum constructorul de șosele face cuburi din stînca de granit pentru a pietrui o șosea durabilă. Numărul lor este imens și dacă pe asta s-a bazat tov. verdeț, înseamnă că-i va lua mult timp la refacerea dosarelor. Chiar, apropo, mă-ntreb, cam cum se vor face noile dosare ale noilor membri ? Cred că după criteriile care au stat la baza formării **omului nou** sau poate chiar prin reprezentarea unei diplome pe care va scrie OM NOU-NOUȚ...

Cît despre ce face acest om nou-nouț, nu ne este greu să ne închipuim. Îl simțim zilnic lîngă noi, acumulînd informații, adunînd dovezi, în speranța că va veni o zi, cînd se va putea răzbuna, bucurîndu-se, în sinea lui, de răul pe care ți-l va putea face la momentul respectiv. Și alte și alte lucruri, de care ne este groază să ne amintim, va mai face acest **om nou-nouț**, dacă nu va fi obligat să-și uite lecția învățată de la marii lui meșteri de partid (și de stat !), activiști de partid, securiști, acei bursieri ai groaznicei jumătăți de veac prin care el, **omul nou-nouț**, s-a înviorțoșat să existe.

Gellu Dorian

momos :

Manolescu și muncitorii

Ascultîndu-l pe Nicolae Manolescu vorbindu-le muncitorilor de la Uzina Faur (fostă 23 August), mi-a venit în gînd, stăruitor chiar, o întîmplare pe care a avut-o Jack London în Coreea, pe vremea războiului ruso-japonez. Citez din cartea lui Irving Stone : „Cînd plecase ca reporter în războiul ruso-japonez, (Jack London, n.n.) în hotelul în care locuia venise un funcționar și-i spusese că toată populația era strînsă în piața din fața hotelului ca să-l vadă. S-a simțit grozav de încîntat la gîndul că faima lui ajunsese chiar în Coreea. Dar cînd s-a urcat pe estrada înălțată pentru el, funcționarul l-a întrebat dacă nu vrea să-și scoată dantura artificială și s-o arate. O jumătate de oră a stat acolo scoțîndu-și dinții din gură și vîrîndu-i la loc în aplauzele mulțimii ; atunci a avut prima reprezentare a faptului că oamenii rareori ajung iluștri datorită lucrurilor pentru care se străduiesc și mor."

Nicolae Manolescu a scris mai multe cărți (18) pe care muncitorii nu le vor citi niciodată. Poate copiii lor, dacă vor ajunge la Universitate, sau copiii copiilor lor, în aceleași condiții. Manolescu le-a spus că vinovați de ceea ce se întîmplă în țara noastră sînt, în primul rînd, ei, muncitorii, iar nu neapărat intelectualii. Ei, muncitorii, au aplaudat zisele lui Manolescu și destul de probabil că în timp ce băteau din palme s-or fi gîndit : „ia să-l vedem pe ăsta robotind pentru un salariu de mizerie, ca noi !" Faptul că Manolescu a muncit timp de mai bine de 30 de ani pentru un salariu de mizerie, nu are nici o importanță. Faptul că „produsele" domniei sale precum și ale celorlalți ca el vor fi folositoare multor generații de acum încolo, nu are nici o importanță. Și atunci cum să nu-i urască muncitorii pe intelectuali ? Cum să nu-i disprețuiască, cînd timp de 45 de ani au învățat un singur lucru : că munca manuală este singura adevărată, cea care produce pentru burtă. Cel care a spus : „dacă ne-ar durea creierul, cum ne doare burta de foame, lumea ar arăta altfel" e mort. Muncitorii cred că n-au nevoie de intelectuali. Intelectualii, în naivitatea lor, cred că da. „Solidaritatea" poloneză s-a despărțit de intelectualitate atunci cînd s-a pus problema puterii. Clasa muncitoare trebuie, în aceste momente, așa cred, părăsită. Ea trebuie să-și găsească singură drumul și întîlnirea firească, se va produce, după ce își va fi consumat doza de orgoliu a producătorului primitiv.

Ștefan Agopian

Vorbe de pe corabia lui Sebastian

● Doctorul CONSTANTIN GRIGORESCU : „Domnule președinte (...) Zimbetul dumneavoastră este pentru milioane de oameni un balsam"... **(AZI)** ● ALEXANDRU BÂRLĂDEANU : „Știți, eu am fost silit să rămîn în U.R.S.S., pentru că basarabean fiind, mi s-a dat o cetățenie". (Din **Contrast**) ● IULIAN VLAD : „Multe zeci de patrioți și revoluționari autentici au fost alături de mine". **(Adevărul)** ● Prof. I. S. DELADEVA : „În timpul lui Carol I, Alexandru Vlahuță a scris cutremurătoarea sa poezie «Minciuna stă cu regele la masă»". **(EUROPA)** Curat cutremurătoare, profesore... ● **România Mare** : ...„marele dascăl național Nicolae Iorga avea să fie asasinat chiar de protejații lui Mihai...". ● CORNELIU VADIM TUDOR : Nicolae Ceaușescu ...„a făcut lucruri extraordinare pentru România și pentru pacea lumii, dar n-a știut să îmbătrînească". **(R.M.)**. ● ALCIBIADE : „Miercurea trecută colaboratorul nostru **Radu Theodoru**, a vorbit la televizor. **Precis, la obiect**, cu un emoționant fior **patriotic**. La ieșire, a fost jignit violent de **cîțiva** tehnicieni din banda lui **Dumitru Iuga**. Trecem peste faptul că scriitorul e colonel de aviație și a făcut frontul, fiind **un** erou de război". **(R.M.)**. ● Dr. PH. ALUSSE : „Orgasmul este urmat, la bărbat, de o perioadă refractară **(de** recuperare), în cursul căreia penisul se «ramolește»". **(3 pe un balansoar)** ● GHEORGHE DUMITRAȘCU (senator F.S.N. de Constanța) : „— Cum domnule, sînt cozi la Constanța ? N-a prea fost carne de porc ?". (Consemnat de Nicolae Ragan, **Contrast**) ● ALCIBIADE : „Unul dintre cei mai periculoși agitatori ai Pieții Universității este parohul de la Biserica Colțea, **Sandi Mehedințu. Fiu** de legionar și el (se putea altfel ?) acest popă sifilitic a făcut o mare provizie de rîngi de fier și țevi"... „Părințele, părințele, de ce nu-ți vezi tu de anafură și de banul pomanagiu din ochiul mortului". **(R.M.)** ALCIBIADE : ....„am reprodus acest gunoi lexical". **(R.M.)** ● CONSTANTIN DUICĂ : „Acești oameni, simpli (...) știu, deși n-au învățat greaca veche, că democrația înseamnă conducerea poporului, prin reprezentanții săi, aleși prin alegeri libere. Și asta știu toate popoarele lumii civilizate. În afară, bineînțeles de G.D.S., P.N.Ț.-C.D., P.N.L., U.D.M.R., Societatea Timișoara și Alianța Civică. Pentru aceste partide, organizații și alianțe, democrația înseamnă doar dreptul lor de Samsoni (duși de curte) de a se înfrupta din averea națională". **(Dimineața)** Profund gîndit, bine scris... ● ALCIBIADE : „Tot mai stupide, mai enervante emisiunile t.v. ale studenților, sub genericul «Gaudeamus»". ; „George Roncea (...) i-a spurcat iar pe mineri, numindu-i barbari"... **(R.M.)** ● RADU GIROVEANU (subsecretar de stat la Ministerul Justiției), în dialog cu Gh. Ionescu Oblojan : „Cei din Ministerul Finanțelor, cînd le-am prezentat programul nostru de îmbunătățiri și dezvoltări edilitare în rețeaua închisorilor (după mine un program modest față de ceea ce trebuie făcut), au sărit în sus, reproșîndu-ne că vrem să facem hoteluri de lux din închisori **(Independentul)** ● VICTOR ALIMĂNESCU : „Domnul Iordache, acest mic Gogu Rădulescu al vremurilor noi, trebuie să se decidă între «Front» și George Șerban". **(Națiunea)** ● ALCIBIADE : ...„Răzvan și Vidra Theodorescu (...) la 5 ani avea mintea de-acum". **(R.M.)** ● „«E în mine... E în mine...» gîndi Ana". **(Occident)** ● **R.M.** : „Ceea ce se întîmplă în orașul Timișoara de un an întreg este scandalos și nu poate fi tolerat" ; „Voi, huliganilor, nu v-ați dat în lături de la nimic pentru a vă satisface poftele de mărire și de căpătuială, i-ați adus pe unguri și pe alții peste noi pentru a-l răsturna cu preț greu de sînge pe Ceaușescu". ● **Love — sexy magazin** : „Rolul penisului este de a fi cale de trecere, de evacuare a urinii și a lichidului seminal la timpul ejaculației". ● Ing. TIBERIU ILIE COSTAN (Cluj) : „Stimate d-le Barbu și d-le Vadim, Vă sărut dreapta, ca unui patriarh, Nea Jenică, și te sărut sincer pe fața D-tale de adolescent, Nea Vadim, sunteți MARI ca și ziarul Dv. Dați-le în continuare peste BOT la toți escrocii și speculanții, că toată **românimea** e cu Dv." ; „Să știți că realizați un lucru de-a-dreptul istoric !". **(R.M.)** ● ALCIBIADE : „Iar revista noastră nu are sediu...". Frați români, dați un leu !...

Petre Stoica

Ce este dictatura?

S-ar părea că știm prea bine ce este dictatura dar dacă ar fi așa am îndura-o mai rar sau deloc. Dacă istoria s-ar fi adaptat spre a o recunoaște de la primele ei semne, instaurarea regimurilor opresive nu ar amenința încă. Ei bine **dictatura, în esența esenței sale înseamnă a conduce prin rupere informațională cvasitotală între conducător și condus — funcționînd doar canalul de transmitere și impunere a ordinului, și foarte parțial, cel de confirmare a execuției.** Releele principale de feed-back sînt demontate. Mai important decît poporul, mai important chiar decît dictatorul este ordinul. Tot ceea ce nu a fost încorporat dintru început în ordin este, informațional, zgomot — zgomot care trebuie șters, făcut să dispară ca să nu mai apară. Cibernetic, nimic mai sigur decît identificarea unei dictaturi drept dictatură. Nu are importanță cîți sînt cei care dictează și cîți sînt cei cărora li se dictează, cine sînt unii și cine sînt alții, cum au ajuns unii într-o situație, iar alții în situația contrară. Să ne mai întrebăm cărui regim politic aparține România la mijloc de decembrie, anul unu al post-comunismului ? Poate democrației, dar către ce se îndreaptă ? Un surd și orb care ar conduce nu ar putea fi decît un dictator. Dar cum este cel care auzind nu vrea să audă și văzînd nu vrea să vadă ?

Ce spune, înainte de toate, conducătorilor lui omul aflat între cei conduși ? Spune, după îndemnul lui Iisus că acela care vrea să fie primul trebuie să îi servească pe ceilalți. Tot după Iisus, el, acest om, spune că, așezat în capul mesei, trebuie să dai seama pentru faptul de a te afla acolo, pe cînd, dacă ai fi așezat departe de acest loc al onorurilor ai fi, cu siguranță, chemat mai în față. Cele mai necesare fraze ajung însă dureros de greu pînă la cei care ar trebui să le asculte și să le urmeze. Avem de recunoscut că este uneori penibil să conduci o țară în condițiile libertății de exprimare. Nu este însă, nimic de făcut pentru a oferi facilități guvernanților întrucît astăzi libertatea de exprimare se dovedește, în ierarhia valorilor oricărei națiuni civilizate (sau aflate pe calea civilizației), un bun cu mult mai important decît oricare dintre cele ce ar putea fi oferită de către conducerea cea mai funcțională.

Dictatorul, sau membrii unei dictaturi colective, știu ei ce fac ? Senatul roman numea un dictator (pe timp foarte limitat, inițial ; cînd această lege a unei magistraturi supreme și înspăimîntătoare a dispărut, republica romană a pierit și ea) aproape exclusiv atunci cînd patria era invadată de armate străine deosebit de puternice. Dictatorul era cel care nu mai trebuia să audă plînsetul familiilor care îi pierdeau pe cei apropiați în război, să nu mai vadă cadavrele abandonate putrefacției pe cîmpurile de luptă, pentru a putea emite ordinele aducătoare de moarte, dar și de salvare, pentru popor și pentru patrie. Aici nu este de discutat nimic. Dictatorul era el însuși — moralmente — un sacrificat care sacrifică — cît se poate de fizic — la rîndul său, alte ființe omenești întru salvarea unui stat ce urma să redevină, la sfîrșitul episodului sîngeros, singurul suport și singura garanție pentru viața și libertatea cetățenilor. Căile informației erau închise pentru că, în condițiile date, singurele informații ce puteau aferenta conducerea republicii erau realmente zgomot. Armata romană trebuia să învingă necondiționat sub ordinele indiscutabile — și prin aceasta, doar, infailibile — ale dictatorului, ales în funcție de oamenii cei mai competenți și mai responsabili, de adevărații părinți ai patriei. De ce însă o dinastie informațională din jurul sutelor și miilor de dictatori care au năpădit inutil și dezastruos istoria ? De ce autismul înverșunat al acestora ? De ce se pedepsesc ei înșiși la izolare, la compromitere și condamnare ? De ce aproape în fiecare om coeficientul mare sau mic, dar mult prea rareori nul, de tentație dictatorială ? De ce niște oameni, chiar astăzi, în această țară a noastră, conced să se separe de semeni, pînă la a schița, dureros de verosimil, condiția dictatorului, așezînd în fața națiunii, prin însumare de efecte, un sistem de conducere care nu poate să nu ne dea sentimentul dictaturii, chiar dacă elementele sale structurale sînt mai curînd cele ale unei democrații ? Sînt mai multe răspunsuri la aceste întrebări. Cîteva dintre ele le-am schițat eu însumi în eseuri răspîndite în presa recentă, dar doresc să realcătuiesc acum unul ceva mai sintetic.

În urmă cu peste două milenii Platon oscila, în „Republica", între formele de guvernare ce s-ar fi putut elabora pe seama dezvoltării constituției ateniene și acelea care nu reprezentau decît, abia modificat, constituții de inspirație spontană. În „Legile" atitudinea sa nu avea să fie cu mult mai decisă. Democrația a tentat rareori filozofii pînă în secolul XVIII. Motivul pentru care s-a întîmplat așa a fost unul simplu. Pentru vechiul filozof, pentru profetul civilizator (precum Manu, Moise, Lao Tze sau Mahomed), sau pentru conducătorul etniei (regele clasic) omul nu era, etic și spiritual, creditabil. Pentru toți aceștia acțiunea socială umană nu a fost, primordial, acțiunea organizațional-politică sau administrativă ci acțiunea moralizatoare. Moralizarea însemna desigur, implementarea legii morale — real sau pretins transcendentă în originea sa — lucru în raport de care acțiunea de guvernare nu era decît un instrument ce se cerea manevrat în mod expert. Guvernele trebuiau să fie ceea ce acum poartă numele de guverne de tehnicieni. Omul, pentru a putea participa la guvernare, trebuia să asimileze filozofia, sau dogma unei religii sau principiul național, ori tribal. Statele erau mai puțin guvernate de conducătorii lor decît de un set de principii abstracte. Treptat, prin dezvoltarea învățămîntului în marile țări vest-europene aceste principii au ajuns a fi introiectate personalității umane, cel puțin exemplarelor medii ale acestei personalități. Și totuși omul continua să nu fie creditat sub raportul capacității sale politice. Conducerile autoritare ofereau membrilor lor avantaje mult prea substanțiale. A apărut atunci Jean-Jacques Rousseau care a afirmat că omul este bun, demn și competent ca stăpîn al propriei sale vieți, aceasta însă numai întrucît el redevine omul natural, așa cum este alcătuit structural, necorupt de viața socială, caracterizată de chiar faptul că, în cadrul ei cel lipsit de valoarea autentică încearcă să se impună pervers celui valoros. Necesitatea eliberării naturii umane, în tot adevărul ei, a fost centrul tuturor doctrinelor romantice, teoriilor socialismului, psihanalizei și existențialismului. Indiscutabil că, în chip progresiv, această natură a fost eliberată. Erich Fromm și Herbert Marcuse, Gabriel Marcel și Jean-Paul Sartre ar mai avea prea puțin de cerut societății omenești aflată pe un drum clar către non-opresivitate. Și totuși acest drum al descătușării a fost mereu întrerupt de izbucnirea unor lovituri de stat dictatoriale, de instaurarea, pe mari suprafețe ale globului, a unor sisteme socio-politice tiranice. Cum de a fost posibil așa ceva ? Erich Fromm a discutat, într-o carte celebră despre infantilism și despre necesitatea paternalistă, ca sursă psihologică a regimurilor totalitare. Nu cu totul satisfăcut de teoria lui Fromm, de o mai veche teorie a lui Sigmund Freud privitoare la același obiect și, de alte cîteva opinii exprimate în psihologia și filozofia socială (toate acestea reprezentînd părți din adevăr, dar nu adevărul însuși), am căutat să arăt contribuția complexului de inferioritate, cît și a altor elemente ale inconștientului (balansul eros-tanatos, în primul rînd), la instalarea și funcționarea dictaturilor. Nimic din toate acestea nu va fi contrazis aici. Acum, ofer mai curînd o vedere dintr-o altă direcție.

Două eseuri freudiene, care se bucură de o cunoaștere cu mult mai redusă decît restul operei sale sînt poate dintre cele mai pătrunzătoare studii ale marelui psiholog și filozof, fiind totodată deosebit de utile analizei socio-politice — titlurilor lor : „Dincolo de principiul plăcerii" și „Considerații actuale asupra războiului și morții". În ambele, tema centrală este aceea a existenței unui instinct major, diferit de cele universal cunoscute — autoprotecția, hrănirea, erosul — un instinct al morții, tendința tanatică. Nu se cere reluată aici demonstrația lui Sigmund Freud în favoarea existenței pulsiunii mortale. Pentru omul acestui sfîrșit de mileniu, ideea unui instinct tanatic nu are cum fi exagerat de stranie. Este îndemnul nostru profund către autodestrucție și către destrucție, este masochismul și sadismul îmbinate, pe care omul le combate cu atîta dificultate, este însăși autizarea sau abulia în fața vieții.

Dar nu trebuie uitat : atunci cînd principiul legii morale a cedat pasul în fața principiului exprimării naturii umane, toate pulsiunile instinctuale s-au exacerbat. Putea, oare, instinctul tanatic să fie exceptat ? O enormă tendință agresivă și autoagresivă umbrește condiția omului actual, dar acest om devine anxios — ne spunea Karen Horney — la conștientizarea propriei agresivități. Ce va face el ? Va tinde să-și satisfacă agresivitatea tanatică printr-un altul — și iată cum apare dictatorul, exponent al tanatosului ce pulsează în nu puțini dintre membrii unei colectivități, într-o oarecare măsură prezent în toți exponent egal al sadismului ca și al masochismului de care nu știm să ne eliberăm altcum. Dictatorul este o parte din instinctualitatea noastră și anume cea mai nocivă și, implicit, mai murdară. Omul este agresiv prin dictatorul său și este autoagresiv prin același personaj. Prin dictator el, omul, se bucură în secret de răul altuia, îl provoacă, eventual și deplînge, pervers și penibil suferința proprie pe care ar fi trebuit să știe să o evite. Dictonul este unul din mijloacele prin care națiunile țin la distanță, dar păstrează activă, partea cea mai negativă a propriului lor inconștient. În acest sens dictatorul este un păcălit. Fiind înșelat în chiar măretia sa inautentică, el se răzbună pe un întreg popor, fără să poată măcar conștientiza motivele reale ale actelor sale de injustiție.

René Girard afirmă că agresivitatea umană își află firească descătușare, dar și dezamorsare, în tapul ispășitor, sau în vreuna din variantele sale simbolice. Dictatorii ajung, oricum, să fie — măcar post-mortem — acești țapi ispășitori ai tanatosului ca instinct universal. Sînt însă țapii ispășitori cei mai scumpi, dintre cei plătiți de popoare. O cale de a evita atît intrarea conducătorilor în capcana dictaturii cît și suferințele și degradarea unui popor supus regimului dictatorial, ar putea fi aceea de a crește, pînă la extrem, exigența în definirea dictaturii.

Nicicînd nu trebuie permis să mai existe la noi o rupere a conexiunii informaționale între conducători și conduși. A asculta ceea ce nu te confirmă este dovada că funcționează feed-back-ul și că ești apt pentru democrație, că poți fi membrul unui sistem de conducere democrată. Atunci cînd fiecare trebuie să facă un sacrificiu, atunci cînd numai sacrificiul mai poate salva o națiune, este cazul ca și conducerile să facă sacrificiile potrivite lor — acela al ascultării, dar, nu mai puțin, și cel al divizării autorității între diferitele componente politice ale națiunii. Un sacrificiu național — fie el și pentru un viitor mai bun — nu poate fi cerut decît de către o coaliție națională.

Caius Dragomir

minimax

Jana D'Arc

Ah, ah, femeile-astea !
(Autor deocamdată necunoscut)

Vom îndrăzni pentru o dată ca în acest colț de pagină să rupem echilibrul dintre, să le zicem, **simțire** și **gîndire,** în favoarea primeia. Neîndoielnic, este greșit ! Ba încă este una dintre greșelile grave ce greu pot fi trecute cu vederea, mai ales într-o lume care stă, ca acum, permanent sub primejdia descumpănirii — **o lume,** adică lumea noastră și **acum** nu neapărat din cauza războiului din Golf chiar dacă ne atrage el atît de puternic atenția încît s-ar presupune că nici nu observăm cum, pe ici pe colo, ies tiptil la iveală nu doar sloganuri ale vechii propagande (oho, ce vremuri cînd toată lumea capitalistă era zgîlțîită de mișcările pacifiste !), dar uite că se operează și gingașe noi strîngeri ale șurubului, bunăoară felul cum am fost dojeniți de Interne pentru c-am cam uitat Legea nr. 25/1969 ceea ce nu e deloc bine și frumos și patriotic din partea unora, a uitucilor, cînd, ce naiba !, doar se știe că orice străin e un suspect !

Așadar, anunțată fiindu-ne intenția prin titlu, despre femei va fi pe mai departe vorba. (Dar cum altcumva decît cu multă simțire s-ar cuveni făcută apropierea de un asemenea subiect ?) Mai precis, femeile, revoluția și televiziunea. Cu referiri la prezent, căci trecutul este atît de încîlcit încît nu ne putem permite a căuta într-acolo, la începuturile revoluției ; o vor face desigur istoricii, amintindu-și cu siguranță de femeia aceea revoluționară care s-a cățărat dintr-o mișcare pe T.A.B. și a strigat s-o audă și s-o vadă toată țara : „Cine ești matale domnule Mazilu ?" Istorică femeia aceea !

În primul rînd deci, probabil că într-o aceeași răsuflare ușurată cu toți abonații și abonatele, plus celelalte multe milioane de cititori fideli ai cotidianului **Azi,** ne exprimăm din tot sufletul mulțumirea de a nu se fi întîmplat o tragedie. Dumnezeule bun și mare, bine că ai ferit-o de păcat pe doamna A.P. ! Căci pînă vom reveni la cultul strămoșilor traco-daci ori vom adopta modelul japonez (dacă tot putem să ne cumpărăm cu numai 1—2 milioane de lei o Toyotă), deocamdată păcat este pentru noi creștinii să-ți pui singur(ă) capăt zilelor. Și cum ! Brrrrrrrrrrr ! Sîmbătă 19 ianuarie 1991 România a trecut pe lîngă o tragedie națională căci metoda preconizată de doamna A.P. ne-ar fi distrus la toți pentru cine știe cîtă vreme liniștea de care avem atîta nevoie. Într-o scrisoare adresată primului ministru doamna A.P. îi cerea să impună televiziunii pînă vineri 18 ianuarie a.c. prezentarea pe post la un ceas de maximă audiență a unui protest din care să reiasă într-adevăr „ce gîndește mulțimea anonimă, patrioții sfintei noastre patrii, ROMÂNIA, noi milioanele care am ajuns cu răbdarea la limita maximă", urmînd, pe puncte motivele acestei disperări, îndeobște părtinirea scandaloasă la care se dedă TVR în favoarea opoziției, a „mitingiștilor" (îndeosebi timișoreni), a studenților „bugetivori", și a liderilor sindicali, mai pomeniți în treacăt fiind și unii artiști care „au alte treburi acum". În cazul nerespectării cererii, doamna A.P. avea de gînd să ardă „ca un rug în fața instituției TV"[1]). Slavă Domnului că nu s-a întîmplat deși nu știm să-i fi fost îndeplinită cererea. Poate că între timp i-a răspuns dl. primministru, ori poate că dl. Claudiu Iordache i-a „demontat" motivația sinuciderii punct cu punct așa cum am văzut că a făcut-o și în cazul d-lui Iuga într-o memorabilă ședință de aducere la ordine a celor indisciplinați din RTV. În fine, oricine o fi fost salvatorul, îi rămînem cu toții îndatorați pentru binefacere. Iar dacă tot a rămas în viață, probabil că o să mai auzim de doamna A.P.

Și abia au trecut trei zile, cînd, iată, altă femeie, de data asta dinlăuntrul televiziunii, ne-a supus unui binefăcător tratament de șoc, obligîndu-i poate pe mulți să-și revizuiască, într-un fel, sau într-altul (!), aprecierile în privința-i. Cumva poate ca o revanșă pentru astîmpărarea (voiam a scrie **asasinarea,** dar ne-am reprimat pornirea) definitivă (?) a emisiunii **Gaudeamus,** marți 22, iar marți !, noaptea tîrziu, Jana Gheorghiu a înscris puncte multe și prețioase în lupta pentru

Șerban Lancescu

Continuare în pag. a 6-a

cronica ediţiilor

Îndrumătorul

Într-o formă măsurată şi rece, departe de febrilitatea constructivă a lui Heliade sau Haşdeu, Titu Maiorescu a fost, ca şi ei, un deschizător de drumuri, un fundator, „începător în ştiinţă în altitea domenii intelectuale în cultura noastră modernă" zice Pompiliu Constantinescu, iar Vianu îl pune între „întemeietori", şi anume „în rîndul întîi", unde figura lui „domină... prin prestigiu literar, prin talent şi stăruinţă". Lovinescu, în concluziile monografiei pe care i-a închinat-o acum o jumătate de secol, vede în el mai ales un „îndrumător", dominîndu-şi epoca şi depăşind-o totuşi, nu numai prin carenţa continuităţii care marchează în altitea direcţii vîrsta modernă a istoriei noastre dar şi prin puritatea esenţială a demersului său : „La răspîntiile culturii române veghează, ca şi odinioară, degetul lui de lumină : pe aici e drumul. Autoritatea i s-a menţinut şi astăzi pentru că pleacă din înseşi izvoarele spirituale fără moarte ale logicei, bunului simţ, bunului gust, şi s-a realizat într-o formă pură, fără vîrstă".

Revenind, după o dureroasă eclipsă, în propria sa matcă, cultura română de peste Prut simte astăzi nevoia să se întoarcă şi ea la acelaşi izvor de limpezime şi tărie şi pune la începutul noului său drum în chip simbolic, un volum din **Criticele** lui Maiorescu *. Caracterul deliberat şi programatic al gestului este subliniat de Sergiu Burcă, editorul volumului, în scurta sa notă asupra ediţiei : „După un veac de singurătate şi izolare culturală condiţionată, încercăm azi o reintegrare a noastră în spiritualitatea naţională. O astfel de reintegrare ar fi de neconceput, dacă nu chiar imposibilă, fără a porni de la un nume cu care se asociază întregul proces de afirmare a literaturii noastre clasice : Titu Maiorescu .. A porni de la Maiorescu înseamnă de fapt, a rescrie istoria literaturii şi culturii naţionale şi, în definitiv, a ne desmarginaliza în plan etno-cultural".

Sub aceeaşi zodie a întemeierii îl vede pe Maiorescu şi autorul eseului introductiv, Mihai Cimpoi, una din vocile cele mai autorizate ale criticii de dincolo de Prut (şi de dincoace, de altfel) ; personaj emblematic pentru categoria începătorilor de drum Maiorescu este în primul rînd un arhitect al propriei sale personalităţi şi abia apoi al culturii române moderne, într-o acţiune care solicită deopotrivă biografia ca şi opera sa scrisă gestul şi cuvîntul întîlnindu-se în modelarea conştiinţei critice şi a spiritualităţii unei întregi generaţii — şi prin ea, a celor viitoare. Principiul impersonalităţii în artă de pildă, una din ideile de bază ale edificiului său teoretic, trebuie deci văzut nu ca o consecinţă a inhibiţiilor unui spirit închis şi uscat, a frigidităţii sale critice, ci ca un corolar al propriei depăşiri, al despărţirii de propriul său model romantic de tinereţe. Şi este interesant, adăugăm noi, că Maiorescu îndeplineşte de fapt programul ideal al criticului călinescian, ratînd în tinereţe în diferite genuri — teatru, poezie — înainte de a ajunge la voluntara represiune a vînei sale creatoare, refugiată doar în traduceri (şi acelea, de regulă, sub anonimat), şi la teoretizarea incompatibilităţii celor două tipuri de creaţie, atît de discutată apoi. Prin acest proces continuu orgolios, de conceptualizare a repetatelor sale „eşecuri" se poate într-adevăr justifica viziunea criticului ca un alt mester Manole a cărui experienţă personală, nici măcar bănuită de contemporani, este închisă în zidul hieratic al construcţiei sale critice : Personalitatea criticului este de căutat în impersonalitatea construcţiei pe care a înălţat-o. Ca şi Meşterul Manole, el este imolat, este conţinut prin sacrificiu cu zidul".

Pe acest teren criticul intuieşte înrudirea şi afinitatea superioară care îl leagă de Eminescu, el însuşi creatorul propriului său destin,... creatorul suveran, asemenea lui Demiurgos al operei sale". În critica maioresciană a poeziei lui Eminescu, Mihai Cimpoi vede în primul rînd intuiţia modernă a personalităţii, constituirea unui model generativ care explică nu numai capodoperele, ci şi contradicţiile sale, caracterul exterior al influenţelor şi superba detaşare a omului de factorul contingent : „Modul de a se manifesta al personalităţii eminesciene este spontan, suveran şi străin, prin urmare de modele... Pentru el nu există constrîngeri obiective, toate situaţiile, oricît de vitrege, fiind supuse lucrării interne bogate a acestei personalităţi. Evenimentele externe sînt transformate fără nici un impediment, în pretexte de afirmare intelectuală, poetul angajîndu-se într-un joc spectaculos cu ele, în care se complace narcisic joc prin care le şi domină efectiv". Şi nu se putea, cred, încheia mai frumos acest rapid portret intelectual al criticului întemeietor decît relevînd justeţea previziunii în punctul nodal al oricărei activităţi de acest gen citîndu-i cunoscuta frază finală din articolul **Eminescu şi poeziile lui** din 1889, probabil cel mai frumos şi mai înalt moment al intuiţiei sale critice : „Acesta a fost Eminescu aceasta este opera lui. Pe cît se poate omeneşte prevedea, literatura poetică română va începe secolul al 20-lea sub auspiciile geniului lui...".

Ediţia în sine, care comportă şi un vast şi bine informat **Tabel cronologic** al Domnicăi Filimon, bazat îndeosebi pe notele zilnice din jurnalul criticului (este menţionată ediţia în trei volume a lui Rădulescu-Pogoneanu, din 1937—1942, dar nu şi aceea, mai recentă şi mai amplă în curs de apariţie, a Georgetei Rădulescu-Dulgheru, care a publicat pînă acum nouă volume), este selectivă. Au fost incluse aici mai toate textele fundamentale din cele trei volume de **Critice** : cercetarea asupra poeziei din 1367, studiul despre „direcţia nouă", despre Caragiale, Eminescu şi poeziile lui, capodoperele polemice **În contra direcţiei de astăzi în cultura română, Beţia de cuvinte** şi **Oratori, retori şi limbuţi,** textele academice despre Goga, Sadoveanu sau poezia populară şi altele. Între ele, lunga analiză **Despre scrierea limbii române** şi cele două rapoarte despre modificările ortografiei propuse în Academie în 1880 şi 1904. Înţeleg foarte bine motivul pentru care aceste texte au fost incluse într-o antologie apărută la Chişinău, unde s-a revenit la scrierea normală — cu caractere latine — abia de doi ani, dar oportunitatea publicării lor, în extenso (peste o sută de pagini, aproape o treime din volum), poate fi discutată. Să nu uităm că e vorba de un text care datează în mare parte de la 1866, din epoca trecerii de la alfabetul chirilic (de tranziţie în fapt) la cel latin, cînd se discutau sistemele ortografice optime — etimologic sau fonetic — şi că dilema a fost de mult rezolvată, scrierea lui Maiorescu avînd doar o valoare de document istoric. Fără îndoială că un fragment al acestui text, una din primele manifestări publicistice ale tînărului Maiorescu, trebuia prezentat ; publicarea sa integrală însă, cu paginile numeroaselor excursuri erudite şi chiar cu susţineri ulterior abandonate (problema lui **ă/î** ; să nu uităm că e vorba de o ediţie fără comentarii, care să explice evoluţiile ulterioare), este probabil motivul pentru care sînt lăsate la o parte alte texte, de un interes şi o actualitate care mi se par superioare, partea finală din **Răspunsurile „Revistei Contimporane"** de pildă sau **Despre progresul adevărului în judecarea lucrărilor literare,** din care aş reţine ideea că adevărata piedică în calea progresului „nu era ignoranţa ci ignorarea. Nu era trist pentru autorul ideii să se afle în faţa luptei celor ce-l combăteau, ci să rămîie în mijlocul indiferenţei celor ce l-ar fi putut înţelege... Căci nimic nu este mai greu în lume decît a înţelege pe altul, şi iarăşi fără a-l înţelege este peste putinţă să-l convingi", ş.a.m.d.

Cum spuneam însă de la început, însemnătatea ediţiei de faţă nu este numai practică, prin repunerea în circulaţie a unui autor de fapt interzis pînă acum peste Prut şi mai ales simbolică, aşezînd la temelia marii acţiuni de reintegrare a culturii în tradiţia naţională opera unuia dintre cei mai siguri şi prestigioşi apărători ai săi. În întregul său şi mai ales prin introducerea lui Mihai Cimpoi, noua ediţie a **Criticelor** lui Maiorescu răspunde acestor înalte exigenţe.

Mircea Anghelescu

*)Titu Maiorescu, **Critice,** cu o prefaţă de Mihai Cimpoi, notă asupra ediţiei de Sergiu Burcă, tabel cronologic de Domnica Filimon, Ed. Hyperion, Chişinău, 1990, 411 p.

povestea vorbei

Lectura dicţionarului

Nu ştiu cîţi sînt cei care remarcă, periodic, apariţia cîte unei noi fascicule din **Dicţionarul limbii române** (DLR) — **Serie nouă ;** volumele, publicate de Editura Academiei, par destinate bibliotecilor şi unui public destul de restrîns, care îi urmăreşte de decenii apariţia, nespecialiştii fiind probabil destul de puţin dornici de a-şi îmbogăţi biblioteca şi cunoştinţele lingvistice cu cîte un fragment de inventar lexicografic cuprinzînd, ca în cazul de faţă, în aproximativ 350 de pagini, doar cuvintele cu iniţiala S aflate între SEMN şi SÎVEICĂ (porţiune ocupînd de exemplu, în DEX, doar 20 de pagini). În cea de-a treia parte din tomul al X-lea (Litera S) al Dicţionarului academic, apărut foarte recent (cu anul 1990 înscris pe coperta interioară) se cuvine salutat un moment (nu festiv) dintr-o activitate remarcabilă şi constantă. Dicţionarul, care îl continuă pe cel al Sextil Puşcariu (din acesta apărînd, între 1913 şi 1949, părţile destinate primelor litere ale alfabetului) se apropie de sfîrşit : cu ultimele fascicule din litera S, cu volumele Ţ, V şi Z (Ş şi T fiind deja publicate), vom avea în fine (nu tocmai devreme) un dicţionar-tezaur încheiat al limbii române : unul a cărui lentă şi dificilă constituire în timp ar face necesară o permanentă rescriere : în momentul publicării ultimelor fascicule, primele ar avea deja multe lucruri de înregistrat. Dezavantajul „defazării" nu e totuşi prea mare pentru că valoarea dicţionarului în cauză nu stă atît în surprinderea faptelor noi de limbă (deşi chiar în această direcţie ultimele sale volume au făcut mai mult decît alte dicţionare contemporane), cît în înregistrarea fondului de arhaisme, termeni populari şi regionalisme de care lucrările lexicografice uzuale se dispensează. **Dicţionarul limbii române** e destinat în primul rînd specialiştilor : cel care îl deschide nu caută în mod normal rezolvarea rapidă a unei obscurităţi sau ambiguităţi dintr-o situaţie de comunicare curentă, nu se aşteaptă să întîlnească simplificarea eficientă ci, dimpotrivă complicarea : tratarea istorică şi detalierea structurii semantice a unui cuvînt. Articolul de dicţionar devine — prin numărul mare de citate cu care ilustrează sensurile — un depozit de material documentar pentru cercetarea lingvistică, fiind în acelaşi timp echivalentul unui studiu complex asupra fiecărui cuvînt : cuprinzînd structura şi filiaţia sensurilor sale, analiza parţială a particularităţilor morfologice şi a combinatoriei sale sintactice, restricţiile domeniului de utilizare, variantele (cu aria lor de circulaţie), etimologia etc. În aceste condiţii devine mai mult ca oricînd evidentă dubla natură a oricărui articol de dicţionar, care oscilează între grila tehnică şi rigidă a unui tratament standardizat şi constrîngerile interioare, de cu totul alt tip, ale unui text. Între seria nouă şi cea veche a dicţionarului academic, una dintre diferenţe este tocmai surplusul de rigoare dar şi de tehnicism (formule explicative-tip, structură identică a articolului, concizie) — adus cu avantajele şi dezavantajele sale, de varianta modernă. Textul vechiului dicţionar, mai puţin omogen şi mai puţin ferm structurat, se oferea, totuşi, mai mult, lecturii : cu comentarii mai libere şi tocmai de aceea mai bogate în observaţii şi sugestii pragmatice. Una dintre cele mai interesante laturi ale elaborării dicţionarului (în ambele sale serii) o constituie acumularea cronologică a citatelor : chiar dacă primul înregistrat nu reprezintă cu certitudine şi în mod absolut (în absenţa unei analize şi statistici exhaustive, cel puţin a primelor texte româneşti) prima atestare a cuvîntului, succesiunea citatelor — alese pentru a fi cît mai caracteristice şi variate şi pentru a acoperi în mod relativ uniform diversele perioade — vorbeşte de la sine despre istoria şi evoluţia cuvîntului — cel puţin în limba literară —, şi despre valorile sale contextuale. Uneori aceste valori contextuale sînt considerate sensuri autonome şi sînt definite ca atare, cu exces de precizări ; o anumită pedanterie a disocierilor descriptive ţine de specificul acestui dicţionar influenţat profund de materialul scris pe care îl interpretează. Viitoarelor lucrări de lexicografie, de mai mică amploare, el le va oferi un număr de sensuri principale şi secundare pe care acestea vor fi obligate să le concentreze şi să le simplifice, dar mai ales o analiză de detaliu a particularităţilor combinatorii ale cuvintelor ; lucrul e vizibil mai ales la verbe, unde restricţiile selecţionale sînt circumscrise prin cîteva formule : „Despre..." (obiecte, procese, persoane etc.) — pentru subiect, „Complementul indică..." (pentru obiectul direct) — şi unde sînt inventariate construcţiile prepoziţionale obligatorii sau cel puţin mai frecvente : „cu determinări introduse prin prep. **de, cu, pentru** etc."

Volumul recent apărut beneficiază de coincidenţa borgesiană de a începe chiar cu cuvîntul **semn** (a cărui familie lexicală, în care s-ar cuprinde şi neologismele împrumutate, dar modificate după modelul său, e mai mare decît s-ar bănui : 27 de cuvinte) ; lui i se adaugă, de altfel, după cîteva pagini, şi **sens.**

Păstrat în afara circuitului larg, dicţionarul a avut avantajul de a-şi păstra autonomia ştiinţifică, putînd defini şi ilustra prin citate sensuri „mistice" şi tabu-uri partinice. Nuanţa ideologică a unora dintre definiţiile sale era extrem de atenuată : modificarea de context şi perspectivă poate acum să o facă foarte vizibilă, o definiţie precum aceea a cuvîntului **senat devenind,** printr-un simplu şi inutil determinant, neadecvată : „Nume dat în trecut unor organe, consilii etc. politice cu diverse atribuţii (de conducere) ; nume dat camerei superioare a parlamentului bicameral din unele state burgheze". Frecventa actuală a unor termeni şi sintagme nu avea cum fi prevăzută în momentul în care se încheia redactarea volumului ; la cuvîntul **sertar** am fi tentaţi să căutăm locuţiunea **de sertar** sau chiar sintagma **literatură de sertar** — pe care însă articolul nu o conţine, în primul rînd din cauza lipsei de atestări [illegible] şi în al doilea rînd (cauza cauzei) din dificultatea de a le da definiţii neutre (dacă „literatură de sertar" nu este nici simplu eco republicată, din [illegible] motive). E totuşi semnificativ că, în seria de numeroase citate referitoare la semnul numerat obiectual al [illegible] **sertar,** există cîteva şi tocmai din anii '70 şi tocmai în ultimele [illegible] de limbă literară în care semnificarea [illegible] specială e vizibilă : „Aceste filme au zăcut luni şi luni de zile în sertare" („Cinema", 1968), „Distanţa ideologică dintre ceea ce ţinea încă în sertar... şi ceea ce publică" (cu referire la cenzura din 1943) ş.a. Se vede că, la lectură, şi cel mai bun dicţionar românesc al momentului de faţă vine în întîmpinarea obsesiilor noastre.

Rodica Zafiu

Din publicistica lui Mircea Eliade (I)

Gazetăria lui Mircea Eliade e cunoscută mai ales din cele trei volume publicate de autor pînă în 1940, **Soliloquii** (1932), **Oceanografie** (1934) și **Fragmentarium** (1939). La această serie, Editura „Roza vînturilor" din București a mai adăugat recent încă două volume, sub un titlu cam sforăitor, **Profetism românesc** (întrebuințat, este drept, chiar de Mircea Eliade, în legătură cu patru din conferințele lui Hasdeu, din ediția **Scrieri literare, morale și politice**). Prin urmare, dintr-un total de peste o mie de articole și de eseuri, cîte înregistrează bibliografia întocmită în 1930 de Mircea Handoca, aproximativ a patra parte ne este în acest moment accesibilă.

Din păcate, o întreprindere absolut necesară, de repunere în toate drepturile ei a unei opere care pînă nu de mult era în bună parte interzisă, a fost pusă sub semnul unei prefețe plină de afirmații prăpăstioase, dacă nu de-a dreptul delirante. Autorul ei — Dan Zamfirescu. Neobositul Dan Zamfirescu. Același om care pînă mai ieri încerca să ne convingă că „ieepoca de aur" a lui Ceaușescu nu-și are termen de comparație decît în secolul lui Pericle, ne explică astăzi înfierbîntat „cum a fost posibil ca neamul românesc să fie primul pe lume în stare să scuture de pe destinul lui ciuma roșie, și să deschidă omenirii o fereastră de speranță în renașterea omului ca om". Să nu-ți vină să crezi ! Probabil că Dan Zamfirescu speră ca în umbra celor huliți pînă de curînd să fie luat drept altceva decît este. Își face o socoteală greșită. Cazul lui e al unei „convertiri" caraghioase, cu un singur termen de comparație : bîlciul și travestiurile ieftine de aici. Ca să nu mai vorbim de logica acestei prefețe. Căci dacă ar fi să ne luăm după mesianicul Dan Zamfirescu, Mircea Eliade „atinge intensitatea și luminozitatea geniului" nu în opera literară, nici în jurnal „și cu atît mai puțin în didactica lui sinteză finală, **Istoria credințelor și ideilor religioase**, ci în **eseistică și publicistică**." Deci nu pe opera propriu-zisă se întemeiază autoritatea lui Mircea Eliade, ci pe tezele care anunță această operă, pe manifestul sau programul ei. Ce să mai înțelegi, ce să mai crezi, ce să mai iei în serios din tot ceea ce scrie și face Dan Zamfirescu ? !

Primul volum din **Profetism românesc** cuprinde cîteva din eseurile publicate de Mircea Eliade în străinătate, la începutul anilor '50 (cel mai important dintre ele este, desigur, **„Destinul culturii românești"**, apărut la Madrid, în revista **Destin**, nr. 6—7/1953) și ciclurile **Itinerariu spiritual** și **Scrisori către un provincial**, din **Cuvîntul**.

De la bun început trebuie spus că aceste serii de articole l-au impus imediat pe autorul lor ca pe un „șef de coloană al tineretului de spiritualitate mistică și ortodoxă", cum nota la un moment dat Șerban Cioculescu.

Cele mai multe din articolele ciclului **Itinerariu spiritual** sînt din categoria **manifestelor**, a căror valoare nu se impune decît odată cu trecerea timpului, în măsura în care opera ulterioară le-a confirmat. Fără această operă ele ar rămîne în zona prezumției sau a ambițiilor pure, ca la Julien Sorel și ar fi judecate mai mult în expresia decît în spiritul lor. Publicate în **Cuvîntul**, în 1927, aceste articole sînt pline de tot ceea ce este caracteristic unui tînăr de douăzeci de ani, dar și de semnele unei înzestrări cu totul ieșite din comun. Curiozitate, vitalism, îndrăzneală și forța de a impune un punct de vedere nou, pe de o parte, voință neobișnuită, autoritate și putere de muncă, avînd ca principal rezultat erudiția, pe de alta. Printre dovezile de tinerețe debordantă se numără și mulțimea proiectelor anunțate, gesticulația insistentă în direcția propriului eu, marcajul repetat al propriului „teren de vînătoare", ca în lumea extrem de posesivă a regnului animal. „Vom mai avea prilejul să revenim", „vom reveni, de altfel", „vom reveni, pe larg aiurea", „asupra acestor ultime probleme revenim". Sînt propoziții tipice pentru această fază, decise să mențină neștirbit dreptul de proprietate asupra unor idei, împreună cu orgoliul de a le fi enunțat primul : „Afirmația e, într-adevăr, surprinzătoare, deoarece — după cîte știm se face acum pentru cea dintîia oară, în paginile acestui **Itinerariu** (de aceea necesită reveniri)."

În rezumat, articolele din **Itinerariu spiritual** numesc (pe urmele lui Nae Ionescu, Gide și Papini) cîteva din aspirațiile **tinerei generații**, opusă **bătrînilor** îndatorați excesiv „rațiunii suficiente" și pozitivismului. Este vorba de „obsesia sintezei" (ba chiar a „sintezei universale"), de nevoia de experiențe autentice, care să îmbogățească conștiința (**cultura** nefiind altceva decît „valorificarea experiențelor sufletești"), de „integrarea experienței mistice", avînd drept singură țintă **ortodoxia**, în fine, de conștiința apartenenței la categoria eroică a elitelor.

Cînd au apărut în **Cuvîntul**, cele douăsprezece articole din **Itinerariu spiritual** au provocat două reacții mai importante. În primul rînd ele au determinat radicalizarea conflictului dintre generații, printr-un număr de polemici la care au participat aproape toți scriitorii mai importanți ai epocii. În 1923, **Tiparnița literară** a organizat chiar o anchetă despre **noua spiritualitate**, obținînd răspunsuri de la Iorga, Eugen Lovinescu, C. Rădulescu-Motru, Radu Dragnea, Lucian Blaga, Octavian Goga, Nichifor Crainic sau de la mai tinerii Șerban Cioculescu, Mihail Polihroniade și Mihail Sebastian. Dar poate că cele mai cunoscute astăzi sînt articolele lui G. Călinescu, din **Viața literară**, **„Invazia adolescenților"** și **„Fronda copiilor"**. În al doilea rînd, imediat după 1927 s-au putut delimita, în funcție mai ales de ideile din **Itinerariu spiritual**, principalele „tabere" și, implicit, cîmpuri de idei ale tinerei generații : grupul partizanilor lui Mircea Eliade (Petru Comarnescu, Mihail Polihroniade, Mircea Vulcănescu, Noica, Ionel Jianu), echipa ortodoxistă a semnatarilor **Manifestului Crinului alb**, din **Gîndirea** (Petre Marcu-Balș, Sorin Pavel, Ion Nestor), grupul raționaliștilor de la revista **Kalende** (Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Pompiliu Constantinescu) și cei cîțiva reprezentanți ai intelectualilor de stînga, de la **Cuvîntul liber** (în primul rînd Miron Radu Paraschivescu).

Dar primul articol cu adevărat antologic poate fi întîlnit în cel de-al doilea ciclu al volumului, **Scrisori către un provincial**. El se numește **„Împotriva Moldovei"** (1928) și a fost scris pe fondul acelorași idei mai vechi despre virilitatea creismului creator, dar cu un mai expresiv patos polemic și, în același timp, cu un fel de secretă înțelegere pentru tot ceea ce cuprinde inventarul trăsăturilor de care Mircea Eliade ar fi vrut să se despartă fără regret : „Am urît acea Moldovă care ne infuzează, odată cu întîile cărți ale adolescenței, perversitatea predărilor, voluptatea tristeților dilatate în fantezie, voluptatea unui romantism atenuat și dulceag, crescut în umbra dealurilor Iașului, plămădit cu sînge slav și lecturi franceze, exaltat de atîtea suflete dăruite de Dumnezeu. Am urît Moldova — pentru că ne surprinde aproape copii, pentru că ne infiltrează otrava nostalgiei cînd noi nu ne-am înțeles rosturile și nu înțelegem umilința sufletului prins în gheară străină. Ne învață să cultivăm melancolia, idilele, amintirile — fără să ne învețe și arta de a le stăpîni. Viciată în rosturile ei lăuntrice, Moldova altoiește în conștiințele neorganizate germenul unei feminități capricioase și adorabile. Inconștientă, seamănă cele dintîi îndoieli, acele sentimente de abdicare, de bagatelizare ironic-sentimentală, care se ancorează neștiute într-un colț de suflet și intervin funest în marile împrejurări ale vieții."

După „Împotriva Moldovei" sau după „Anno Domini" (1928), care este poate ultimul său mare articol tineresc, scris în spiritul primelor două cicluri din antologia de la „Roza vînturilor", și pe măsură ce înaintăm în miezul anilor '30, gazetăria lui Mircea Eliade se apropie într-o mai mare măsură de **politic** și de **social**, deși una dintre distincțiile fundamentale ale autorului vizase tocmai diferența de planuri dintre **politică** și **cultură**. Abia din acest moment Mircea Eliade poate fi considerat un important gazetar, comparabil din multe puncte de vedere cu cei mai reprezentativi dintre înaintașii săi, pe care i-a cunoscut în amănunt, Eminescu, Hasdeu, Iorga, dar alături de care nu poate fi așezat decît tipologic.

Florin Manolescu

ERATĂ. În cronica literară din nr. 4 1991, la cartea lui Teohar Mihadaș, **Pe muntele Ebal**, în penultimul paragraf din ultima coloană corect este Constant, nu „Constantin" Tonegaru.

Locuri comune (X)

Cum-necum, marele maestru al jocurilor de toate felurile care este și director al acestei cîtuși de puțin ludice publicații (sau poate că altcineva), mi-a pus încă de la început rîndurile sub un semn fatal și care n-a avut darul să mă facă tocmai ferice : **solilocvii** (vezi stînga, deasupra titlului). Cît dreptate stă într-o asemenea categorică categorisire numai cu știu, că de cînd mă cunosc dragi și aproape mi-au fost și vorba în pustiu, și aceea de-a surda, și aia de unul singur. Nu vă fie teamă, n-am sărit în pagina 4 și-i las doamnei Rodica Zafiu neatinsă plăcerea analizei. Eu nu fac decît să-mi aduc aminte de eticheta rețeta pe care Bacovia mi-a presărat-o și mie între limbă și cerul gurii : „Și cad, recad și nu mai tac din gură...". Iată de ce, îmbufnat de data asta mai mult decît de obicei, adevăr vă zic vouă : nu numai eu, ci voi toți deopotrivă cu mine, acum și pururea stăm împreună sub același semn pustiitor.

x x x

Libertatea de a gîndi ; libertatea de a vorbi ; libertatea de a ști. Legate, cum se zice, organic. Vorba, ca și cunoașterea ne-au fost, de cînd ne știm, cenzurate. Subtil sau brutal, cu inteligență sau mîrlănește. Inalienabilă, măcar ea, libertatea gîndului. Și totuși părelnică, fiindcă nu poate exista singură. Îngustat și falsificat de puținătatea și mistificarea informațiilor, mutilat pînă la urmă prin absența finalității sale normale — comunicarea —, gîndul nostru s-a subțiat din ce în ce ori și-a mutat arcul spre zone tot mai puțin vitale și, fatalmente, sterile. Dacă nu poți vorbi ce rost mai are, la o adică, și să gîndești ?

E drept că de vorbit, noi românii, am tot vorbit : pe la colțuri, la o cafea sau o bere, ba uneori și la cozi uitîndu-și, într-un derizoriu curaj, frica, balcanicul Mitică din fiecare a acceptat greu să coboare (cît de mult și de des, vai, se vorbește despre Mitică în această revistă : ba în pagina 2, ba în 5, ba în 7 ; mai lipsește doar de la cursul de bridge de pe ultima pagină, dacă nu cumva, nenumit, e prezent de fiecare dată !). Mitică dizident. Colportînd zvonuri sau cancanuri despre familia arhiregală, interpretînd, combătînd, presupunînd, dar mai ales auzind, savurînd și retransmițînd bancuri, — singura amărîtă defulare, răzbunare și dizidență. Este adevărat și că, mai ales în ultimii ani oboseala, sila, rușinea și pierderea speranței ne-au făcut pe mulți dintre noi să gîndim și apoi chiar să credem că sîntem buni doar pentru bancuri. Curajul acelora dintre noi care s-au alăturat copiilor din decembrie de aici a venit : din sila și rușinea de sine. Acest decembrie fabulos ne-a spălat, altruist, de rușine, îndreptîndu-ne șira spinării și, mai ales, recîștigînd pentru toți dreptul de proprietate individuală asupra gîndului și rostirii acestuia. Gradul de utilizare depinde, de-acum, de cîtă dorință dar și de cîtă putință mai păstrăm.

Gîndul, vorba și fapta ; legate, cum se zice, organic. Sătui de vorba furișe, copiii lui decembrie au avut, pentru prima dată, curajul faptei. Însă un anume ciudat fel de faptă care era însăși vorba. Abținîndu-se conștient de la acțiunea propriu-zisă („Fără violență") primii demonstranți înțeleseseră deja că forța lor, suficientă și teribilă, stă în simpla lor prezență pe străzi și în faptul că spun ceea ce au de spus. Simplificînd, totul s-a redus la șocul paralizant al lui „uite că sîntem" ; iar guvernanții de ieri, nu ceaușeștii, ci slugile lor au înțeles rapid că ceilalți (ăia), despre care nici nu mai știau că există, au, uite, curajul să fie. Și și-au debarcat șeful.

Să fi fost oare acești tineri, cu miile, poeți ? Căci, conform rejudecăților obișnuite, numai poeții pot avea atîta nebunie și uitare de sine. Cu siguranță da ; pentru o noapte. Dovadă, prospețimea retorică a ceasurilor sfîșietorului „murim dar vom fi liberi", acoperit apoi, la lumina zilei, de spectaculozitatea festivistă a lui „ole, ole, ole, / Ceaușescu nu mai e".

x x x

Copiii lui decembrie ne-au făcut, neașteptat și încă nemeritat de cei mai mulți dintre noi, darul libertății de a gîndi și a spune. Ei ne-au lăsat, însă, și datoria de a cuceri (prin vorbă și gînd) ceea ce încă lipsește : libertatea de a ști. Fără aceasta vorba și gîndul sînt, dar degeaba.

Libertatea întreagă a cuvîntului e alcătuită nu numai din libertatea de a vorbi ci și din aceea de-a ști, căci ce vorbă mai e aceea cînd nu știi bine despre ce vorbești !? Democrația, fiind a cetății, ar trebui în primul rînd să asigure libera, nestingherita și nedistorsionata circulație fluiditate a informației nu numai pe orizontală (între noi, oamenii de pe stradă) ci și pe verticala dintre noi și instituții dintre noi și reprezentanții noștri. Într-o asemenea schemă, simplificată tocmai pentru a fi pertinentă, libertatea de a vorbi are o pondere redusă atît pe orizontală (de vorbit între noi am tot vorbit, și înainte), cît și pe verticală. Mai ales pe verticală unde, parafrazînd un dicton născut de comunism, se poate ușor ajunge la situația (actuală de vreun an) cînd „noi ne facem că vorbim, ei se fac că ne aud". Importantă este libertatea de a ști, manifestată ca **transparență** (ăsta e cuvîntul, și e bun între suprastructură și opinia publică, **în ambele sensuri**. Pînă acum, totul s-a rezumat la libertatea cetățeanului de a gîndi și a spune ce gîndește, măcar aceia, puțini dar destui, cărora nu le mai e (sau sînt sătui să le mai fie) frică. Cît despre sensul invers al vectorului, foamea noastre de informație reală, netrunchiată, folosibilă, relevantă i se oferă în locul transparenței un fel de cortină ciuruită pe alocuri de molii, prin care cu chiu cu vai mai scapă afirmații vagi sau generale (exceptîndu-le, uneori, pe cele cu caracter economic, propagandistic sau de băgăcălic).

În condițiile speciale ale momentului de trecere, libertatea de a ști nu înseamnă numai nevoia acută de informații exacte și întregi, ci și aceea de a-ți lărgi și nuanța capacitatea de înțelegere. Adică omul normal, care nu pretinde că se pricepe la toate, mai vrea să fie și educat (să nu ne ferim de cuvînt). Cri, în condițiile în care datorită celor care au murit pentru noi în decembrie, sîntem în situația, neașteptată și umanizantă, de a alege nu pe cineva, ci ceva, absența aproape totală de pe canalele de informare (și în primul rînd de la televiziunea română) a dialogurilor, meselor rotunde, dezbaterilor, luărilor de poziție, controverselor etc., este nu numai suprinzătoare, ci de-a dreptul hilariantă, dovedind dacă nu **partizanatul** (prin tehnica „liniștii"), oricum **lipsa de profesionalism**. Deocamdată să vorbească alții de transparență, că noi ne cocoșăm încă spinarea la gaura cheii.

x x x

Oare de ce atîta libertate a cuvîntului (căci, într-adevăr, dacă s-a schimbat ceva radical, apoi singura schimbare e libertatea opiniei). La ce bun, dacă tot vorbim singuri, sau numai noi între noi ? Adică, cui folosește ? (mie nu-mi place tehnica citatelor din strămoșii latini). Păi, mai întîi asta demonstrează oricui, dinăuntru și mai ales dinafară, că vezi doamne trăim în democrație, cam gălăgioasă, dar tocmai de aceea convingătoare (proba). Și pe urmă e o metodă sigură și necostisitoare de a-l cunoaște pe oameni în adîncul și adevărul gîndurilor lor. Să lași, adică cîinii să latre, că tot nu ajung pînă la tine cît vreme au picioarele betege și urma lanțului la ceafă ; dar măcar știi care te latră și care se gudură și-ți linge dreapta cerșindu-ți un os.

Oricum, ne rămîne speranța că unul **transhumant deștept**, și care știe graiul multora din dobitoacele lumii, cîinii proști nu-i sînt de nici un folos.

Mihail Oprea

arcadie suceveanu

Corabia lui Sebastian

Se duce înainte ? Se mişcă înapoi ?
Închis e orizontul şi zările-s de pîslă,
Podeaua fată şoareci şi latră-n nopţi o vîslă.
Iar sus se joacă zaruri, petrecerea e-n toi.

S-au stins de tot cărbunii, busola n-are Nord.
Un ins mai suflă-n pînze, mimînd suav o briză,
Dar vine iar refluxul călare pe-altă criză,
Şi drojdia se umflă, dînd iată peste bord.

Corabia-i bolnavă şi saltă-n ritmuri stranii
Şi-neet se tot scufundă în apele subţiri.
Iar sus se sparg orchestre, pocnesc în jur şampanii,
Se ţin discursuri grave, se mai discută ştiri...

Şi nimeni nu observă, în noapte, şobolanii
Ce se aruncă-n apă, minaţi de presimţiri.

Un greier pe ghilotină

Pedepsiţi-l voi pe Greier, condamnaţi-l
Trupul ce-a-ngropat în sine cerul celor visători,
Pentru crima de-a comite mici fragilităţi şi graţii
Înălţaţi o ghilotină chiar în roua de pe flori.

Capul să-l jucaţi la mese, pus pe tava Salomeii,
Lăcrimaţi chiar, de vă vine
(căci, oricum, nu-l mai întorci),
Iar pentru dovezi şi probe invitaţi toti fariseii,
Ca să-i judece viaţa chiar acest sinod de porci.

Vindeţi-i pe-ascuns dosarul şi armura lui subţire,
Lira-i de văzduh şi raze îngropaţi-o în pămînt.
Dar vă rog să aveţi grijă : nu-l lăsaţi prin cimitire,
C-ar putea să scoată muguri crucea-i, izbucnind în cînt.

Mortul să-l culcaţi mai bine în sicriu de luminare —
C-a purtat săminţa nopţii şi-a iluziei în os.
Cine va voi să afle vina lui fără de iertare
Să întrebe crinii nopţii, căci ei mint cel mai frumos.

Vitraliu autumnal (I)

Noiembrie, ca o sinteză gri...
Contabili de cenuşă scad pe zare
Culorile : culoare din culoare,
Amurg de seară din amurg de zi.

Stă viermele cifrat în mărul care
E-un ultim adevăr al toamnei... Şi
Din tîmpla mea începe-a viscoli,
Şi-o mînă-ncuie focu-n luminare.

Un vînt izbeşte-n geamuri fără scrupul
Şi clopotele-n funii se-nfioară,
Albinele-şi transformă mierea-n ceară
Pecetluind pe dinăuntru stupul...

Presimt venind cu fulgii către seară
Tristeţi adînci, mai grele decît trupul.

Echilibru imperfect

Fuga mea din carne, Doamne-i tot mai grea,
M-ai închis în mine ca-ntr-un fel de cifru,
M-ai zidit în oase — spre a mă avea
Viaţa şi cu moartea-n dulce echilibru.

Dar cum viaţa ştie — moartea nu mai vrea,
Şi se învecheşte pielea mea de zimbru,
Şi învăţ să nu fiu, şi-i atît de simplu,
Şi e-o vină mare, şi nu-i vina mea.

M-ai împuns în coate, mi-ai lovit genunchii
Cu fiori de rază şi aripi de har,
Dar un rest de noapte mi-ai lăsat sub unghii

Ca să-mi fie trupul, Doamne, în zadar.
Umbra şi lumina-mi sîngeră pe muchii
Şi învăţ să nu fiu, şi nici nu sînt chiar !

Hamlet, în noua regie

„Alte măşti, aceeaşi piesă..."
M. Eminescu — „Glossă"

...Dar iar apare Hamlet, să ne spună
Că-i putred şi în noua Danemarcă...
Şi-ntreaga piesă reînvie parcă,
Treptat, rolul cu viaţa se-mpreunâ.

Noii actori umplu aceleaşi scene,
Mulţimea speră, crede şi aclamă,
Nici nu observă că-i tot vechea dramă
Cu-aceleaşi cri e şi-ntîmplări obscene,
Tocmai cînd piesa pare-a fi mai bună,
Şi noul rege doarme în culise,
Şi replicile-s toate interzise,
Şi dogmele fac coadă la tribună,
Şi visătorii mor striviţi de vise —

Din nou apare Hamlet, să ne spună...

Mortul din tîmple

Dragostea noastră — clopot de brume,
Noi sîntem două dangăte reci.
Doamnă, se face frig peste lume
Şi-oricît ai vrea să vii — tu doar pleci.

Bat pe întinderi nori de leşie,
Vin să ne-ncerce vînturi din nord.
Ce-a fost să fie — n-a fost să fie,
Ducem în tîmple cîte un mort.

Cade ninsoarea cu frig şi boală,
Apar străjerii primelor vămi.
Spune s-aducă ceară şi smoală
Că să ne ungem morţii pe răni.

E-o despărţire parcă în toate,
Pier aştrii nopţii din trei în trei.
Clopot de taină bate şi bate :
Panta rhei, panta rhei, panta rhei,

Nişte contabili ne tot adună
Unul plus celălalt, şi-apoi ne scad
Şi ne-nsumează iar împreună
Sub o aceeaşi cruce de brad.

Tot ce ne ţine e-această dramă,
Crucea sub care iată ne-am frînt.
Ding-dang-ding — se aude la vamă
Clopot de brume sau de pămînt.

Dang-ding-dang, sună lung... Şi din tîmple-mi
Pleacă corăbii spre nici un port.
Ce-o să se-ntîmple — să se întîmple,
Mortul din mine, doamnă-i chiar mort.

CĂRŢILE SĂPTĂMÎNII

CÎINII RĂZBOIULUI ŞI BARZA

Între armele baltice şi cele de prin Orientul Mijlociu, muzele noastre ar putea fi obligate să-şi ţină gura. De ce n-o fac ? Poate pentru a apuca ultimele zile dinaintea unei noi cenzuri care stă să emane de la est spre noi. Căci de la Răsărit ne vin lumina, căldura, ideile şi academicienii. Iar noi dăm într-acolo doar o scurtă lozincă : „de-mi-si-a !"

E greu cu literatura... Pînă o scrii, pînă apare, se schimbă „climatul". Iar în operele eterne nu mai cred de cînd am încetat să cred în barză. La gazetă-reală cu noi !

Horia Gârbea

Marian Popescu
DRUMUL SPRE ITHACA SAU DE LA TEXT LA IMAGINE SCENICĂ
Editura Meridiane

Pentru gusturile mele frivole, eseistica lui Marian Popescu este prea de tot serioasă. Dacă, înainte chiar de lectura recentei sale cărţi, nu i-aş fi citit în revista **Teatrul azi** un articol extrem de savuros despre o întîlnire de-a sa, nefastă, cu tov. Tamara Dobrin, nu m-aş mai fi clintit (vorba cui ştiu eu) din impresia că e un livresc şi-un pedant. Cum să mai dai ochi fără complexe c-un personaj care citează, la notele bibliografice ale ţeapănului său eseu de 200 pagini, 142 de autori de toate naţiile. Autori care dau mînă cu mînă pentru a susţine metafora extinsă a lui Marian Popescu despre rătăcirea lui Ulise (textul) spre Ithaca (imaginea scenică) unde va fi acasă abia cînd va fi recunoscut (receptarea) de către un păzitor de porci (regizorul şi publicul — asta-i de la mine — **n.n. H. G.**). Şi nu-i vorba de a susţine numai marea metaforă centrală ci şi pe cele laterale : Penelopa, Ahile (certitudinea), Hector (o suprafaţă a textului îndoiala). Cei mai mulţi dintre autorii citaţi sînt autorităţi în materie de teatru şi literatură în genere fără a lipsi şi cîtiva cronicari dramatici de pe-aici adică, pentru a rămîne în paradigmă, sufletul lui Hector.

Ce vrea de la noi Marian Popescu ? Dacă am înţeles bine de la prima lectură, el urmăreşte să realizeze o operaţiune de tip Schliemann. Deci să refacă mitologia prin cercetare pe teren, luînd de bune detaliile textului (aici asertiunile altor autori şi teoreticieni) pe care, cuplîndu-le între ele cu propria-i intuiţie, să determine descoperirea. Nu a Troiei ci a ceva mult mai puţin palpabil : a posibilităţii ca procedînd exact ca Ulise, să te reîntorci, cu aproximaţie de cîtiva centimetri, în Ithaca. Faţă de termometrul şi hîrletul lui Schliemann, uneltele lui Marian Popescu sînt numai nichel şi izotopi. Cu toate acestea nu se poate, şi autorul eseului este din fericire constient de acest lucru, să determini relaţia autor-text-regizor-actor (plus muzică-pictură scenică-dans)— spectator — critic — iar spectator-cititor-autor, relaţie care nici măcar nu este liniară aşa cum am reprezentat-o eu prin fatalitatea maşinii de scris, ci ramificată precum formulele polimerilor de tristă amintire.

Rezultă deci că un nou Ulise ar ajunge pe o altă insulă unde ar da peste o altă regină părăsită de un alt sot plecat în bătălie şi tot aşa cîtu-i arhipelagul. Cu atît mai mult este meritorie încercarea de a schiţa un traseu ideal, de puncte obligate sau pasaje facultative un teren de crochet pe care bila textului dramatic nu-l va parcurge [illegible] dar **fără** de care n-ar şti pe unde să-nceapă măcar s-o apuce.

Să nu uităm însă şi nici autorul n-ar trebui s-o uite, spre frăgezimea textului său, că peste mormanul de pămînt care a fost Troia s-a ridicat satul Issarlîk. Adică orice epopee îşi are parabola dar şi parodia. Aceasta din urmă fiind la fel de importantă.

Marian Popescu merge adesea la analiza de text pe care o întreprinde pînă la relevarea detaliului microscopic şi apoi se ridică imediat la poziţia de zeu neutral care urmăreşte bălăceala marină a lui Ulise. Deplasările lui, pe această verticală şi pe tot planul orizontal al teatrului, reprezintă un urias efort de investigare a relaţiilor presupuse de [illegible]notarea scenică a unui text.

Nimeni nu se poate sustrage de la urmarea, fie şi parţială, a acestui traseu, schiţat de eseist. Nimeni în afară de cel aflat înaintea de generarea textului — autorul dramatic. El „dă cu sfc din Issarlîk" !

Urmare din pag. a 3-a

Jana D'Arc

democraţie. Să vezi şi să nu crezi ! La început l-am văzut în direct pe **al nostru** Neculai Constantin Munteanu (probabil ascunzîndu-şi emoţia sub un zîmbet de mulţumire al învingătorului) şi orice comentarii sînt de prisos — de pomenit poate doar gelozia multora, fiindcă „împricinatul" a pomenit doar un singur nume local ! În continuare, reportajul de la München ne-a satisfăcut o veche dorinţă, aceea a întruchipării vocilor prea bine cunoscute care unora le-au fost ajutor decenii în şir să suporte cît de cît omeneşte bestialitatea altora, exasperaţi de aceleaşi voci. Că din păcate, încă, nici pe departe „jocul" nu s-a terminat, asta e altă poveste. Deocamdată, lăsîndu-ne în voia sentimentelor, ar fi trebuit să ne bucurăm că am văzut şi auzit ce am văzut şi am auzit, **transmis de TVR**, deşi la ceas tîrziu de noapte cînd oamenii puşi pe treabă trebuie să doarmă. Adică să ne bucurăm fără a ne gîndi că poate **nimic nu e întîmplător şi gratuit.** Ba încă să mai şi rîdem, imaginîndu-ne reacţia înspumată a celor ce le înjură birjăreşte sau protestează patetic împotriva unor asemenea peripeţii din mass-media. „Auzi dom'le, să-i bage-n emisiune pă banditii ăia de la Europa Liberă, să ne-nveţe ei pă noi cum e cu libertatea şi cu democraţia !!!! Da' las' c-o să voteze el Parlamentul **nostru** şi legea aia a audio-vizualului de n-or mai putea ei vreo Jana Drak, vreun Vartan sau alţi trădători să-şi **facă** mendrele cum vor prin televiziune !"

Însă pînă se va vota, căci neapărat se va vota şi legea aceea, la fel de mult aşteptată ca şi una a presei (pentru uzul presarilor !), pînă atunci să mai şi rîdem. Cine poate !

22/23 ianuarie 1991

1) Pentru confirmare a se citi în **Azi** de sîmbătă 19 ianuarie „Despre greva generală a răbdării".

Servitute și măreție militantă

În vremuri de tensiune dramatică, de confruntare acută cu sistemele istoriei, cochetarea cu muzele poate părea chiar ridicolă dacă ignoră imperativele momentului. Între arme, muzele ar trebui să tacă și, dacă vor totuși să vorbească, decența le va cere să-și cenzureze vocea pentru că, sub cerul sumbru al tragediei, seninătatea, nepăsarea candidă și exuberanța ar fi stridente. Acestea erau gîndurile unei părți a generației imediat postbelice care se implica hotărît în istorie, ipostaza ideală a poetului fiind aceea a luptătorului angajat în focul evenimentelor.

Istoria poeziei se află sub semnul actualității : apare din impulsul necesității imediate, răspunde unor exigențe ale timpului, tentează recunoașterea contemporană, se vrea componentă a zilei de azi și martora celei de mîine. Raporturile artei cu realitatea au stat la baza oricărei gîndiri estetice ; diversitatea acestor raporturi și, mai ales, interdependența sau prioritatea unora, au constituit surse de controverse acerbe. Se cunosc abateri și reveniri în care poeticul, în grade diferite, se apropie de realitatea nemijlocită, se confundă cu evenimențialul, se supune chiar actualității. Poezia evenimențială a existat dintotdeauna : fie că a avut conștiința de sine — ca în literatura sanscrită sau în cea chineză, fie că n-a avut-o — ca la vechii greci și romani ; fie că a devenit o adevărată meserie a trubadurilor sau supusă inflației degradante din Europa secolelor al XVII-lea și al XVIII-lea ; fie că a fost apoi refuzată de romantismul german și repudiată de Baudelaire și Mallarmé.

Fondatorii marxismului n-au creat în fapt o estetică, deci a existat oricînd pericolul unei false înțelegeri în interpretarea unor texte izolate în sensul și funcția lor originară și inspirate din problematica politică (uneori chiar economică) pe care o analizau sau căreia ei îi căutau soluționarea. Cotidianul este prin definiție efemer, el nu poate avea valoare estetică prin el însuși în sensul că nu poate să ne dea sentimentul propriei noastre nemuriri și integrări în universal. Faptul brut devine fie pretext pentru o creație care îl transcede, fie element al unei structuri artistice complexe, ceea ce a dus și la prejudecata conform căreia prezența faptului cotidian într-o operă literară îi conferă acesteia autenticitate.

În privința literaturii angajate, pericolul vine din desconsiderarea specificului artistic ; supralicitarea determinării sociale directe a operei literare, cît și raportul stabilit între structurile operei și funcțiile sale în favoarea acestora din urmă, creează posibilitatea fetișizării conținutului și a valorilor sale, considerate izolat. Astfel, esteticul se dizolvă în social și, în loc să se realizeze folosirea poemului ca precept moral, regăsim transformarea poemelor în lozincă sau maximă didactică. Angajarea socială nu se sublimează în angajare estetică ; valorile sociale tind să-și păstreze formele și statutul lor, impunîndu-se prin ele însele ca valori estetice. Ideile, temele, atitudinile sînt marcate numai ca idei, teme și atitudini, iar „prelucrarea" artistică este întîmpinată ca o piedică în îndeplinirea eficientă a funcției sociale. În critica oficială, angajarea va denatura, în primul rînd, criteriile evaluării, subordonîndu-se exigențelor sociale și de partid.

Trebuie delimitate ideile, sentimentele, reflecțiile care au stat la baza genezei operei de unele accidente circumstanțiale în care au apărut acestea și care nu au rol generic efectiv. Defunctul mecenat statal a promovat amănuntul convențional drept criteriu al judecății estetice, în detrimentul evaluării originalității și consistenței limbajului artistic, și a ignorat faptul că încărcătura morală a operei (imanența estetică a moralității) depinde direct de sinceritatea expresiei, în regimul unei evidente motivații personale.

După 1944 a avut loc explozia unei versificații ocazionale abundente într-un registru minor de un civism agresiv, de o simplă ziaristică rimată, efemeră. Comunismul venea cu un nou „codex etic", un „decalog", o tablă a legilor, ca un nou Moise și proclama adevărurile, precum și normele morale menite să le conserve, continuîndu-se linia marilor legislatori rigizi și neinduplecați. Temele civice propuse de barzii noului ev impuneau restituția verbului mobilizator, sigilat de tradiție Coșbuc — Goga, dar abandonat în favoarea unui amatorism deplorabil și a unei oratorii toboșariste. Ocazionalul intim-minor sau civic-angajat nu avea să fie ocolit cînd evenimente „notabile" abundau : de la construirea unei hidrocentrale și formarea unui C.A.P., la noile aniversări și sărbătoriri, și pînă în perioada din urmă, cînd istoria a fost răscolită în cele mai întunecate unghere pentru a se descoperi noi modalități de actualizare (poezia „intimistă" este, de la început, izgonită din Cetate).

În practica „producției" literare, idealul social-uman a fost manevrat ca o simplă dogmă, iar textul poetic a fost transformat în simplă ilustrare a unei teze sau lozinci a clipei. Punțile spre realitatea concretă au fost deteriorate, suprastructura politică tinzînd să-și creeze o nouă bază în realitatea social-economică și culturală prin exercitarea unei presiuni asupra literaturii, considerată ca vehicul al comunicării spre baze în curs de edificare. Astfel, obiectivul principal al poeziei nu mai poate fi cel al literalității, ea nu mai poate rămîne pentru sine, ci devine, pentru alții, mijloace de comunicare și de educare a cititorului. Funcția artistică devine funcție retorică prin organizarea mijloacelor specifice exclusiv în scopul transmiterii către cititor a idealului noii lumi care trebuia construită.

Prin interpretarea abuzivă a dialogului poeziei cu realitatea și prin respingerea tuturor formelor de evaziune, poezia capătă criteriile unui „realism" ca mimesis. Însă regimul prielnic al poeziei nu este observația, ci imaginația, pentru că realitatea este o modalitate, între altele, departe de a fi cea mai importantă într-un poem. De fapt, poezia poate fi realitate așa cum proza poate fi poetică, numai că aceste lucruri au fost uitate și lirismul, înțeles ca „oglindire", a fost redus la versificație, iar deosebirea esențială dintre proză și poezie a dispărut. Așa se explică voga poemului epic, limitarea tematicii, confundarea temelor intime cu intimismul, absența poeziei erotice.

Dezicîndu-se de la legile imaginarului și optînd pentru experiența directă a socialului, poezia a devenit reportaj sau cronică rimată a unui timp. Militantismul exclusivist a substituit diferențierea individuală cu una colectivă, în funcție de obiectivele politice ale momentului. Energia „socială" se revărsa năpraznic și confisca sub vălul său formele confesiunii lirice, solicitîndu-le imperios poeților o aderență justificativă. Poezia triumfală scrisă la un înalt nivel incantatoriu și într-un climat de torențial retorism a dus la o sumă de insuficiențe care au derivat din neglijarea complexului cod specific artei — menit unei descifrări intime — precum și din obturarea tradiției, rezonator al unei conștiințe estetice a cărei nesocotire s-a dovedit a fi pernicioasă.

Ocazia ar fi trebuit să se constituie doar ca impuls, ca stimul pentru ca realitatea originară să transfigureze în expresie artistică și să includă o semnificație universală ; ea trebuia să fie doar un pretext, un suport fragil și efemer învăluit în veșmîntul durabil al artei eterne. Pe lîngă singularitate, poezia ocazională păcătuiește printr-o generalitate excesivă : ea exprimă sentimente sau idei foarte obișnuite și se folosește de mijloacele cele mai stereotipe. Soarta operei depinde de realizarea sintezei organice dintre singular și universal. Ocazia trebuie să răspundă orizontului așteptării și toposului psiho-social, să fie în concordanță cu intimitatea poetului, să închege armonia factorului extern cu personalitatea artistică. Oricît de angajat ar fi poetul, conștiința creatoare presupune o necesară distanțare de ocazional pentru a accede la valoarea general-umană. Energia și libertatea creatoare a individualității sînt nelimitate în cazul în care se întemeiază pe acea stare, pe acel fond moral care constituie garanția coerenței și unității eului. Un sistem etic, nu dictat de sus, ca în cultura medievală, ci supravegheat dinlăuntrul ființei presupune această constantă pentru a fi ea însăși unică. O structură etică imanentă, iar nu un model aprioric de perfecțiune, este centrul generator al ființei umane care permite energiei individuale să se reverse într-o operă și, prin aceasta, individul să se ridice, fără a se nega pe sine, spre zonele cele mai eterate ale universalității.

Poetul cu adevărat angajat nu este acela care reacționează ca un bun cetățean la cerințele momentului, ci acela care, urmărindu-și destinul solitar, exprimîndu-și viața sa interioară, este înzestrat cu antene ce conferă scrisului său o valoare profetică. Nu trebuie așteptate ocaziile solemne pentru ca Muza cu singe purpuriu să ardă toată și condeiele să facă un galop de sănătate pe hîrtie numai pentru că ne aflăm în fața unor date festive. Unii, acceptînd să fie modelați de uniforma strimtă a dogmatismului, au făcut să înflăcăre în poezia lor flamura partidului, atunci cînd, cu cîteva versuri mai înainte, faceau să fîlfîie fusta iubitei lor. Aflați pe baricade cu arme și bagaje, ei au scris o poezie tumultuoasă, plină de dinamism, cu impulsuri ocazionale dinamitarde, cu un ton patetic revendicativ și amenințător. A rezultat o literatură unsă gros cu tendința revoluționară care ajuta la romegarea unor „afirmații politice sub o formă distractivă. Nu sîntem împotriva tendinței în artă, însă credem că adevărații poeți sînt înaintea vremii și nu aleargă cu mare zarvă după ea. Poezia nu se scrie din fugă, pentru că nu constituie o reacție oarbă, imediată, ci este rodul unei trăiri profunde și mistuitoare.

Confuzia între mijloc și scop denaturează relațiile cele mai determinante ale operei și este fatală pentru artă : supusă ocazionalului, poezia ajunge să servească ocazia, cînd ar trebui să și-o aservească. Această coborîre răstoarnă relațiile cele mai determinante ale operei pentru că ea nu mai realizează sinteza intrinsecă dintre scop și mijloc. Funcția poeziei ocazionale este astfel subordonată utilității practice, ține de o „facticitate" empirică, se orientează conform implicațiilor conținutului, este închisă sau reificată în modalități de realizare și durează cît lucrurile cele mai obișnuite — răstimpul unei utilizări mai mult sau mai puțin temporare. Elogiile fiind absolute și necondiționate, ființa elogiată capătă un caracter absolut, dar el este totuși relativ pentru că dispariția sa fizică, a ființei, determină anularea definitivă a literaturii encomiastice afectate.

Aspirația clasica de perenitate este asfixiată după 1944 de o formă degradată, patologică, de o rudă degenerată a clasicismului : dogmatismul. Șabloanele pe care le-a impus dogmatismul nu sînt decît o prelungire în absurd a respectului clasicismului pentru modele, un manierism sau un academism proletcultist înghețat, împietrit, osificat. Pentru retorica echilibrată prin simetrii a clasicismului, elogiul și blamul fac împreună un gen, ele beneficiind de aceleași premise și chiar de aceleași obiecte ale exersării, în funcție de poziția morală sau interesul autorului.

În vreme ce politeismul era obligat să risipească elogii conform rolurilor divine pulverizate funcțional, monoteismul panceaușist a oferit mari posibilități elogiului absolut și a rivalizat cu eficacitatea encomiastică a tipului nonfigurativ, esențial inefabil, căruia nu i se poate lăuda activitatea morfologizantă, ci numai funcțiile, iar acțiunile numai în măsura în care forța absolută își asumă o morfologie de competență umană. Anticiparea elogiului ceaușist se făcea prin elogierea structurilor concentrice de integrare a acestuia pe coordonatele locale și universale. Era recomandabilă deci situarea geniului Carpaților pe coordonatele patriei (domnitorii noștri erau puși să defileze în jurul său), interesau afinitățile cu marile spirite militare ale Terrei (Alexandru cel Mare, Cezar, Napoleon) și locul său în dezbaterea problematicii generale și eternizate a umanității (pacea). Prin cele două tipuri de determinări, ceaușescu apărea ca un nucleu de concentrare și iradiere a pozitivității, el sporind și prelungind glorios tradițiile țării și ale Pămîntului. Instituția doctrinară pretindea tămîierea periodică, aniversară sau comemorativă — sărbătorile nașterilor ori ale unui congres fiind pretexte pentru exuberanță laudativă — orice elogiu de acest tip favorizînd scenariul axiomatic.

Odată cu comunismul instituționalizat în poezie, după revoluția culturală din 1971, apare apologia aberației sau ideea nedemonstrabilă, accentul trecînd de pe logicul pragmatic pe abstracția sofistică și de pe faptul cu posibilități demonstrative pe semnificantul cu virtuți persuasive. Poziția mistică adoptată față de „cel mai iubit dintre pămînteni" a deviat în cultul personalității, care exploatează toate facilitățile cultului divinității și, în primul rînd, verticalitatea, poziția transcendentală și calificarea hiperbolică acumulativă. Totul a devenit o minciună organizată care a funcționat histrionic și exhibitoriu în gol și care a devenit elocvență vehementă, delir factice, pletoră involuntară — cu atît mai descalificante cu cît distanța dintre realitatea obiectului și elogiul său era mai mare. S-a înlocuit adjectivul determinativ cu cel calificativ și au fost escaladate toate gradele de comparație, de la tautologia pozitivului, prin comparativul de egalitate și de superioritate, către superlativul relativ și absolut. Cînd escalada n-a mai putut funcționa din lipsă de alte grade, s-a produs o topografie a dezechilibrului și s-a recurs la metafora pletorică superlativă, la perifrază și la apropoul superlativ.

De la baroc încoace știm că apoteoza finală este numărul de încheiere a unei festivități care marchează optimismul grandios dar, din fericire, această formă a encomiasticii elevării, bazate pe scenariu de supralicitare transcendentală a concretului finit, n-a mai avut loc în cazul familiei ceaușescu. Oricum, acumularea de experiență axiomatică dusese la o stereotipie inflaționistă, de la epitet și pînă la scenariul apologetic. Profunzimea de versuri stereotipe, balastul lexical plin de poncife poetice, lozincarde și confecționate ad-hoc, fără inspirație, talent și efort creator, precum și tentativa de a face din orice un obiect al elogiului, a epuizat lumea și sub acest aspect, relativizînd prin absolutizare atît semnificantul cît și semnificatul.

Și totuși omagiile sînt o permanență a sufletului pentru că există necesitatea permanentă a iluziei ierarhiei ca și amnezia în considerarea eșecurilor anterioare ale acestui tip de compensație, în condițiile prezenței unui necunoscut care continuă să sporească dezechilibrul din univers, doar și numai pentru a-și primi partea de laudă. Trecutul ne învață că poezia militantă nu poate fi redusă la o funcție retorică, de simplă susținere a unor idealuri, ci trebuie ea însăși, mai întîi de toate, să definească aceste idealuri într-un spațiu concret. S-a făcut eroarea de a socoti că „idealurile" deja definite trebuie explicate și propagate cu talent, însă ele nu sînt formulate de-a gata, ci reprezintă obiectul explorării pe cont propriu al fiecărui poet pentru a fi descoperite și făcute simboluri ale vieții interioare. Demagogii cu vorbe edulcorate și lozincarzii pripiți care gîndeau prefabricat și-au pus oare pînă la capăt problema de a ști foarte serios ce cîntă, despre ce cîntă, ce rădăcini și ce implicații au cîntecele lor ? Într-un climat dictatorial-pompieristic ce instituționaliza calificarea superlativă, proiectarea unui spațiu artistic artificial și inconsistent este gata să se prăbușească la cea mai mică „reevaluare" (venită din afara experienței artistice) a cuprinsului de reprezentări propus unei pasive „reflectări artistice". Un singur remediu există, acela de a gîndi asupra problemei într-un spirit nu numai literar, dar și politic, și filozofic și moral, a gîndi într-un spirit de responsabilitate individuală totul de la început, ca și cînd de modul în care gîndești tu însuți depinde totul. Sînt probleme care nu se meditează prin mandat și tocmai ele alcătuiesc domeniul de mare pondere al literaturii.

Bineînțeles, în toată această perioadă, cînd am trăit „în mijlocul unui ev [mediu] aprins", adevărații noștri poeți au dezangajat poezia de orice obligație din afară, au refuzat materia brută și au reflectat asupra condiției operei, micșorînd astfel aria ocazionalului cu scopul de a cîștiga cît mai multă autonomie sau puritate. Depășind o anume crispare dictată de condiționările sociale, poezia română și-a manifestat tot mai deplin disponibilitățile ludice, o libertate interioară ce se afirmă în meditație neîngrădită asupra propriului limbaj și, mai mult, prin angajarea în experiențe duse pînă la limita „gratuității".

O altă direcție a poeziei de astăzi se distinge printr-o latură existențial-socială, printr-o atitudine poetico-ontologică. Această angajare existențială duce la o schimbare de atitudine față de poezie și lume, a raporturilor dintre acestea și, implicit, o procedeelor poetice utilizate ; este o poezie a omului comun, o experiență a autenticității asumate pînă la capăt. Poezia nu poate fi încorsetată numai în autoreflexivitate, ea trebuie să devină și un proiect existențial, iar viitorul oferă posibilitatea de aprofundare a meditației asupra raportului individului cu țara, al destinului uman în relație cu socialul. Dacă problema fundamentală rămîne, optica de revelare și interpretare se schimbă, realitatea socială impunînd noi legături din variate perspective. Poezia realității și angajării civice va însemna posibilitatea lărgirii registrului de expresie poetică, înnoirea limbajului, căutarea unor modalități stilistice adecvate sentimentului iubirii de țară și sincronice stadiului poeziei moderne.

Dezbatere în forum a problemelor fundamentale ale omului, dialog în agora sau monolog al propriei conștiințe, lirica trebuie să devină dezbatere deschisă, contribuție activă la problemele Cetății, măsurîndu-și valoarea cu interesul ce-l suscită în acest cadru liber al agorei. Poetul în agora se implică conștient și participă ludic, iar ieșirea din agora, mod de testare a propriei valori, devine prilej al mărturisirii și manifestării plenare.

Vasile Spiridon

„E foarte greu să vorbești de eșecuri sau victorii într-o țară de ruine"

Sorin Alexandrescu în dialog cu Stelian Tănase

Stelian Tănase : Eu cred că acum sîntem încă în faza în care intelectualul nu s-a făcut încă acceptat de societatea românească în calitate de lider, de om care poate duce România spre prosperitate, spre democrație. Deci nu sîntem în situația din țările ca Polonia, Ungaria, Cehoslovacia, unde intelectualii au fost repede acceptați ca singurii capabili de a scoate țara din trecut, pentru că ei au fost de fapt adversarii redutabili ai comunismului, asta a fost foarte clar. La noi, după revoluție a început un fel de atac concertat împotriva disidenței anticomuniste. N-a scăpat nimeni nemurdărit : Dinescu, Cornea, Dan Petrescu, Gabriel Andreescu, vorbesc de opoziția pe față, plus rezistenții respectivi care au fost Paler, Liiceanu, Pleșu și ceilalți. Am impresia că acest lucru se resimte foarte grav. A fost o inițiativă absolut halucinantă, atunci, de a discredita tot ce avusese poporul mai bun în lupta împotriva terorii și răului și că sîntem în acest moment acum în care, iată, rezistența anticomunistă se află în afara deciziei, excepție mereu citată a lui Pleșu. Românii, după ce au pierdut startul în ianuarie — l-au pierdut din cauza altora, spun — datorită unei ofensive uriașe și neașteptate, aceasta fiind una din primele surprize neplăcute ale felului în care devia puterea spre un comportament nedemocratic, întrebarea este ce șanse are intelectualul de a recupera aceste poziții și de a... pentru că el totuși, pînă acum s-a manifestat. Vorbesc de intelectuali ca forța cea mai evident anticomunistă și cea mai hotărîtă și cea mai în mai mare măsură exponentul acestei idei de ruptură completă cu trecutul comunist. De altfel, el se și află după 28—29 ianuarie în opoziție cu Frontul pe care-l vede (vorbesc de intelectual) ca un continuator, care încearcă să mențină multe structuri și să conserve multe structuri ale trecutului. Ce șanse sînt ? Cum vezi... ?

Sorin Alexandrescu : Cum au desființat țăranii din Săpînța comunismul ?

S.T. : Și-au împărțit pămîntul.

S.A. : Da. Dar întîi au ales un nou primar. Dar primarul avea decizia în mînă. Deci, trebuie să alegeți un nou „primar". Cred că sînt două posibilități : ori faci o anumită tranzacție cu anumite părți ale noii clase conducătoare care sînt mai apropiați de idealurile voastre — adică știu eu, mă gîndesc la niște tehnocrați din guvern — sau creezi un partid politic care să obțină însă voturi (nu ca Dinescu, de exemplu, căruia i-au lipsit nu știu cîte sute sau o mie două de voturi ca să intre în parlament) și intri în parlament și ca atare participi la un guvern de coaliție. Adică, cred că orice guvern din România cît de cît cu bun simț politic — chiar guvernul actual — ar avea interes să aibă oameni din grupul vostru în guvern, atît din punctul de vedere al competenței cît și al autorității morale. Adică Pleșu este un exemplar strălucit al acestei clase, sau al acestui grup intelectual, dar sigur că nu e singurul. Crezi că n-ar vrea guvernul să-l aibă pe Liiceanu în guvern sau în parlament ? Cred că ar vrea și mîine. Problema este cum. Nu poți să intri așa și să te vinzi ieftin, ca să zic așa, într-un mod cinic. Adică trebuie să obții ceva în schimb și anume garanția că un anumit program cu care vii va fi înfăptuit, altfel n-are rost să intri. Cînd se face un guvern de coaliție se face numai guvern de coaliție, că nici un partid n-are majoritatea absolută, se face un așa-zis acord între partide, care după aia rămîne literă de evanghelie, nu se mai schimbă nimic pe toată perioada celor patru ani de guvernămînt. Văd foarte bine GDS-ul ca vechea Junime intrînd în guvern alături de conservatori dar cu niște puncte de program foarte clare : „Dom'le, intrăm pe acest acord, altfel nu intrăm". Dar ca să ajungi în această fază de tranzacție trebuie să fii în parlament, deci trebuie să creezi un partid și, mai mult încă, partidul trebuie să facă o mare publicitate ca să aibă voturi. Adică, cum să spun, numai cîteva mii de intelectuali nu sînt de ajuns... Trebuie făcută campanie electorală. Mi-amintesc că eram la București chiar în clădirea Dialogului cînd a avut loc acea extraordinară demonstrație studențească și treceau studenții pe sub balconul vostru — eu eram în balcon — și ei tot strigau să-l chemăm pe Liiceanu, te chemau pe tine și chemau pe nu știu încă cine. Și voi n-ați ieșit pentru că erați jos, în stradă. Însă, din balcon s-au aruncat un fel de manifeste care erau celebrul articol al lui Liiceanu „Apel către lichele". Foarte frumoasă chestia, dar cu asta nu cîștigați voturi. Este o chestie de un idealism extraordinar, eu aveam lacrimi în ochi atunci și n-am să uit niciodată. Dar, cîți au votat ? Uite : 13% doar, 17‰ în toată țara.

S.T. : Intelectualii, studenții... Trebuie ieșit din acest Grup Social spre ceilalți. Și cum putem să trecem spre muncitori, spre țărani ?

S.A. : Cred că pașii s-au făcut. Există, de exemplu, întîlnirea de la Brașov care mi se pare iarăși o chestie istorică, nu ? Cînd minerii au dat mîna cu Marian Munteanu. Ar trebui să continue asta. Ar fi interesant. Pe urmă Alianța Civică iar este foarte importantă pentru că e un mod de a te întîlni cu ceilalți, dar cred că ar trebui... Pe urmă, iarăși, prezența intelectualilor la Săpînța mi se pare un lucru extraordinar, în care nu mai vin numai să se uite la Cimitirul Vesel, ci vin să vadă ce fac oamenii aia cu pămîntul. Iarăși...

S.T. : Ni se pare că pe terenul presei se întîlnește socialul cu intelectualul, să spunem așa. Adică intelectualii care scriu și cititorul care este un om într-o fabrică, într-un birou, la țară într-o casă, comunică cu aceste gînduri, nu ?

S.A. : Da. Adică presa este un nou mediu și e normal deci să creeze această punte. Dar cred că trebuie realmente făcute întîlniri electorale după părerea mea, în care programul să fie explicat. De exemplu, un lucru simplu : am înțeles că voi vreți ca pămîntul să se împartă țăranilor în timp ce guvernul vrea numai să-l arendeze sau să-l închirieze. Păi nu-i cel mai simplu lucru să explici asta țăranilor direct ? Nu sînt ei beneficiarii ? Trebuie în primul rînd să vezi dacă ei vor să aibă pămînt. Este o întrebare dacă ei vor să aibă, că nu știu dacă-i chiar așa clar că ei vor să aibă pămîntul ăsta. După aia trebuie să vezi cîte pogoane vor să aibă, cît pot să lucreze, și în ce condiții.

S.T. : Și care-s regulile pieții. Trebuie să-i învățăm iar cum e cu prețul, ceea ce țăranul știa acum 20 de ani.

S.A. : Tu vii ca ideolog acolo. Dar îți trebuie un economist, îți trebuie un sociolog etc. și faci cu ei un program clar și pe urmă te duci și le explici țăranilor. Și dacă ei reacționează pozitiv, foarte bine — îl transformi în program electoral, dacă reacționează negativ îți schimbi programul și îl adaptezi. Pentru că pare-s-că Iliescu a avut o extraordinară intuiție cînd a dat numai o jumătate de he tar în arendă — țăranul nu vrea mai mult și țăranii de aia l-au votat. În timp ce Rațiu a venit cu programul maximal pe care nu-l voia nimeni, nu l-a votat nimeni. E și greșeala lui Rațiu aici, pentru că el nu a prospectat electoratul român. Și voi trebuie s-o faceți, pentru că în primul rînd voi aveți sociologi pe care trebuie să-i activați. Ei au o anumită cunoaștere, competență...

S.A. : Ce sociologi aveți ?

S.T. : Alin, Călin, Pavel Cimpeanu. Mai este Gheorghe Nicolae, dar nu face parte din grup și Marta Mezei care acum este la Paris, Nicolae pleacă în America. Una din nenorociri este această ieșire continuă... și a mea, nu ? Această dispersare. Cîți mai sînt ? Mai sînt 5, nu ? Ce să facă ? Cît și ce să acopere ? S-a înființat acum Alianța Civică (nu știu ce se întîmplă în țară, că azi sînt manifestații, pe 15) care este această reunire a elementelor societății civile — grupuri, persoane, personalități, oameni de tot felul — tocmai ca o reacție, să spunem, în fața eșecului opoziției dar și a propriilor eșecuri, ca și conștiința că trebuie, în sfîrșit, să organizăm niște structuri, niște ansambluri care, fără să fie un partid disciplinat, ierarhizat (care înseamnă, în ghilimele — obediența pe care o cere un partid — o anumită disciplină internă) sînt... se formează niște structuri, niște forme în care să putem coopera în anumite probleme. Crezi că asta este acum cea mai bună soluție ? Punctul meu de vedere este că dacă el s-a născut, a fost consecința unui anumit proces istoric și s-a născut pentru că trebuia.

S.A. : Păi, eu cred că este un lucru extraordinar Alianța Civică, în primul rînd pentru că aceste grupuri, majoritatea, s-au născut în cadrul revoluției și, mai ales, au făcut manifestația din Piața Universității.

S.T. : Și înainte demonstraseră. De pildă, Grupul Independent pentru Democrație s-a născut după ce Frontul anunță decizia lui fatală pînă acum a istoriei românești a acestui an, de a candida în alegeri și de a fi în același timp și arbitrul situației și concurentul favorit.

S.A. : Da. S-au creat, s-au născut în focul revoluției, cum se spune. Deci e normal ca aceste grupuri să rămînă active. Dar, o mică îndoială aici, pe care aș fi vrut si eu s-o discut cu tine, este în ceea ce privește programul Alianței Civice, care a apărut în ziar — sigur că e un program de principii, un program de intenții, sintetic.

S.T. : El a fost mai mare și a fost redus în discuții succesive la exact cîteva puncte de reper.

S.A. : Problema totuși rămîne că aceste puncte de reper nu sînt foarte particulare, adică nu sînt foarte diferite de programul guvernului. O nouă constituție — asta ar vrea și guvernul și chiar o face, și Parlamentul și Forumul Antitotalitar, și el vrea o nouă constituție — chiar vrea un proiect alternativ de tip constituție. Să zicem că se realizează, vor fi deci un proiect de constituție al parlamentului și două alternative — unul al Forumului Antitotalitar și altul al Alianței Civice. Care va fi diferența ? Vor fi diferențe așa de mari ?

S.T. : Asta în primul rînd trebuie văzut cînd apare proiectul parlamentului și atunci vom putea face niște discuții care vor duce la pregătirea unei constituții alternative, ne vor pregăti pentru acele discuții pe puncte, să spunem așa.

S.A. : Da. Însă trebuie să fie un anumit specific, adică trebuie să fie programul recognoscibil, ca să zic așa. Spui, dom'le, am punctul ăsta, e clar, ăsta e al Alianței. Acest lucru, această interjecție „Aha ! E ca al Alianței", asta trebuie, altfel nu te vede, ai o culoare aproximativă, o nuanță a celorlalte culori — nu te vede nimeni. Trebuie să ai o culoare complet diferită.

S.T. : Da. Sînt unele puncte în programul nostru, atît cît l-am publicat... în primul rînd că acum se va face o discuție pe comisii. Deci va exista un program agrar, unul economic, unul de reformă, unul în ce privește constituția, unul în ce privește niște propuneri de legi — deci un grup juridic care va elabora anumite lucruri. Dar există și de-acum cîteva puncte foarte serioase care ne disting de celelalte grupuri. Este, de pildă, apelul pe care îl facem către Biserică pentru a schimba mentalitatea socială. Eu de pildă, văd Biserica așa, ca în America de Sud, foarte implicată în viața socială, foarte implicată în spitale, foarte implicată în locurile unde e sărăcie și mizerie, foarte implicată în procesul educațional.

S.A. : Iartă-mă că te întrerup. Biserica ortodoxă n-a fost niciodată asta, nicăieri.

S.T. : Noi așa credem, că acum trebuie să-și ia rolul în serios. Pentru că este o situație atît de dramatică...

S.A. : Da, da. Dar asta este o schimbare aproape dogmatică la ortodocși. Nu am fost de o mie de ani niciodată altfel.

S.T. : Știu. Dar se pare că Biserica ortodoxă a fost mai aproape de om decît cea catolică într-un anumit sens.

S.A. : De om, dar nu de societate.

S.T. : Ei, acum cred că trebuie să facă asta. În dezastrul în care sîntem e nevoie de toate forțele să participe. Retragerea lor între pereți acum ar fi exact ca și cea a intelectualului — adică rămînem acolo și ne facem treaba. Nu se mai poate.

S.A. : Eu mă întreb dacă n-ar fi interesant ca voi să faceți un fel de „carte albă a democrației". O carte albă a democrației care să aibă într-adevăr capitole, cum ai și început să le enumeri, în care să intre toate. Pentru că dacă te uiți bine, există peste tot grupuri de reflecție. În armată, CADA, există un grup de reflecție creștină, Sorin Dumitrescu etc., există probabil și printre țărani același lucru, există și printre universitari, evident și printre muncitori — 15 Noiembrie. Ar trebui ca acele comisii care se vor face să alcătuiască fiecare un raport în baza competenței proprii care după aia să fie, evident, dezbătute și să fie armonizate, să nu se contrazică. Și să scrieți **Cartea albă** a democrației românești. Să rămînă scris.

S.T. : Eu vreau acum să scriu niște scrisori Alianței Civice, pe care să le multiplic, să le dau la membri.

S.A. : Da. Scrie-le. Apropo, mă înscriu și eu în Alianță. Vreau să fiu și membru, nu numai delegat.

S.T. : De fapt, anul ăsta a fost un an al iluziilor deșarte. De pildă, față de GDS au fost tot felul de iluzii și de speranțe că ne transformăm într-un partid, am citit în multe interviuri, luări de poziții, cum că noi trebuia să devenim partid, să fim parteneri de dialog și de opoziție ai Frontului. Am primit reproșuri că nu ne-am implicat îndeajuns, vă spun de reproșuri de la persoane de mare autoritate intelectuală, cum ar fi Michnik și care a și scris, dar a și spus — chiar nepublicat în „22", dar m-am întîlnit cu el în Occident și mi-a spus „Voi sînteți decîși să nu faceți nimic". Am primit alte reproșuri că ai făcut prea mult, că nu trebuia să ne amestecăm, de pildă, în alegeri sau în Piața Universității, ci trebuia să rămînem în afara societății, așa, ca un fel de grup de reflecție care să arbitreze, care să fie niște punți etc. Deci am primit reproșuri, ca să spunem așa, și de la stînga și de la dreapta, s-au primit și de la cei care vor să trăiască în afara societății, și de la cei care vor să se implice în fiecare zi. Una din grijile Alianței, pe care ar trebui să le aibă acum este tocmai de a nu produce această confuzie — pentru că Grupul a produs, lumea n-a știut exact ce vrem, nici noi nu știm exact ce vrem : noi încercăm să ne coagulăm din mers un program — deci, să înlăturăm confuziile, să legăm de noi niște speranțe pe care Alianța nu și le propune. Mi se pare foarte grav, mi s-ar părea foarte grav dacă Alianța eșuează.

S.A. : În ce sens să eșueze ?

S.T. : Cum a eșuat Proclamația și Asociația de la Timișoara.

S.A. : Da. E un exemplu foarte bun. Forumul Antitotalitar a preluat punctul 8 de la Timișoara în declarații. Întrebare concretă : Alianța îl preia ?

S.T. : Nu am discutat asta.

S.A. : Păi aia este, vezi ? Partea concretă lipsește. E foarte important. De altfel, toată relația cu forumurile antitotalitare au probleme, pentru că sînt două asociații care au un anumit scop comun.

S.T. : Punctul nostru de vedere a fost următorul, în acest sens : că întîi să înființăm această Alianță, care să fie în sine un organism și care să poată apoi intra în dialog cu toate celelalte forțe de pe eșichierul politic. Să poată dialoga cu Guvernul — nu ca persoană privată, adică eu, Tănase, sau eu, George Șerban, sau cu Smaranda Enache discut cu un ministru ca persoană particulară, ci Alianța Civică, care este ce este, propune un dialog cu un partid sau cu guvernul sau cu sindicatele sau cu Forumul Antitotalitar. Noi putem acum, de pe platforma noastră, să intrăm în dialog cu toate aceste forțe.

S.A. : Da, dar trebuie să veniți și cu o platformă proprie pentru dialog. Și

l a fost din punctul ăsta de ve-
arte rapid. Forumul s-a organi-
astic de rapid, are 44 de centre
cut o convenţie naţională. Pro-
sînt puţini activi, dar au o plat-
o rezoluţie. Asta trebuie să aveţi
Ca să fiu sincer, nu ştiu dacă
8 de la Timişoara este posibil
in practică. Mi se pare puţin cam

Nu poţi în instanţă, să judeci o
o persoană, nu ? Pentru că pu-
n practică a Punctului 8 ar în-
persoana X care este nomencla-
ebuie apreciată pe bază juridică.
problemă. După război, în Ger-
legea electorală a prevăzut că
oameni ai clasei politice fasciste
iste nu au dreptul să fie aleşi.
au fost mai radicali ca noi. Noi
atat pe comuniştii de la noi cu
ultă indulgenţă. Şi-au ocupat din
le, au pensii de cîte 20 000 de lei
că au fost...

În Europa occidentală a existat
denazificare. Dar nu a existat
teri în Europa răsăriteană o de-
are.

Şi o propui ?

O propun. Adică eu semnez
8.

Şi noi am semnat. Eu am fost

Dar dacă mă uit în Răsărit, nu
plă nicăieri aşa ceva. Mi se pare
il din punct de vedere practic.
u fost peste tot revoluţii de ca-
Din cauza asta. Pentru că toată
înţeles că o decomunizare după
le ani este imposibilă.

n Germania au fost 4 ani, în
sau 20.
Denazificarea nu a fost îndrep-
otriva naziştilor ci împotriva cri-
r de război. Un grup mic... Dar
i să pedepseşti acum oameni
zicem, în anii '50 au bătut sau
puşcat pe ţărani ? Cum o dove-
Cum îl găseşti pe Drăghici ? Dar
cu a colectivizat regiunea Con-
prima pe ţară, dacă nu mă înşel,
dovedeşti că Ceauşescu a bătut
omorît pe un ţăran în regiunea
ţa ?

Se pare că sînt probe. Eu am
stfel de relatări.

Da. Dar după război au trecut
5 sau 10 ani, era uşor să dove-
mi se pare mult...

Se pare că este şi în justiţie
că după 20 de ani... Drăghici e
acum, nu ? Adică între 70 şi 90
de ani şi el nu mai e în funcţie
Deci el e curat ca lacrima, a
e pedeapsă.

Dar mi se pare puţin cam ne-
chestia asta. Altceva ar fi să se
punct în campania electorală
zisă, în care să spui „Domnule,
ste nou propus pe lista F.S.N.-
i uite ce-a făcut cutare în anii
i ? Asta mi se pare că ţine de
electorală — asta se poate
r că se va naşte iar o imensă
bălăcărie, dar dacă ai docu-
şa cum a fost dărîmat, să zicem
, sau cum Vadim-Tudor a fost
cu un act cu „Sărută dreapta",
lui Bobu, nu ?...

Nu au fost dărîmaţi, sînt bine

Ei, da. Într-un fel. Dar este
estia. Adică aşa ceva trebuie fă-
i sigur că există riscul de a se
na într-un fel de gherilă socială
ntă...

S.T. : Şi putem să suportăm asta acum ?

S.A. : Mi se pare cam greu. Însă anumite capete totuşi trebuie să cadă, nu se poate aşa. Adică de-aldo Barbu sau Florescu, ăştia sînt nişte bestii, ăştia sînt exact ca ăia de la Auschwitz — nu poţi chiar pe toţi să-i ierţi aşa. Adică, criminalii de război trebuie judecaţi, chiar la un tribunal de genul tribunalului Russell, un tribunal moral. Eu cred că Barbu trebuie judecat. A fost dat afară din Uniunea Scriitorilor, foarte bine — pentru plagiat. Exact asta trebuie. El poate să scrie în continuare, nu ? Dar nu mai e în Uniune. Asta-i interesant. Şi cutare nenorocit care mi-amintesc că atunci cînd eram eu student teroriza toată Universitatea — pot să dau şi nume — ăla este şi acum bine merci. Nu' dom'le, ăla trebuie dat afară.

S.T. : Radu Bălan ? (')

S.A. : Radu Bălan sau un anumit Diaconescu, dacă-ţi spune ceva... Asta este că sînt uitaţi. Probabil că iese la pensie şi se uită totul. Am auzit că era cunoscut pentru mită pentru examene şi pentru nu ştiu cîte abuzuri faţă de studente, ca să le lase în facultate să studieze. Dom'le, ăsta trebuie dat afară din Universitate. În rest, poate să lucreze, să scrie, să facă ce vrea. Dar nu mai are calitatea morală să predea la studenţi.

S.T. : Ce preda Diaconescu ăsta ?

S.A. : Lingvistica. Deci eu spun ce făcea în anii '50. Îmi amintesc foarte bine. Şi acum este probabil la vîrsta pensionării. Foarte bine dacă se pensionează, dar trebuie să dea socoteală pentru că a luat mită şi că a necinstit studentele — asta e o chestie împotriva eticii profesionale şi trebuie pedepsită. Şi trebuie ca studentele alea să aibă curajul să dovedească. Aici în Olanda e un scandal enorm numai pentru faptul că încerci să atingi o studentă fără voia ei, este ceva... nu există lucru mai grav. Şi nu numai studentă — dacă eşti undeva şef şi vrei să-ţi mîngîi secretara e nenorocire. Or, în cazul Diaconescu era clar fără voia studentelor.

S.T. : Cred că ar trebui să tragem nişte concluzii la un an după revoluţie — interviul probabil că va apare în acest context. Ce lucruri, cele mai evidente, să zicem cele mai simplu de observat, de sesizat de aici din Olanda dar şi faptul că ai fost de atîtea ori în ţară... Ai venit foarte repede în ţară, înainte de Anul Nou, chiar. Prin ce a trecut ţara românească în acest an ? Dacă ar fi să faci cîteva formulări aşa didactice ca pentru...

S.A. : Cred că aşa, privit foarte în general, cred că este al nu ştiu cîtelea exemplu de manifestare al unei capacităţi miraculoase a românilor, şi anume accelerarea istoriei. E lucrul de care românii sînt în stare extraordinar : ei dorm un secol şi după aia recuperează într-un an. Asta este extraordinar — au dormit jumătate de secol, au fost ţinuţi sub anestezic, s-au trezit şi într-un an au recuperat totul. Adică, societatea românească acum are vivacitatea şi creativitatea şi îndrăzneala pe care nu le-a mai avut de foarte multă vreme poate chiar de prin anii '30.

S.T. : De ce spui anii '30 ?

S.A. : Pentru că deja în anii '30, în a doua parte a anilor '30...

S.T. : Toată lumea o să creadă că te referi la mişcarea legionară.

S.A. : Păi tocmai. Mişcarea legionară crease deja o anumită spaimă în populaţie, dar bineînţeles că nu a fost ca în Germania sau Italia, dar oricum...

S.T. : Deci aceasta ar fi o primă idee.

S.A. : Mai departe. Mi se pare că s-au întîmplat nişte lucruri istorice, unele dintre ele le-am pomenit. Adică reintrarea intelectualilor în societate. În al doilea rînd, crearea societăţii civile. În România a existat o societate democratică, dar nu ştiu dacă a existat o societate civilă. Unde erau sindicatele în România în anii '20 şi '30. Nu uita greva de la Lupeni, greva din '33. Nu erau nişte lucruri extraordinare, dar şefii greviştilor au fost băgaţi în închisoare pe termene îngrozitoare, de 10—15 ani. De ce ? Pentru că au făcut o grevă. Era totuşi o anumită spărtură în democraţia românească. Acum, lucrul esenţial, extraordinar, mi se pare deci că partidele de opoziţie istorice au eşuat, societatea însă nu a acceptat asta ca un dat fatal, ci creează noi partide din cadrul ei. Adică societatea civilă s-a constituit singură, fără sprijinul partidelor istorice de opoziţie. Asta mi se pare un fapt istoric — nu s-a mai întîmplat în România niciodată. În România toate schimbările sau transformările au venit de sus în jos. Cîţiva boieri de la Paris în '48 au creat statul democratic. Acum nu. Acum societatea se mişcă la bază — asta e un fapt istoric şi asta s-a întîmplat în cîteva luni de zile.

S.T. : Adică putem spune că românii care la 1848 aflaţi la studii, aflaţi în străinătate s-au întors brusc să contribuie la demararea sau la ieşirea din feudalism. Abia începuse cu 20 de ani mai devreme, de altfel. Acum nu s-a produs.

S.A. : Acum nu s-au întors „bonjuriştii". Unul dintre ei vorbeşte cu tine. Au rămas aici.

S.T. : Asta e bine, e rău, sau e un dat al acestei istorii de sfîrşit de secol XX ?

S.A. : Eu cred că în sine este un lucru rău. Pot să spun (acum vorbesc numai despre mine), pot să spun că eu am rămas în Olanda, ca să zic aşa, luptînd tot timpul împotriva dorinţei mele de a mă întoarce şi împotriva unui mare sentiment de culpă, lucru care nu-i numai retorică — se poate dovedi cu acte : am aşteptat 15 ani pînă am cerut cetăţenia olandeză, în timp ce alţii o cereau după 2 zile.

S.T. : Oricum, de Anul Nou erai în Bucureşti. Asta dovedeşte clar că ai trăit în ţară, ca şi Eugen Mihăescu, ca şi alţi oameni care au trăit treaba asta.

S.A. : Pe de altă parte, în noua configuraţie europeană, a fi amestecat sau implicat în treburile din România nu înseamnă neapărat a locui în România. Se poate locui oriunde şi să fii implicat oriunde.

S.T. : Este o mentalitate care e retractată astăzi.

S.A. : Da. Adică s-a creat o societate globală, eşti implicat oriunde datorită mijloacelor de comunicaţie. Înainte, dacă erai la Paris...

S.T. : Acum poţi să fii la Paris şi să faci lucruri mai importante decît dacă ai fi la Bucureşti. Poţi să fii mai mult implicat de la Amsterdam sau din alte părţi.

S.A. : Da. În al doilea rînd se poate vorbi de o mare parte a intelectualităţii din Occident, care este instituţional dezrădăcinată, care adică nu se mai caracterizează pe criterii etnice, ci pe criterii pur profesionale. Nu pleci dintr-o ţară în alta, ci pleci dintr-o universitate într-alta.

S.T. : Ceea ce mi se pare o mare schimbare.

S.A. : E o totală schimbare de perspectivă. Şi n-are nici o importanţă dacă a doua universitate nu e în aceeaşi ţară cu prima. Te duci cu altă echipă să lucrezi. Este exact criteriul sportivilor. E aproape peste tot. Te duci şi lucrezi la un alt club — n-are nici o importanţă naţionalitatea.

S.T. : Care ar fi eşecurile noastre în acest an ?

S.A. : Nu ştiu dacă e un eşec, dar pot să spun că în mai am fost deci, cu televiziunea şi cu radioul olandez — înainte de alegeri — am participat deci, am luat interviuri, am lucrat cu ei, eram cu toţii, aproape toţi ziariştii, prizonierii centrului progresist al oraşului, din Piaţă, locuiam la Intercontinental, deci mă uitam pe fereastră sau din balcon — credeam deci că asta este România. Pe 20 mai, la 12 sau aproape 1 noaptea s-a dat rezultatul şi cînd am văzut procentele am crezut că o să am un atac de inimă sau aşa ceva. Am ieşit imediat de acolo, de la Intercontinental în Piaţă, era o tăcere absolută, mormîntală. Era prima oară cînd nu vorbea nimeni, nu se auzea nimic, era o tăcere absolută. Lumea era absolut la pămînt — la propriu, se aşezaseră pe jos că nu mai puteau sta în picioare — şi îmi amintesc că cineva, din balcon spunea. „Nu pierdeţi speranţa, nu sîntem învinşi". Cred că ăsta a fost un mare eşec. Dar stau şi mă întreb al cui a fost eşecul ? Sigur că a fost eşecul speranţelor noastre, a fost eşecul unei anumite idei despre poporul român care se considera că este extrem de conştient politic — nu a fost — dar mi-amintesc că atunci...

S.T. : Cineva spunea că alegerile le-a cîştigat Ceauşescu. Nu în sensul că era Iliescu, ci, se pare, în ceea ce a înmagazinat el ca mentalitate, ca distrugere a gîndirii politice care s-a manifestat acum din plin.

S.A. : Nu ştiu dacă-i chiar aşa. Cred că au fost şi cauze mai simple. Mi-amintesc că am fost atunci într-un sat spre Giurgiu cu echipa olandeză şi am fost absolut cutremurat. Era pe 20, deci în timpul alegerilor şi am avut deodată un şoc. Nu era nici o îndoială cu cine votează oamenii — dar şocul venea de la asta — şocul venea de la faptul cum stăteau la coadă să voteze. Ei stăteau la coadă să voteze cum stăteau probabil înainte la scara boierului să le dea ceva. Adică era o mentalitate de secolul XIX, de iobagi. Era îngrozitor, absolut îngrozitor. Cînd am văzut acel sat, am zis „Domnule, România a fost adusă de Ceauşescu şi de comunism înapoi cu un secol". Ei trebuie să înveţe acum ceea ce au învăţat oamenii de acum o sută de ani. Legea tocmelilor agricole. E foarte greu să spui că a fost un eşec al democraţiei. Nu cred. Sigur că a fost într-un fel, dar a fost o dovadă că ţara reală a fost distrusă de comunism. E o ruină. Adică dacă trebuie să compar cu ceea ce a fost în Germania în '45 şi '46. România a fost în '89—'90 ca Germania în '45. Adică, cu totul distrusă, numai că stau clădirile în picioare ; dar cu totul distrusă. E o ruină.

S.T. : Distrusă pe dinăuntru.

S.A. : Da. Şi e foarte greu să vorbeşti de eşecuri sau de victorii într-o ţară de ruine. Trebuie să reconstruieşti clădirile, să scoţi molozul... Sigur că a fost unul dintre momentele cele mai dramatice ale vieţii mele şi nu numai a mea — mii de oameni.

S.T. : Eu ţi-aş spune ceva ca să înţelegi... Am fost absolut convins în toată activitatea pe care am dus-o, personal, în Piaţa Universităţii (vorbesc în numele meu) că sentimentul meu ăsta a fost, că Frontul este de mult cîştigătorul alegerilor şi chiar în procentele în care a cîştigat. Şi a fost o formă de disperare. Am avut absoluta convingere că Frontul va cîştiga — am spus-o, am scris-o.

S.A. : Şi totuşi procentul a fost uluitor. Adică, sigur, victoria era cvasi-previzibilă. Dar au fost nu ştiu cîte sondaje care dădeau cu totul alte cifre.

S.T. : Noi am dat. GDS-ul a dat cifrele astea. Cu trei luni înainte.

S.T. : „România liberă" a dat cifre mult mai pozitive pentru opoziţie. Bine, dar încă o dată spun, nu trebuie luat asta ca un dat. Adică dacă mi-ai permite să spun un singur avertisment : să nu cădem iarăşi în fatalismul ăla, că „aşa sîntem noi românii tîmpiţi" — noi nu sîntem aşa, adică sînt alţii la fel. Vezi, dacă Germania nu era ajutată de americani cu planul Marshall, era comunizată, ce să mai vorbim ? Şi Franţa la fel. Nu-i o chestie de fatalism. Aici sînt nişte lucruri foarte simple, mult mai obiective. Şi aş vrea foarte mult să accentuez chestia asta, pentru că am groază de acest fatalism. De nu ştiu cîte ori am auzit „Noi românii nu sîntem în stare să facem nimic. Uite, şi bulgarii sînt mai buni". Da, dom'le, şi bulgarii. Dar în Bulgaria cineva care a spus numai că „ar fi bine să chemăm tancurile" s-a văzut confruntat cu demonstraţii studenţeşti şi el a demisionat. Ei, altcineva a adus tancurile şi nu a demisionat. Ei, asta nu-i o chestie de fatalism, domnule, asta e o chestie de structură a puterii şi de o anumită luptă pentru putere care merge altfel. Ce-i aia fatalism? De ce bulgarii ar fi mai puţin fataliştii decît românii ? Nu văd de ce.

S.T. : Deci crezi că la noi clasa politică care acum este la putere este mai cinică, este mai nerusinată în ce priveşte instrumentele puterii ?

S.A. : Sigur. Şi asta este explicaţia, nu firea poporului.

Amsterdam

în 15 noiembrie, 1990,

mircea ghiţulescu

MITING

Să ratezi coborîrea din tren numai pentru că ai întîrziat visînd cum ratezi coborîrea din tren nu mai era nici coincidenţă, nici miracol, nici fatalitate, ci ghinion curat, adică tot un fel de miracol al satanei. Simte în ceafă respiraţia călu-şarului care îi şopteşte printre dinţi :

— Să nu faci vreo prostie că n-ai scăpare !

Augustin se hotărăşte : se opinteşte şi apasă pe minerul uşii care gliseazâ fără zgomot. Priveşte cîteva secunde terenul de aterizare şi ameţeşte ca şi cum s-ar fi uitat într-o prăpastie fără fund. Nimeni nu-l ia în seamă în afară de femeia cu bărbie dublă care îşi astupă gura cu palma parcă pentru a opri un ţipăt.

— Băiete, nu face asta ! Poate ai şi tu o mamă... Opriţi-l, oameni buni !

— O să ne mai întîlnim — îi şuieră în ureche vocea călu-şarului.

Simţind în spate pericolul şi atît de aproape, Augustin închide ochii, se balansează cîteva clipe într-un picior pe scara vagonului şi îşi dă drumul în gol strîngînd flautul la piept cu o mînă şi cu cealaltă încleştată pe minerul geamantanului, purtînd în urechi ţipătul prelung, ca un şuierat de locomotivă al femeii cu bărbia dublă care se aplecase cu jumătate de corp în afară, zvîrcolindu-se ca şi cum ar fi apucat-o durerile facerii.

Căzuse dincolo de pietrişul terasamentului dar îşi amortizase căderea sprijinindu-se pe geamantan. Trenul se îndepărtase uşurîndu-i auzul rănit. Se ridică în picioare fără întîrziere mai mult pentru a verifica dacă e în stare să se ţină pe picioare. Se afla într-o adîncitură undeva deasupra unui oraş care putea fi chiar Viena, oricum mai ospitalier decît vagoanele **Wiener Walzer**, şi anume în partea de est, dacă judeca după poziţia soarelui care îşi făcea apariţia printre dealuri. Peisajul avea ceva straniu : un răsărit de soare văzut de pe Lună. Cîteva turle de biserici străpungeau ceaţa ca nişte stînci marine, iar crucile din vîrf scăpărau scîntei spectrale. Sub pătura de ceaţă mişcătoare forfoteau zgomotele începutului de zi ; clăbuci imperceptibili, sunete mereu mai stridente de metale lovite, claxoane, vaiete şi o rumoare surdă venind de nu se ştie unde, parcă dintr-o lume subacvatică extrem de activă mişunînd inconştientă şi, parcă, fără a se şti privită, satisfăcută de invizibila ei supremaţie, de ignoranta ei regalitate : oraşul ca sumă. Din loc în loc, cratere albăstrui, incizii transparente în pojghiţa de ceaţă, dezvăluie acoperişuri ruginii, capete de străzi fumegînd, balcoane translucide plutind libere în spaţiu, coridoare aprinse printre clădiri, grădini, costişe, labirinturi. O lume numai bună de investigat, plină de surprize, ascunsă şi nu prea, oferind şi refuzînd în acelaşi timp după mişcarea norilor în dreptul soarelui.

Se ţinea greu pe picioare, genunchii îi tremurau, iar palmele îi ardeau ca şi cum le ţinuse minute în şir deasupra unei flăcări. Îşi trecu degetele peste faţă ; pe frunte simţi cheagul unei răni mai adînci. Le retrase încleiate de pămînt, sînge şi iarbă. Mai grav era că buzunarul drept al pardesiului era sfîşiat spre poale. Dacă puterea i-ar fi fost pe măsura dorinţei, stofa s-ar fi ţesut la loc cît ai clipi din ochi. Porni şchiopătînd de-a lungul liniei ferate socotind că oricît ar trebui să meargă tot va ajunge pînă la urmă într-o gară. Calea ferată urma o curbă largă pe coama dealului, arcuindu-se pe buza unui crater pe fundul căruia un arhitect futurist avusese ideea să construiască un oraş. După o jumătate de oră de mers chinuit, cu popasuri dese şi ezitări, liniile de cale ferată începu să se multiplice, să se încrucişeze : gara nu putea fi departe. Se opri gîfîind lîngă o fîntînă cu pompă aflată la cîteva sute de metri de ceea ce părea a fi clădirea gării. Se spălă şi înghiţi apă cu lăcomie : apa e bună la toate şi nu poate fi înlocuită cu nimic. Porni mai departe înviorat şi teafăr, gata să ia din nou lumea în piept. Oraşul se întinde şi de o parte şi de alta a dealului. Cîteva coşuri de fabrici — clădiri lungi şi urîte, depozite sau hale cu ferestre mici şi puţine, o pasarelă cu scîndurile prost fixate pe care paşii trecătorilor sună ca ciocanele pe un xilofon — se înşirau de partea cealaltă a „craterului". Augustin mergea pe coama care despărţea oraşul în două, deasupra oraşului, temător şi temerar ca un acrobat pe sîrmă. Trecu pe sub peroane printr-un pasaj subteran întrebîndu-se unde ar putea fi holul gării. În piaţeta din spatele gării — îmbulzeală neaşteptată. Împins de valul mulţimii, Augustin se refugiază lîngă zidul clădirii. Oraşul este gătit sărbătoreşte. Filfîie drapele tricolore, grupuri izolate scandează texte ininteligibile, se fac probe de microfon, staţiile de amplificare — căldări suspendate de o parte şi de alta a unei estrade improvizate — pocnesc ca nişte timpane uriaşe. Călătorii cîţi se aflau în aşteptare în holul gării ieşiseră şi ei şi se rînduiseră, ca şi Augustin, de-a lungul zidurilor clădirii şi priveau mulţimea strînsă în faţa estradei care şi ea, la rîndul ei, privea estrada unde trebuiau să apară actorii. Anfilada clădirii din spatele estradei era păzită de soldaţi organizaţi în cordoane severe.

— Ce se întîmplă, dumnezeule, doar nu ne pregătim pentru un nou război — întrebă Augustin ca pentru sine, fiind sigur că unul dintre vecinii din stînga sau dreapta îl va auzi.

— E o sărbătoare paşnică, fiţi liniştit — îl lămureşte un domn vîrstnic cu pardesiu negru şi umbrelă pe braţ şi îl examinează cu superioritatea localnicului ce ştie rînduielile locului faţă de ignoranţii aflaţi în tranzit.

Competenţa lui este inepuizabilă : se inaugurează noua denumire a gării, se dezvăleşte firma şi se va ţine un discurs de către prefectul însuşi care n-a mai fost văzut în public de mai bine de o jumătate de an.

— Nu se mai numeşte gară ?

Domnul cu pardesiu negru îi întoarce un surîs dispreţuitor şi îl măsoară de sus în jos. Augustin are impresia că devine suspect punînd atîtea întrebări.

— Nu, domnule, are un nume mai lung dar mai exact. Se numeşte **Centrul de tranzit şi deplasări interne pentru oamenii muncii.** Veţi vedea îndată. Firma este chiar în spatele dumneavoastră pe frontonul clădirii.

Augustin îşi răsuceşte gîtul, priveşte, dar firma îi rămîne inaccesibilă. Pe estradă îşi fac apariţia doi indivizi care se aliniază de o parte şi de alta a microfonului aşteptînd în atitudini respectuoase pe un al treilea care nu întîrzie să apară. E un fel de Bran rubicond, îmbrăcat în negru, cu veston fără revere, închis pînă sub bărbie, un fel de preot sau misionar, gras şi pleşuv, cu o vioiciune surprinzătoare a privirii. Domnul cu umbrelă pare dezamăgit că n-a apărut prefectul. Se mulează ca şi cum prezenţa prefectului ar fi fost sursa superiorităţii sale.

— Ăsta e Responsabilul, un gargaragiu — spune, parcă scuzîndu-se şi dispare strecurîndu-se prin mulţime.

„Responsabilul" se apropie de microfon şi vorbeşte. Augustin îl ascultă fără să înţeleagă mare lucru, atent doar la construcţia perfectă a frazelor, mereu mai uimit de priceperea lui de a face din vorbe idei şi din idei aparente bunuri materiale. Susţine cu argumente luxuriante că noua denumire a gării este expresia unei gîndiri administrative mature, înclinată spre analiză şi precizie. „Cetăţeni ! — a încheiat oratorul în apoteoză — sîntem epuizaţi după cîteva decenii care ne-au istovit moral şi economic, ne-au stupefiat şi ne-au învrăjbit. Se cuvine să avem răbdare şi să construim în linişte un viitor mai bun. Ştiu că nu există printre noi monştri care să dorească o nouă vărsare de sînge. Sau vreţi vărsare de sînge ? Vreau să aud răspunsul vostru strigat într-un singur glas. Vreau să aud răspunsul vostru şi să mă bucur că, deşi atît de mulţi, nu sînteţi o gloată de nemernici, nici o turmă de oi care se aruncă în prăpastie numai pentru că prăpastia este cea mai simplă soluţie, ci o obşte înţeleaptă, omogenă şi disciplinată pînă la sacrificiul de sine. Vreau să aud răspunsul vostru, să pot spune, poate pentru întîia oară în lume : iată o mulţime inteligentă după ce într-o întreagă istorie tristă şi nedreaptă, mulţimea nu a fost decît ea însăşi, gregară, haotică şi brutală. De răspunsul vostru depind măsurile care se vor lua. Vreţi vărsare de sînge ?"

O şuşoteală filfîind ca o pînză peştriţă aruncată asupra pieţei, apoi o rumoare mai distinctă ca o furtună îndepărtată în loc de orice răspuns.

— Nu vrem ! — se aude de undeva din-

spre clădirile anexe ale gării o voce ridicol de subţire şi ridicol de nereprezentativă. O scînteie de la care nu te-ai fi aşteptat să se aprindă rugul. Oamenii se îndemnau unii pe alţii silindu-se să devină o „mulţime inteligentă" şi din nou cîteva voci răsfirate care nu erau încă ale mulţimii, ci ale indivizilor. Grasul cu haine de reverend aştepta cu braţele strînse lîngă corp şi în ochi îi ardea o scînteie fanatică de nemulţumire. Lumea se agita fiecare striga ce-i trecea prin minte. „Jos războiul", „Jos vărsarea de sînge", „Vrem libertate", „Vrem să fim fericiţi", „Vrem pîine şi locuinţe". „Vrem să fim fericiţi" cîştigase cei mai mulţi adepţi şi acoperise o vreme toate celelalte revendicări ca un stih dintr-o romanţă cunoscută de toată lumea. Corul idealiştilor care voiau să fie fericiţi, obosi în cîteva secunde, lăsînd loc viorilor egocentrice. Grupuri restrînse declamau acum idealuri abreviate. O bătrînă voia medicamente şi striga din răsputeri îndemnînd pe cei din jurul ei să i se alăture, unii voiau cartofi, alţii unt, alţii conserve, vocile se ciocneau, se încrucişau şi se împleteau într-o hărmălaie asurzitoare nu lipsită de o măreţie primejdioasă, întreruptă de hohote insulare în jurul unei voci groase care strigase peltic că ar da totul pentru o sticlă cu vin. Nemulţumit, reverendul îşi striga la microfon propria deviză — „Nu vrem vărsare de sînge" — încercînd să le anihileze pe celelalte. Toţi afluenţii capricioşi se vărsară în albia principală. Toată piaţa gării vuia : nimeni nu voia vărsare de sînge. Grasul răsuflă uşurat umflîndu-şi obrajii şi privind mulţimea cu ochii mijiţi de o mulţumire provocatoare pe care o curmă cu o zbatere scurtă a pleoapelor însoţită de un gest, mai curînd o convulsie a pumnului drept: un pumn pregătit să lovească, dar se răzgîndeşte înainte de propulsie. Augustin era invidios, dar îşi simţea invidia inteligentă. (Cine ştie să vorbească mulţimii totdeauna va avea o întrebuinţare. Dracu' ştie de ce e totdeauna nevoie de oratori — ţine minte !. Un nefericit lovit de obezitate în floarea vîrstei — îşi spunea — care îşi ascunde într-un burlan de stofă neagră încheiat pînă sub bărbie cutele de osînză, un amărît care lipsise la împărţirea darurilor, el sau strămoşii lui. Dar, după un asemenea discurs în care nimereşte din plin, trebuie să fie beat de fericire că în trupul lui inform, în masa aceea imensă de materie puhavă care stîrneşte probabil oroarea femeilor în afara cîtorva amatoare de senzaţii tari — despre care vorbeşte desigur adesea între prieteni, repetîndu-se fără ruşine — scăpărase ideea divină care era talentul său oratoric, arun-

cîndu-şi pe umeri doar după primele zece-douăzeci de cuvinte, o invizibilă pelerină înstelată şi împodobindu-se cu un nimb care se pulveriza la puţină vreme după ce îşi rostea ultimul cuvînt, dar exact la atîta vreme cîtă îi trebuia să dispară în dosul unei cortine sau al unui paravan, lăsîndu-şi asistenţa uluită cu o fracţiune de secundă mai înainte ca luciditatea ascultătorilor să le dea ghes să-şi pună întrebarea : cine poate fi acel grăsan cuvios ca un misionar şi elocvent ca o pitulice şi ce mă-sa vrea ?).

Fără a aştepta să se volatilizeze efectele, oratorul dispăru, poate prea brusc, poate prea prudent în spatele cortinei care compunea fundalul estradei, urmat de cei doi însoţitori. Urcară într-un Mercedes străvechi care demară după serii lungi de acceleraţii şi rateuri şi pieri într-un nor de fum albăstrui. Tot privind în jur şi socotind unde ar putea fi biroul de informaţii, foindu-se şi punînd întrebări, Augustin trezi interesul patrulei care supraveghea demonstraţia. Un caporal urmat de trei soldaţi se opri în faţa lui şi îi ceru actele cu un aer exagerat de sever. Paşaportul pe care Augustin i-l întinse cu un surîs maliţios îl punea în mare încurcătură. Era ca şi cum caporalul ştia la perfecţie replicile unui scenariu iar paşaportul îl aruncase fără nici o repetiţie într-un alt spectacol. Îi ceru absurd să expună motivele pentru care se afla la ora aceea în gară. Augustin povesti pe scurt şi incoerent cum ajunsese acolo. Caporalul nu era deloc în toane bune şi nu ascundea că povestea cu săritura din tren era numai bună pentru ador mit copiii.

— De fapt, de unde vii dumneata ?

— De la Bucureşti, v-am spus...

— Şi ai ajuns pe jos înaintea trenului... Înţeleg. Ai omis că **Wiener Walzer** vine aici cu două ore mai tîrziu...

— Eu am sosit cu cel care se duce, nu cu cel care vine.

Caporalul îl privi cu severitate ; nu avea chef de glume, privirea lui era un avertisment să nu-l scoată din sărite.

— **Wiener Walzer** e suspendat de două săptămîni. Vrei să te faci de ris în faţa acestor adolescenţi ? Arătă în spate către cei trei soldaţi care asistau în poziţie de drepţi cu un aer devotat dar cu gîndurile aiurea. Augustin arătă biletul şi repetă povestea cu săritura încercînd să fie cît mai explicit.

Caporalul îl asculta cu surîsul ironic ce îi îngheţase pe chip şi clătina aprobator din cap după fiecare cuvînt.

— Ştii cel puţin în ce oraş te afli ?

— Oradea ?

— Nu.

— Mai mare ?

— Nu.

— Mai mic ?

— Mai...

— Blaj ?

— Nu.

Soldaţii se dezgheţaseră şi ascultau dialogul cu un exagerat interes pentru comedie.

— Vă rog să mă urmaţi !

Caporalul trecuse la pluralul de politeţe fără politeţe, mai mult pentru că era o formulă pe care o învăţase pe dinafară şi nu pentru că i-ar fi crescut stima faţă de Augustin. Probabil că după ce l-ar fi înjurat, bătut, torturat, i s-ar fi adresat cu aceeaşi politeţe inutilă. Un gînd rău că va trebui să piardă cine ştie cîte ore sau zile pînă avea să-l vadă pe unchiul Willi îl făcea imprudent. Caporalul îl trimise sub pază în sala de aşteptare urmînd să ceară instrucţiuni de la superiori.

— Ce se întîmplă, Dumnezeule ? —

— O să aflaţi la momentul oportun de la persoanele autorizate.

Soldatul care îl însoţea părea hotărît să respecte interdicţia de comunicare pe care i-o ordonase caporalul. Augustin se aşeză pe una din băncile de lemn din sala de aşteptare afişînd o demnitate binevoitoare şi ultragiată.

Fragment din volumul Wiener Walzer

Autobiografie interbelică (I)

este neîndoielnic că, în ce ne privește, literatura de tip autobiografic își e să-și facă simțită prezența în perioada situată între cele două războaie mondiale, în intervalul de maximă eflorescență a întregii literaturi, marcată, cum se , de fenomenul sincronismului, căruia latorăm, desigur, printre altele, și „imtul", prelucrat constructiv, al **jurnalului și autobiografiei** (confesiunilor), gen chis, în Franța, de operele de acest fel lui Andre Gide, printre primii, dacă **primul ca importanță**, deși Rousseau use pasul cu multă vreme înainte în st domeniu. „Dacă, după cum am vă- în primul capitol, conștientizarea aubiografiei — sau, dacă vrem, data accesii ei la majoritate, distinctă de data de naștere, care, ea, este nesigură, ncide fără îndoială cu publicarea **Confesiunilor** lui Rousseau, în schimb, fenomenul paralel în domeniul jurnalului inar fi survenit mult mai tîrziu. «Jurul nu va fi considerat ca gen — scrie ıtrice Didier (în studiul ei **Jurnalul in**, p. 139—140) — decît din momentul în e mari scriitori ca André Gide îl vor ui publicului încă în timpul vieții lor»"" -ges May, **L'Autobiographie**, P.U.F., Traducerea citatelor ne aparține — .). „Importul" de care vorbeam este dent cu predilecție — ne referim la fenomenul preluat, repetăm, cu rezultate ginale, ridicat, adică, la o semnificație erioară simplelor notații cotidiene lipde un sens care să le transcende — supra „gradului zero" reprezentat de mnările pur referențiale — la **generația**, pe cale de-a se afirma sau abia sacrată (jurnalele unor Rebreanu ori nescu, și chiar al lui Camil Petrescu dar din alte motive, aceasta — știinse ce dezamăgire au provocat celor ce ptau revelații majore din partea unor rite de o atare forță creatoare). Mihail astian, Arșavir Acterian, cu deosebire gen Ionescu și Mircea Eliade, într-o oare măsură, totuși, Camil Petrescu, reatenția prin preferința pe care o acoracestui nou tip de literatură, preferindatorată, aproape exclusiv, posibilității care o posedă de-a concretiza și de-a corporalitate unuia dintre cele mai mpe deziderate ale generației lor : **enticitatea.** Într-o cronică publicată în uvîntul" din 5 sept. 1932 **(Jurnalul Katrinei Mansfield)**, M. Sebastian își justa preferința printr-o afirmație catego: „mai ales pentru că aceste jurnale accent de adevăr, pe care literatura ealizează niciodată pe de-a-ntregul. ucă literatura, oricît ar fi de bună, sileză". Eugen Ionescu, de partea sa, și mai tranșant : „...**Jurnalul** (jurnaîntim sau reportarul) nu este numai ferabil romanului, tragediei, poemei, și rlalte (în sensul că nu e nevoie să gi) și mai adevărat (în sensul că nu ină realitățile care luminează, de fapt, surile) dar **jurnalul este genul original rar, genul tip**, iar tragedia, poema, este **pervertiri ale jurnalului pur. Jurnalul adevăratul gen literar**" (s.n.), după e își argumentează afirmația : „...întoarceți filele unui jurnal. Veți vedea că pe lîngă o întîmplare începută și încheiată (și încă cu ajutorul altor întîmplări) există o mie și una de începuturi, începuturi de aventuri rămase la primul pas demersuri fără rost, de tragedii ce se spulberă a doua zi, de frici ce nu se fundează pe nici un sprijin, pe nici un moment exterior, și nu pretind să se cimentoze sau să pună bazele unui măreț edificiu logic și estetic (...). Unde mai puneți că jurnalul are imensul avantaj de-a înfățișa culisele, care, pentru cunoașterea adevărului, sînt infinit mai interesante decît scena, de regizor și sufleur combinată.

Îmi place să văd viața fără sufleur ! Literatura, în mare parte, a făcut ca viața să aibă atîtea stereotipii, și tragedia a făcut ca toate eroismele să aibă o desfășurare și o culoare identice. A făcut ca viața să repete literatura, și a făcut ca literatura, nemaihrănindu-se decît din literatură, din ea însăși, și consumîndu-se mai mult decît hrănindu-se să se atrofieze, și să capete o răceală a cadavrelor. (...) «Dar romanul evocă, romanul re-creează viața, pe cînd jurnalul o transcrie, jurnalul este un document uscat», știu bine că se va răspunde. Dacă vreți să știți, domnilor, romanele sînt tot atît de uscate ca și jurnalele. Cred că ne este absolut cu neputință să recreăm viața. **Jurnalul are măcar acest avantaj că o transcrie cît poate mai fidel, cît poate mai exact.**" (s.n.) **(Idei cap în cap, Nu, 1934)**. Așadar, recapitulînd : literatura, oricît ar fi de bună, simulează ; romanele sînt, la rîndul lor, **uzate** ; jurnalul are, în schimb, avantaje multiple care anulează deficiențele în chestiune. Mircea Eliade aduce și el o opinie similară, contribuind la întărirea curentului de opinie reformator : „Un jurnal intim are, pentru mine, **o mai universală valoare omenească** decît un roman cu mase, cu zeci de mii de oameni (s.n.). **Faptele** celui dintîi, fiind cu desăvîrșire **autentice** (s.n.) și atît de «personal» exprimate încît depășesc personalitatea experimentatorului și se alătură celorlalte fapte decisive ale existenței — reprezintă o substanță peste care nu se poate trece. Dimpotrivă, un roman cu zeci de mii de oameni este o simplă carte **făcută**, cu personagii, cu originalitate (...). Mi se pare că universalitatea autentică — singura care poate înălța o operă literară alături de celelalte opere ale geniului omenesc — nu se întîlnește decît în creații strict personale. Lumea este astfel făcută încît un simplu fragment o poate reprezenta esențial ; după cum viața este reprezentată esențial într-o picătură de sînge sau una de sevă. **O experiență autentică, adică nealterată și neliteraturizată** (s.n.), poate reprezenta întreaga conștiință umană a acelui ceas. În timp ce o carte «făcută», cît de vaste ar fi bazele și de universale tendințele — nu izbutește să surprindă această conștiință, după cum un muzeu nu surprinde viața, oricîte animale ar surprinde împăiate. Toată problema stă în în acea picătură de sînge." **(Oceanografie, 1934)**.

Prin urmare, problema — **obsesia — autenticității** : a vieții „așa cum este ea", denudată de orice contrafacere, oricît de genială, **nefalsificată**, altfel spus. Anton Holban — care, se știe, și-a transcris în romane experiențele erotice personale, cum dovedește cu prisosință corespondența sa — regreta, în ce-l privește, faptul de-a nu fi putut urma (da libertate plenară de expresie) acestei tendințe, care se dovedește a fi fost și a lui, cu diferența că deține rezerve capitale în privința posibilității realizării acestui deziderat : „...Aș vrea să scriu numai secrete personale. Totuși, a **trebuit să fac multe concesii literaturii** (s.n.). Chiar și un jurnal intim, scris pe cînd nu te gîndeai să-l publici, trebuie refăcut. Căci nu poți să oferi lectorului o sută de pagini și pe fiecare să scrie același lucru : am așteptat o scrisoare de la iubita mea. Combini, dai la o parte, subliniezi, o serie de procedee, **cari pentru cei ce caută o oglindă exactă a vieții, poartă numele de trișare...**" (s.n.) **(Testament literar, „Azi", VI, 27 februarie—martie, 1937, reprodus în Jocurile Daniei)**. Este interesant de remarcat că aceeași opinie o împărtășește și ferventul adept al jurnalului, citat mai sus : în **Titu Maiorescu și Jurnalul său** „R.F.R.", martie 1940, Mihail Sebastian afirma că „e posibil ca, la punctul de plecare, Stendhal sau Goncourt sau Jules Renard să fi avut intenția de a ține, în jurnalele lor „socoteli strict personale, ferite de orice ochi străin, dar, cu vremea, ele au devenit chiar pentru autorii lor o adevărată operă, destinată mai curînd sau mai tîrziu tiparului. Atîta e de ajuns pentru ca libertatea de expresie să capete o instinctivă prudență. **În literatură, cele mai mari sincerități sînt totuși discret diriiate** (s.n.) (...). Nu trebuie să abuzăm de jurnale și scrisori — susține el în continuare. Avem de obicei înclinarea de a le socoti mai revelatoare pentru cunoașterea unui om decît opera sa publică. Tot ce este secret, familial, ne atrage ca o destăinuire. Plăcerea de-a umbla prin

«hîrtii intime» este cu atît mai vie, cu cît se dublează cu sentimentul de a călca o interdicție, de a pătrunde într-o lume închisă. E o plăcere de lectură ușor de înțeles, dar care **„păcătuiește exagerînd sensul «hîrtiilor intime» în detrimentul operelor împlinite, responsabile..."** (s.n.).

În realitate, nu există nici o contrazicere în opiniile aparent contradictorii ale aceluiași autor : Mihail Sebastian se referea, inițial ,la statutul **ideal, teoretic**, al jurnalului, la rostul pe care **ar trebui** să-l aibe, pentru ca ulterior să trateze problema din punctul de vedere **practic, concret**, examinînd **actualizarea** (actualizările) unui model care, ca (aproape) orice model, rămîne abstract... Discrepanța a fost tratată copios de către teoreticienii literari, concluzia care s-a impus fiind, pînă la urmă, una singură și categorică : **sinceritatea** nu poate fi considerată ca existentă în jurnale, de oricine ar fi ele scrise, **autenticitatea vieții** autorului rămînînd sub semnul îndoielii. Problema este nu numai a **omisiunilor (tăinuirii)** anumitor fapte ori gînduri, intenții : un factor mult mai subtil se stecoară insidios, alternînd veridicitatea și interpunînd un ecran între **istorie** și **povestire** : acesta este **timpul**, care, la rîndul său, provoacă schimbarea, oricît de puțin sensibilă, a **identității** naratorului, provocînd, deci, zice Jean Starobinski, o **dublă abatere** (temporală și de identitate). George May, analizînd chestiunea, observa la rîndul său **motivele inconștiente** care duc la această modificare a realității : „Încă o dată, deci, intenția scriitorului, chiar dacă e, oricît de sinceră ar putea fi, ea nu este un indicator sigur (...). Se poate ca, în spatele intenției recunoscute ca atare, să se ascundă o alta, pe care autorul o ascunde lectorului, dacă nu și-o ascunde lui însuși chiar. **Sau poate că opera scapă cu adevărat, pe măsură ce este scrisă, controlului scriitorului** și devine uneori străină proiectului său inițial." (s.n.) ● **L'Autobiographie**, P.U.F., 1979, p. 127. Vorbind de aceste **omisiuni** care alterează realitatea (respectiv **imaginea coerentă** a autorului și a vieții sale), Camil Petrescu le aborda sub un cu totul alt unghi, dîndu-le o justificare surprinzătoare : „Poate că va stîrni mirare că nici unul dintre evenimentele importante ale vieții mele nu figurează în acest jurnal, în puținele note pe care le-am scris încă din viață... M-am mulțumit să scriu ceea ce **aveam interes** să fie știut pentru o mai bună înțelegere a operei și gesturilor mele cunoscute direct, ori povestite eventual cu pretenții de autenticitate. Am un jurnal medical pe aproape zece ani. Rostul lui era să mă pot descurca, prin examenul total al unui răstimp, de instabilitatea și jocul impresiilor organice... Pînă la el aveam impresia că sînt necontenit bolnav... Așa văd, în trecut, unele luminișuri..." **(Jurnal, 29 iunie 1939.)**. Ni se oferă, aici, pretenția (intenția) de „epurare" evenimențială a jurnalului în vederea slujirii unui scop precis, dinainte stabilit de autorul său, în vederea **obiectivării**. (Ceea ce nu l împiedică, cu îndreptățire de altfel, pe Eugen Simion, de exemplu, să regrete faptul : „...experiența (literaturii, n.n.) nu transpare în nici un fel în aceste note zilnice care se mărginesc să înregistreze altfel de fapte, mai simple. **Am pierdut, astfel, șansa de a avea în literatura română un jurnal de felul aceluia lăsat de Gide, jurnal pe care, nu mai încape vorbă, numai Camil Petrescu l-ar fi putut scrie.**" (s.n.). ● **(Scriitori români de azi, II)**. Din aceeași perspectivă, a **modificărilor** operate, indiferent de scopul lor, eseistul efectuează o critică la care aderăm cu totul : „Gîndul că foile acestea vor fi scoase într-o zi la lumină îl neliniștește. Nu spune, în consecință, totul, **lasă deoparte ceea ce este cu adevărat intim, inavuabil și corectează fără șovăire naivitățile primei redactări. (...) Fapt și mai grav,** Camil Petrescu notează numai ceea ce **are el** interes să se știe pentru înțelegerea mai bună a operei și a atitudinii sale. (...) Preocuparea pentru ținuta lui postumă ne pune, evident, pe gînduri, **grija față de ceea ce vor spune alții nu concordă cu idcea literaturii ca document psihologic...** (s. n.) ● În timp ce Gabriel Dimisianu consideră că „Notele lui fracționate capătează o tensiune în negativ. Dar oare nu putem vedea în el și un exercițiu de terapeutică, întreprins tocmai în beneficiul creației ? Eu cred că da. Scriindu-l, autorul său se elibera de apăsări, transporta în paginile lui, și nu în cele ale operei majore, dezolările, dezgustul, obsesiile negre și viziunile de coșmar. **Un efect exorcizator i se poate atribui. Fața lui nevăzută ne-o putem închipui luminoasă.**" (s.n.). ● **(Subiecte)**.

Fenomenul, cu toată nemulțumirea pe care o creează, nu are nimic unic în el : departe de-a fi izolat, el constituie o trăsătură descoperită întîlnită în cazul jurnalelor așa-zis (precizarea este necesară) intime : „În alte cazuri, (...) revenirile se pot concretiza în notele cu care, cu ocazia unei relecturi, nu se poate împiedica să comenteze cutare sau cutare însemnare ce i se pare, odată cu distanțarea temporală, inacceptabilă." ● (G. May, **L'Autobiographie**). „În notele" sau în **eludările**, la fel de bine, pe care le poate opera autorul căruia nu îi mai convin, dintr-un motiv ori altul, aspectul sau conținutul unei însemnări sau al alteia.

Indiferent, însă, de natura motivelor (conștientă-premeditată, ori inconștientă-involuntară), **abaterile** (omisiunile) pot servi, ele însele, la decelarea anumitor particularități ale celui ce le-a comis : „Mai trebuie spus că o personalitate (o existență poate fi totuși determinată (prin **abaterile stilului**, zice același critic — G. Genette, n.n. — în acest subtil mecanism al mistificării. Stilul are o valoare «autoreferențială», **scriitura**, cu nivelele, proiectele, eșecurile și strălucirile ei, oferă, **pentru cine știe să citească**, (s.n.) o imagine autentică despre cel care scrie..." afirmă un critic. ● Rezultă, prin urmare, că nici măcar omisiunile — considerate ca principalul repros, în perioada studiată ,în privința multdoritei **autenticități —, tăinuirile** încercate de cel ce are interesul să treacă sub tăcere ceea ce nu i se pare avuabil, își pierd puterea, nemairezistînd în confruntarea cu metodele teoriei literare contemporane. **Tăcerea însăși** capătă o conotație interpretabilă **(descifrabilă)**, pentru înversunarea combinată cu înaltul profesionalism al teoreticienilor literari moderni.

Nicolae Baltă

eseu

Mitul negativ

Acest titlu nu trebuie să şocheze. Dimpotrivă, el trebuie să ne ajute să ne ridicăm din scaunul cu rotile al mitologiei de hîrtie. M-am gîndit de mult că în măsura în care există o teologie apofatică, o teologie care pune în evidenţă negativitatea divinităţii, marcînd ruptura salutară între Dumnezeu şi Cosmos, există sau trebuie să existe şi o mitologie apofatică, prin care zeii tuturor tradiţiilor se pot elibera din insectarul descriptivismului steril. Din nefericire, gîndirea mitologică este asfixiată de un scientism faimentar. A vorbi despre zei aşa cum un maistru din uzină îşi prezintă strungul Carusel este însăşi moartea spirituală. Ne ameninţă, indiscutabil, o asemenea primejdie şi ea vine tocmai din partea savanţilor ce se zidesc în osuare bibliografice. Mircea Eliade a fost, slavă Domnului, o excepţie. Aşa cum arătam într-un eseu publicat în Caiete critice el a reuşit pînă la urmă să lumineze biblioteca, nelăsîndu-se copleşit de stearpa cantitate a informaţiei. Dar după el ? Care este în fond posteritatea lui Mircea Eliade în domeniul studiului miturilor şi al credinţelor religioase ? Firesc, nu-mi propun în cuprinsul acestor rînduri să abordez această delicată problemă. Aş dori doar să semnalez cîteva primejdii care-l pîndesc pe cercetătorul din acest domeniu, poate chiar în clipa cînd se simte mai sigur pe sine şi cu doctoratul în buzunar... De fapt, pericolul mare şi grav constă în desacralizare. El poate îmbrăca mai multe forme. Să le luăm pe rînd : astfel, reducerea mitului la gradul de story, de simplă naraţiune este un mod elegant, şi aparent inofensiv de-a face cultură. Dar a gîndi un mit strict literar, estetic, separat de sacru e ca şi cum ai spune că icoanele sînt pictate de dragul vopselelor ! Nimic mai mărginit decît o asemenea concepţie „de catifea" care se valorifică tot în folosul naturii păgîne şi al antropoidului sirguincios ! De regulă, acest fenomen aparţine orientării structuraliste prin care structura se infatuează închipuindu-şi că poate exista fără rădăcini. Înţelegerea mitului ca produs de laborator e oricum o atitudine infirmă. Interesant însă, că din această orientare derivă curentele, cum să le numesc, funcţionaliste, sociologizante care, pricepînd că mitul, totuşi, nu se poate reduce la statutul de simplu story gratuit, încearcă „să-i dea un rost", dar cum? Afirmîndu-i condiţia de „reglator al mecanismelor ce susţin existenţa comunitară" ! Aşa scrie Mihai Coman în **„Mitos si Epos"** pledînd mai departe pentru instaurarea „democraţiei" în lumea povestirii în aşa fel încît disnărînd ierarhia de conţinut, textele ajung pînă la urmă la egalitate revendicîndu-şi nonşalant dreptul de-a fi mituri. Sau cum spune în alt loc „funcţia creează mitul". Firesc, departe de mine gîndul de-a demola acest punct de vedere, valabil ca oricare altul. Vreau doar să arăt că şi un cod penal profan regizează mecanismele comunitare iar a anula clipa lui „illo tempore", a anula revelaţia divină şi a spune că „funcţia religioasă... nu este decît un subtip al funcţiei sociale" înseamnă a face un serviciu perfect propagandei ateiste şi acesta — amuzant ! — nu de pe poziţiile „broşurii roşii", ci a culturii care pretinde că-l înalţă pe om. Halal aşa înălţare ! Aşadar, un prim pericol care poate afecta cercetarea în domeniul mitologiei este cel al desacralizării prin aşezarea în prim plan a exigenţelor comunitare, sociale, uitîndu-se că înainte de-a fi sursă de statornicire a datinilor şi obiceiurilor, a „drepturilor şi interdicţiilor" într-o societate de tip arhaic mitul a fost tăcere ca deschidere spre cer. În **„Alethcia"** Anton Dumitriu a explicat pertinent tocmai acest dublu sens al mitului ce exprimă o dublă realitate : mai întîi mythos înseamnă fabulă, deci povestire, naraţiune, story. Dar un al doilea sens este şi acela de-a-şi spune sieşi ceva, de-a delibera în tăcere. Cum formulează Anton Dumitriu : „am trecut dintr-o dată de la contactul cu existenţa externă şi expunerea în expresii verbale, la planul interior, al concentrării gîndirii asupra ei însăşi". Deci, al doilea sens al mitului şi cel mai important este acela care pune accentul pe tăcere. Rădăcina my din mythos dă cuvintelor în care apare sensul de-a închide ochii sau gura, de unde în latină cuvîntul mutus. Tăcerea, firesc, nu se referă la muţenie. E vorba de concentrare interioară şi, mai mult, de singurătate ca mediu necesar rugăciunii. Ne putem întreba atunci : ce este primordial ? ce este mai important ? O datină „reglatoare" ca oamenii să nu-şi facă de cap şi să nu-şi dea în cap sau rugăciunea unui ales prin care pămîntul urcă spre cer iar cerul coboară spre pămînt ?

Al doilea pericol decurge de fapt din aceeaşi mentalitate pragmatic-utilitaristă. Oamenii arhaici, ar fi raţionamentul celei de-a doua orientări, şi-au dat seama că cel mai avantajos este să te „ai bine" cu zeii ! Societatea funcţionează prin respectarea unor datini, prin neîncălcarea lor, analog natura cu anotimpurile ei îl cerveşte pe om dacă omul aplică întregul sistem al riturilor pe care-l ştie, cum se spune, din moşi-strămoşi. De fapt, eroarea aici porneşte din neînţelegerea naturii mitului şi a relaţiei sale cu ritul. Fără rit, mitul rămîne teorie, fără mit, ritul este mecanică. Complexul mit-rit reprezintă în fond CEA MAI PUTERNICĂ PREZENŢĂ a creaţiei. Este momentul cînd creaţia se sacrifică, adică urcă spre pacea şi absenţa non-creaţiei. A nu înţelege în acest fel sacrificiul înseamnă a-l privi ca pe o parte a unui absurd negoţ între om şi zeu. Numai că cei doi „parteneri" nu sînt pe picior de egalitate. Nu există comună măsură între jertfa înălţată, oricît de pură ar fi, şi harul coborît. Zeul nu dă omului pîine în primul rînd. Dar dacă omul (ţăranul) vrea numai pîine atunci zeul poate fi foarte bine demen. Scriptura este concludentă în acest sens. Ceea ce dăruie însă zeul aparţine ordinii nenaturale şi nu intră în cadrul unui comerţ profan. Iată de ce o afirmaţie de felul : „dau (sacrific) şi tu (zeule) îmi dai altceva în schimb", pe care o întîlnim în altă carte a lui Mihai Coman „Sora soarelui" este incompletă şi simplifică o relaţie extrem de profundă. Dacă zeul dă ceva atunci nu dă nici ploaie, nici lumină nici căldură sau acestea vin pe deasupra, cum se şi spune în înţelepciunea evanghelică : **„căutaţi întîi împărăţia cerurilor iar restul vă va fi dat pe deasupra..."** Acest rest presupune şi lumină, şi căldură, şi ploaie, dar esenţa relaţiei om-zeu poate fi exprimată numai în felul următor : **zeul dă zeu, cerul dă cer.** Sacrificiul înălţat coboară sub formă de har. Ceea ce în sufletul unui singur om era doar o fărîmă de credinţă se întoarce înmiit asupra întregii umanităţi. Candela s-a răsturnat în soare... Probabil că omul arhaic simtea acest lucru. Noi vedem totul prin prisma utilitaristă şi atunci e şi normal să credem că oamenii altor vîrste negociau cu entităţile superioare pentru „condiţii mai bune de viaţă". Mai mare deriziune nici că se putea ! A-l considera pe zeu un fel de primar de comună care răspunde nevoilor sătenilor în măsura în care şi sătenii „ies la cimp" este o operaţie lamentabilă şi nocivă în ordinea spiritului.

Mai există însă şi alt aspect de compromitere a gîndirii asupra mitului. El porneşte pe cale psihanalitică şi încearcă să impună ideea că nostalgia originilor despre care vorbesc savanţii mitologiilor reprezintă în fond nostalgia după anii copilăriei. Se profită aici de pe urma neclarităţii conţinute în sensul termenului origine. Astfel, pînă la a afirma că puritatea omului primordial este totuna cu puritatea copilului de cîţiva ani nu mai e decît un pas. Asistăm la aceeaşi operaţie a desacralizării prin susţinerea unei înţelegeri etico-biologice a originilor. Tot proiectul rousseauist şi al enciclopediştilor care au vrut să se debaraseze de biserică se află comprimat aici. „Le bon sauvage" este totuna cu „le bon enfant", adică o puritate a ignoranţei, o neprihănire vegetală. Calea spre cunoaştere nu se realizează decît prin istorie şi cultură. Ideea de progres trebuie apărată cu orice preţ, acceptînd chiar şi ghilotina, coruptia, totalitarismul. Omul arhaic era doar un sălbatic tembel şi atît. Firesc, aceasta e numai gargară, ideologie, care, însă, „a prins". O bună parte a antropologiei moderne se bizuie pe ea şi chiar şi maestrul Levy Strausse a pus, prin opera sa, o cărămidă la ridicarea acestui edificiu profan. Originile sînt de fapt în cer şi nicidecum într-o aşa-zisă inocenţă prenubilă. Căci nu numai prin sex şi societate decade un om, ci şi prin ereditatea culpei adamice !

O altă cale de-a castra mitul este aceea de-a-l interpreta naturist. Tendinţa aceasta se înrudeşte foarte bine cu orientarea pragmatică, economică. Zeităţile fertilităţii şi ale vegetaţiei trebuie îmbunate pentru a asigura recolte record. Numai că în clipa în care eficienţa intervenţiei lor este înlocuită de eficienţa altor practici magico-tehnice al căror ultim stadiu l-ar reprezenta, de ce nu, îngrăşămîntul chimic sau pesticidul — căci nu mi se pare exagerat să credem că prin tehnica noastră modernă ne situăm exact în prelungirea „comunei primitive" pe care o portretizează manualele ateisto-iluministe — atunci zeul rămîne doar podoabă imagistică, alegorie pentru a exprima venirea primăverii bunăoară, renaşterea ciclului vegetal etc., etc. Astfel mitul Persefonei şi al Demetrei „trădat" în cheie naturistă e tot ce poate fi mai tipic pentru o asemenea mentalitate.

Am arătat într-o rapidă trecere în revistă care sînt, care au fost şi, mai ales, care vor fi primejdiile ce ameninţă gîndirea asupra mitului : orientarea structuralistă, funcţionalistă, psihologică, economică, naturistă. Important de subliniat este însă un lucru : mitul nu exclude de fapt aceste ramuri, căci ele fac parte d fiinţa sa, dar, ca purtător de sacru, află mult deasu ra lor. Mitul serve coeziunea socială şi ritmicitatea cosmi se încarnează în copilărie şi pe linia conştientului colectiv, poate să urce pi la strămoşii stirpei umane, dar sălaşul este în cer, natura sa este în primul ri uranică şi de aceea rostul intelectualul care se simte atras de domeniul mitol giilor trebuie să fie acela al contemplă acestei înalte patrii. Ca cea mai puterni prezenţă mitul este şi nu este în lum Aşa cum în ipostaza sa pură sacrificiul este exterior, nu presupune ofrandă n de ordin animal ori vegetal, ci este stri interior, exprimîndu-se prin aplecar gîndirii asupra ei înseşi, fiind smerire gîndirii, deci rugăciune, mitul, prin re tarea sa în sinul unei comunităţi arhai restaurează situaţia primordială, originar acel illo tempore al naşterii unui fenom sau făpturi nu numai în acepţie păm tesc-paradisiacă, dar şi ceresc-arhetipa Astfel, mitul trece dincolo de creaţie că deşi născător de lume, de munţi, de a şi de oameni, este adevăratul început indcă totodată este şi sfîrşit. El este le găn şi mormînt cosmosului pe care generat prin divine încantaţii. „In my b ginning is my end", cum a spus T. S. liot în „East Coker", numind însuşi mi terul din care mitul se împărtăşeşte. Înt til să mai amintim comuna obîrşie etim logică a acestor doi termeni, demonstra tot de Anton Dumitriu în Alethcia. De pozitivitatea mitului constă în exteri zare, sacrificiul divinităţii care se jert te ieşind din sine pentru a da naştere l tregii creaţii. Negativitatea sa constă interiorizare, sacrificiul omului de-a co centra în sinele său risipa lumii şi a o i toarce pînă la increat. Simetria inver apare ca o lege a comuniunii om-zeu, care o guvernează mitul prin dubla realitate. Mircea Eliade în primul volu din **„Histoire des idées..."** se referă la categorie de scrieri hinduse care erau pr date în mare taină şi care nu puneau a cent pe evidenţa riturilor îndeplinite, pe Sine ca subiect al sacrificiului auten tic. Darul cel mai scump pe care-l ad com astfel cerului este de fapt smereni rugăciunea, tăcerea. De aceea o poste tate a lui Mircea Eliade, cum arătam începutul acestor rînduri, ar trebui real zată în sensul explorării dimensiunii sa fatice a mitului, înţelegerii sale în „ten brele luminoase" ale transcendenţei ni decum în culcuşul călduţ panteist structuralist.

Îmi vine acum în minte o înţelepciu budistă citată de Andrei Pleşu în cart sa „Ochiul şi lucrurile" : „Natura cerul e cît se poate de limpede. Dar privi neîncetat spre el, sfîrşim prin a-l înt neca". Stiu că acesta ar putea fi un co traargument la pledoaria mea în favo esenţei uranice a mitului. Numai că lim pezimea celestă este şi limpezimea ochi lui care priveşte. În acest fel orice st contemplată este fereastră spre Dumn zeu...

(fragmente din eseul „Posteritate lui Mircea Eliade
Dan Stanc

haiku

Lumină a nimănui :
un fir de nisip
astupă gîtul clepsidrei

Constantin Abăluţă

leo butnaru

Schimbare de drum

Reacţie în lanţ

Mă gîndesc că zile bune au fost în toate secolele, dar secole bune — nu în toate zilele.

Mă gîndesc la dimineţile posomorite în care tulpinile livezilor ni se arată, cutremurător, precum picioarele înfăşurate în moletiere de ceată ale infanteriştilor — năluci din Întîiul Mondial.

Mă gîndesc că, asemeni porumbelului alb, şi alba floare pare a simboliza cumînţenia, însă din seminţa dalbei flori de bumbac se face praf de puşcă, iar din floarea propriu-zisă — vată pentru bandaje.

Mă gîndesc la Waterloo-ul constelaţiilor în care Calea Robilor n-ar fi decît o interminabilă tranşee în flăcări.

Mă gîndesc la arheologii care interoghează armate de statui şi la armatele jertfite pentru a ajunge statui.

Mă gîndesc la omenoşii câini-lupi şi la câinoşii oameni-lupi.

...Fiindcă zile bune au fost în toate secolele, dar secole bune — nu în toate zilele.

Insul „Figură-de-stil"

Pentru cel aproape înţelept singurătatea este un fel de carantină pe care şi-o impune, spre a nu se molipsi de dorinţa existenţei pilduitoare în zeflemea de tipul „Ce mai faci ? Zi-i ceva, de ce taci ?" cu care-l atacă insul poreclit Figură-de-stil, din motivul că niciodată nu trece la mai adînc, ci se lăfăieşte la suprafaţă, în această bălăcire provocînd filozofia spumei ce-i îmbăloşează părerea de succes personal şi stupida diplomaţie a refuzului de a-i susţine pe alţii.

Sinfonia
ca o enormă distanţă

Virtuosule pianist, iartă-mi, te rog, constatarea oarecum trivială ;
iartă-mi-o, rogu-te, şi dumneata, harnicule vînzător de pinzeturi, —
însă m-am surprins la gîndul că D-voastră sunteţi neobosiţii călători mîinile cărora străbat mult mai multă cale decît picioarele bieţilor peregrini.
Drum bun !

Înălţime

Unii se mulţumesc cu un înalt nivel de viaţă, alţii se căznesc să ajungă la o înaltă viziune asupra vieţii.
În ambele cazuri, căderile nu sunt excluse.

Cam aceleaşi probleme

Oamenii orgolioşi sunt greu de înţeles : ei se gîndesc numai la acei care le-au luat-o înainte, uitînd de atîţia şi atîţia înşi care au rămas în urma lor.

Zău, dacă ar privi peste umăr, văzînd cîţi semeni gîfîie în spate, orgolioşii s-ar bucura mai mult dec în momentele cînd reuşesc să depăşească pe cinev

Vis cu zăpada pistruiată

Pe zăpadă măruntă şi moale se văd semănate niş urme rotunde de păşuţi, păşuleţi, păşişori (cum ar să fie diminutivul substantivului „pas" ?). Paşi, păş leţi, păşuţi, păşişori de pitic sadea. Însemn bizar-mi terios de urmuşoare, urmuţe, urmuleţe rotunde, legat parcă, într-un şir coerent de o abia-abia perceptibil dîră de hoaspă-tăriţă. Da, anume că : de tăriţă caf niu-violetă, ni-i măşcată, nici măruntă, de porumb o de secară.

...Nu mai am nici o îndoială : pe zăpadă a trecut, r tăcitoare, păpuşa-soldat a copilăriei mele. Păpuşa firipată din şase săculeţe : cinci cilindrice (două mîi două picioare, torsul) şi un săculeţ sferic (căpşorul toate umplute cu ceea ce rămînea în sită după un m ticulos cernut. Păpuşa-soldat umplută cu tăriţă şi c reia, în loc de cască, îi puneam pe căpşor o jumăta de nucă golită de miezii care — aţi observat ? — se mănă a creier omenesc.

A trecut pe aici păpuşa şi, probabil, striga cît ce p tea versuri din Nichita Stănescu despre soldatul ca păşea, păşea şi de atîta mers se tot tocea, se tot toc pînă la genunchi, apoi pînă la brîu, apoi pînă la och se tot tocea, pînă se făcea iarbă verde pe care un c o păştea...

Păşea, cînta ori striga păpuşa-soldat a copilări mele, pistruind cu fire de tăriţă cafenii-violete all zăpadă. Păşea, cînta ori bocea păpuşa boccea, şi se t tocea, se tot tocea...

Dincolo de uitare

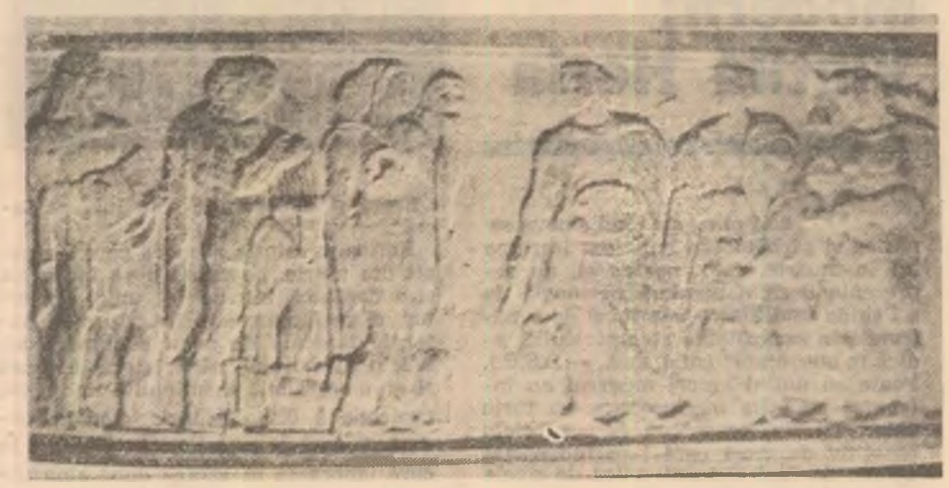

Dintre toți discipolii profesorului Paciurea, cel mai aproape de spiritul maestrului și de tăcerile lui scornonitoare pare să fi fost sculptorul **Corneliu Medrea.** Personalitate proteică, îndrăgostit de formele umanului și foarte european în viziunea plastică pe care și-a conceput-o, artistul s-a distins, încă de la primele sale apariții în saloanele bucureștene, ca un exponent al filonului realist-figurativ în sculptura noastră contemporană. A fost unul dintre cei ce au impus materiei un modelaj energic și, deopotrivă, felin, încărcat de senzualitate. Studiile sale nu s-au abătut de la motivul peren al cercetării plastice: anatomia corpului uman. Lecțiile din clasa lui Paciurea l-au deprins cu canoanele construcției plastice și ale modelajului esențializat, actilitatea jucînd, în această privință, un rol covîrșitor. Acest gen de laborator de creație, bazat pe relevarea și exersarea particularităților nativității artistice, dar care nu era altceva în fond decît perfecționarea, în accepțiunea cea mai înaltă, a unui meșteșug. Cantonarea la nesfîrșit în matricea unui asemenea prozelitism scolastic ar fi transformat pe artist într-un cioclac de marcă al maestrului său nemijlocit. Deși Paciurea însuși căuta, pe cît îi îngăduia pedagogia ce și-o însăilase în orele de atelier de la Academia de Arte, să încurajeze pe cît posibil orice tendință de manifestare a individualității creatoare. Dar nu accepta dezvoltarea unei ateri vocații fără însușirea deplină a alfabetului acestei arte, bazată atît de mult pe materiale și tehnologii ce nu tolerează improvizația și amatorismul. Medrea a înțeles fără efort această minimă obligație a învățăcelului ce era și a luat cu sine cît mai mult din zestrea pe care i-o oferise capriciosul, dar atît de generosul său maestru. Abia după aceea, sau tocmai de aceea, școala și atelierele pariziene i-au putut deschide, largi, porțile către doctrinele estetice și subtilitățile stilistice ale sculpturii celei mai agreate în anii primului sfert al acestui secol. Cel mai surprinzător dintre artiștii europeni ai acelei perioade, să-i spunem, post-rodiniene, era Bourdelle. Sensul **modernității bine temperate,** ca să folosim o parafrază cunoscută în zilele noastre, îl indica, pentru generația aflată atunci la porțile afirmării artistice, sculptura acestui mare creator. Toată suflarea artistică a continentului îl considera un exponent al noii Renașteri cuceririle sale în direcția compoziției monumentale, a reliefului, punerea în valoare a calităților intrinseci ale materialului, forța modelajului senzualitatea puternic marcată a formelor, dezvoltarea într-o viziune impregnată a regulilor dinamicii sculpturale regăsirea vechilor **armonii ale masivului,** pe care le promovase mai mult arta de șevalet a flamanzilor și italienilor din zorii barocului iată tot atîtea surse ale fascinației pe care a știut-o creația sa artistică. Nu întîmplător, Bourdelle a avut mulți imitatori nu numai la el în țară ci și aiurea, sintezele multor căutări ulterioare ale modernîștilor avînd în el un precursor.

Medrea nu și-a dorit niciodată măcar ca atelierele sale cu sculpturi marcate de stilul artist francez fiind evidente, dar fără a amenda epigonic creația sculptorului român. Pentru că Medrea a reușit sinteze de o rară delicatețe a gestului statuar, sondările sale în orizontul existenței umane avînd o coloratură poetică, intens subiectivizată și o notă de autohtonitate pronunțată, greu de confundat. Date vizibile atît de compozițiile statuare (deloc monumentale, ba avînd mai mult proporții și caracteristici ale sculpturii de interior cordială, aproape domestică), cît mai ales în portrete. În această privință, Medrea se dovedește un continuator îndreptățit al maestrului său, Dimitrie Paciurea, performanțele pe care le-a realizat constituind, la rîndul lor, argumentul valoroasei școli de sculptură care s-a dezvoltat la noi de-a lungul a mai mult de un secol.

Opera lui Corneliu Medrea este una dintre cele mai dense și mai unitare din sculptura noastră din toate timpurile, iar tipul de expresivitate pe care l-a inițiat sculptorul în arta românească este și astăzi un model de referință, ce se cere, însă, a fi mereu redescoperit.

Corneliu Antim

muzică

Minus, plus

„Istoria muzicii este muritoare, dar idiotenia cîntăreților e eternă".
(Milan Kundera — Le livre du rire et de l'oublie)

Așadar, prin '72, Husak, „președintele uitării" îl imploră pe Karel Gott „celebrul" cîntăreț pop să revină în țară : „vom face tot ce vei dori. Te vom ajuta, ne vei ajuta..." Asta, bineînțeles, în timp ce oameni de mare valoare emigrau fără ca faptul să deranjeze prea mult puterea. Era nevoie de muzica fără memorie" a frumosului Karel. Cel ce te putea face (trebuia să te facă) să uiți că în fruntea țării (ce frunte îngustă doamne !) e „părintele", „pionierul de onoare", etc... etc... „Nu priviți niciodată înapoi", le spunea tătucul tinerilor. «Lăsați-i pe Beethoven și Ellington să doarmă în pace», părea să spună instrumentul lui Karel. La naiba cu trecutul. Să ne bucurăm. Și ce-i mai bun pentru uitare decît „prostia muzicii" ? Legănarea monotonă sau strident „ancestrală". Starea originară „dinaintea primei reflecții", a „primului joc cu un motiv sau o temă". Ei, dar cu ce seamănă toate astea, bunii mei cititori ?... Magdinii, Cristinoii, Mihai Constantineștii nostri flăcăii aceștia sfrijiți de bani și de iubiți, nu „edificcă" ei același terifiant spațiu al „uitării" ? Ei da, populismul pare să facă ravagii nu numai în domeniul atît de gingaș al politichiei (de tinichea) ci și în sălile de concert. T.V.-ul (lucru bun!) l-a împins politicos pe domnul Magdin mai spre miezul nopții, la orele cînd apar de obicei micile fantasme ale insomniei. E trist. Luăm din mu't-visatul E'dorado mai mult ce-i rău. Video-clipu ceia repede. Dar și ce lungă !

2. (....încai țăranii zburdă pe cîmpii") Simpatică emisiunea (preferam omisiunea) semnată de Elise Stan și G. Pascaru. Nu știu cine-a scris prezentarea duiosului moment de „folclor". Aflăm însă cu îndreptățită bucurie că pariul cu agricultura a fost cîștigat și la alt nivel. Al recuperării tradițiilor. Cam repede, dar merge. Așadar, „după muncă țăranii mănîncă și se veselesc". Uhăi, bade !... Se-ncinge hora, hainele-s curate, scoase de curînd din lada cu bucluc, seara se adună în jurul focului și cîntă, spun glume... Trai neneacă ! Cosbuc „curat" implementat. Dar fără glumă. Avem cîntăreți și folcloriști foarte buni. E păcat să „vindem" abțibilduri și beteală cînd se mai găsesc, deși puține, naiuri și cavale.

3. Jazz — bucuria de-a cînta, opusă cîntării bucuriei. Sinteză între frenezia colectivă și orgoliul individual (improvizatorul solist). Perfectă „democrație" a formei. Sinteză a tonalităților, așa cum vede Leibowitz muzica lui Schonberg. Există un centru sonor — Do — în jurul căruia se clădește totul, afirmă unul din membrii formației de Free jazz — Leaders. Un simbure al muzicii din care se nasc cele mai fantastice și baroce plante. „Toată muzica este neagră — Beattles, clasicii..." spune același interpret. Greu de acceptat culoarea. Mai sînt nu-i așa ? — și chinezii. Dincolo de orgoliul afirmației, nu pot să nu observ cît de apropiate sînt unele pasaje, tehnica „ostinato"-ului, etc., de unele sonorități atonale sau post-seriale actuale. Ar putea jazzul să creeze o punte către fenomenul muzical contemporan ? Interesul cu care un public tînăr a primit concertul rafinatului Trio Machado din Franța (Festivalul de jazz de la Brașov), pare a da un răspuns afirmativ.

Valentin Peteulescu

t.v.

O performanță unică : înainte, spre Cartea recordurilor

S-o iau încet, că merită, și să încep cu un citat din **Luceafărul,** numărul anterior. Semnează Horia Gîrbea, cel chemat să dea seama săptămînal, prin recenzii, de activitatea editorială : „Este, în mod sigur, cel mai nepotrivit moment pentru receptarea poeziei. A publica acum versuri înseamnă să ai vocația sinuciderii. Dar poetul oricum **trebuie** să aibă o asemenea vocație".

Zice una lume că așa e : **trebuie.** Zic alții că nu e neapărat obligatoriu. Oricum, eu îi dau dreptate lui Horia Gîrbea. Ce, mare lucru o vocație în plus ?

Să urmez la fel de încet. Săptămîna trecută, **Studioul de literatură** a cuprins o discuție (o oră, ca și **Studioul** de săptămîna asta), la care au participat șapte scriitori : „optzeciști" și „nouăzeciști". Au spus o mulțime de lucruri interesante, n-au lămurit cîtuși de puțin pe telespectator ce-i aia „optzecist" și ce-i aia „nouăzecist", dar s-a închegat din multe fraze inteligente (nici un vers ! atenție : nici un vers !) o emisiune-prolog pentru alta sau altele care să arate mai clar despre ce e vorba de fapt.

Ei bine, după micul record pomenit (nici un vers !) emisiunea a bătut, de data aceasta, dragi tovarăși și dragi tovărășele doamne, domni și domnișoare, un record. O oră de literatură fără nici un chip de scriitor și fără nici un text literar ! (Cineva, în penumbră, unge cu săpun — cu frînghia e greu — săpun se mai găsește ! — cordeluța nevinovată pentru nevinovata sinucidere...). Și totuși : cum se poate face o emisiune de literatură atît de lungă, fără nici un fel de literatură ? Că nu e o realizare oarecare ! Unu : spui cîteva cuvinte despre o carte de versuri a unui autor necunoscut, apărută la o editură cu nume necunoscut, cu o prefață semnată de un al treilea nume necunoscut (fără să faci nici o apreciere asupra volumului, fără — oroare ! — să citezi un vers). Doi : îi pui cîteva întrebări folcloristei Rodica Zane — și vine vorba în treacăt de faptul că așa-zisa „lirică nouă" era un fenomen kitsch (urmează explicarea inteligentă de către cei doi convorbitori a fenomenului cu nume bubuind de consoane) — și basta, deși era limpede că inteligența folcloristă avea multe de spus. În încheierea acestui punct, intervievatorul citește, pe sărite, o versificare — evident kitsch — trimisă de un cititor anonim. O timpenie. Și ? În sfîrșit, surpriza emisiunii : vedeta ! Vedeta — anunțată și în programul tipărit — e Ion Băiesu. Numai că Ion Băiesu n-a venit. Scuze. Ne aflăm, ca nivel de profesionalitate, la cota televiziunii anului 1000. Ei, cu ce să-l înlocuim pe Băiesu ? Cu prezentarea revistei **Academia,** făcută de patru distinși intelectuali fără preocupări literare. Bun și asta, mai ales că, din cer senin, fulgeră o idee, una demnă de remarcat : de ce nu au toate cotidienele pagină culturală și pentru ce săptămînalele și mensualele marcat literare au obiective precumpănitor politice ? E prea ușor de răspuns, dar reținem gîndul bun : să apară în marile ziare cîte o cronică literară permanentă. (Înainte de război devenise celebru „foiletonul-cronică" din pagina a doua, chiar dacă nu apărea zilnic. Pompiliu Constantinescu, Șerban Cioculescu, Vladimir Streinu, Perpessicius nu publicau — ca și Grigurcu azi — cronici literare doar în reviste...). Dar, pentru că veni vorba, emisiunile acestea literare, de ce nu le înghesuie criticii literari ? Că e meseria lor nu ? Și avem slavă Domnului (nu și doamnei), o mulțime de critici : și tineri, și mai puțin tineri. Ei, chiar deloc nu se pricep ei la literatură ? Te pomenești că le-ar da prin gînd să aducă pe ecranul televiziunii nu chipuri depersonalizate, ci chiar scriitori, despre care ar vorbi pe îndelete, cu care ar discuta, pe care eventual i-ar invita să citească din scrierile lor. În nici un caz, șapte deodată ! Cel mult unul sau doi, să înțeleagă și publicul despre ce e vorba, oferindu-i-se explicațiile necesare.

...Pentru că am pomenit despre public, adică despre dumneavoastră, dragi cititori (telespectatori), vă aștept cu nerăbdare scrisorile. Adresa mea de acasă : strada Bibescu Vodă, numărul 19, București, cod poștal 70521. O repet, știu. O întrebare, că tot stăm de vorbă : amuzantul serial polițist **Max Monroe,** aveți răbdare să-l așteptați pînă după miezul nopții ? Sau — se poate și asta ! — nu mi-a plăcut (așa naiv și ritmat cum e) decît mie, iar atunci are dreptate televiziunea să-l expedieze în spațiile binefăcătoare ale somnului ?

Florin Mugur

Un mistic modern: Vintilă Horia

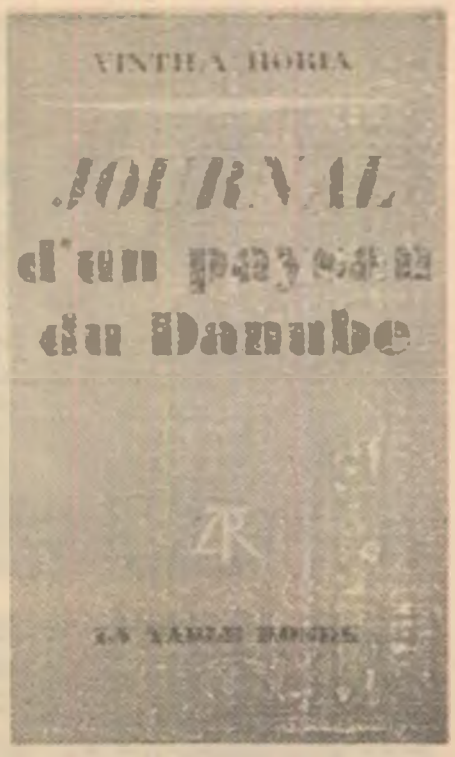

„Dacii plîngeau cînd cineva se năștea și sărbătoreau anticipat intrarea lui în moarte, care pentru ei, nu reprezenta decît o manieră personală de a lichida **inutilitatea istoriei** și de a pătrunde în seriozitatea atemporalului, adică în eternitate" (subl. mea. — D.S.B.). Poate că puțini autori moderni au înfruntat cu atîta încrîncenare, cu furie chiar, Istoria, concepută ca un ciclu repetitiv de erori care l-au îndepărtat pe om de Fiul Omului, adică de sinele său esențializat.

Este de văzut aici o primă întruchipare a exilului, anume aceea a **exilului moral,** care, conjugat cu **exilul spațial,** dă marea dramă a operei acestui căutător de absolut care este Vintilă Horia. În cartea sa de confesiune metatextuală, el reia o afirmație pusă anterior în circulație de unele interviuri acordate revistelor spaniole : „Exilul și iubirea sînt baza spirituală a operei mele... exilul înseamnă o ruptură tragică ce-l face pe exilat capabil să iasă din el însuși și să se poată cunoaște cu ajutorul uneia dintre suferințele cele mai lucide și mai nemiloase... dragostea profană, comună tuturor nemuritorilor, poate fi imaginată ca o tehnică de purificare și de evoluție spre iubirea sacră".

Furios pe istoria absurdă care l-a gonit din patrie, pe care nu va înceta să și-o dorească într-un fel unic, chinuitor, el se întoarce, în literatura sa puternic marcată de acest sentiment bivalent al exilului, către istoria ascunsă și greu sesizabilă a sufletului universal, proiecție a divinității și, totodată, pedeapsă dată muritorilor, în sensul în care ignorarea sa atrage după sine păcatul mortal al necredinței. Numai cei care știu să aștepte și să-și apropie această revelație sînt meniți reîntîlnirii în originar cu lumina sacrului, opțiune ce echivalează cu aceea între neant și etern. Observația unei atente cercetătoare, Monica Nedelcu, potrivit căreia, în **Dumnezeu s-a născut în exil** (Ovidiu, un **alter ego** al autorului, poate cel mai îndreptățit să-l reprezinte în fața judecății ultime), importanța incidenței luminii sacre în narațiune coincide cu substituirea progresivă a axei orizontale și spațiale a așteptării individului cu axa verticală și spirituală, așteptarea lui Dumnezeu, poate fi extinsă asupra întregii sale creații. Cu atît mai cutremurătoare devine această așteptare, cu cît, în **Jurnalul unui țăran de la Dunăre,** personajul supus caznelor traumatizante ale inițierii prin suferință este chiar Vintilă Horia. De ce acest simbol de umanitate cu valoare arhetipală, „țăranul de la Dunăre", care unora le-ar putea sugera o conotație peiorativă ? În viziunea aceasta, țăranul român reprezintă o categorie mistică privilegiată, favorizată de contactul străvechi, pre-creștin, cu Dumnezeul unic, ipostaziat de Zamolxe. În acest țăran, sînt regăsite virtuțile primordiale — credința, iubirea, rectitudinea morală — ale speței umane, calități pe care evoluția istorică a omului modern tinde să le aneantizeze irevocabil. Pentru el, pentru țăranul danubian, contactul cu Dumnezeu și-a păstrat valoarea inițială de revelație călăuzitoare și nu se limitează la a fi o simplă formă de cult de ritual care-și ignoră specificitatea, ca în cazul oamenilor de la oraș considerați „falșii revoltați ai secolului (...) invalizii spirituali". În vizibil contrast structural, „țăranii știu mult mai multe despre destinul omenesc și despre moarte decît un doctor în filosofie feroce încorsetat de cunoștințe științifico, la fel de fragile ca și ideologiile. Iată de ce țăranul de la Dunăre nu se revoltă niciodată împotriva condiției sale, acceptînd marile coordonate ale vieții ca pe niște suferințe necesare sau ca pe niște trepte pregătitoare".

Pentru Vintilă Horia, omul și scriitorul, exilul vine ca o asemenea treaptă pregătitoare înaintea întîlnirii cu absolutul. Neîndoios el aduce cu sine o suferință la limita insuportabilului, dar, alături de ea, este conștientizat și rolul său formativ (corelativul necesar), atît pe plan omenesc cît și, cu atît mai fecund cu cît durerea dezrădăcinării e mai mare, mai plină de semnificații revelatoare, pe planul creației umane, în cazul de față cea literară. În textele sale, evoluțiile personajelor predilecte mari exilați ai culturii predestinați suferinței izbăvitoare precum Ovidiu (în **Dumnezeu s-a născut în exil**), Platon (în **A șaptea scrisoare**), Boetius (filosoful întemnițat din Ravenna, al cărui exil interior este reluat în **Persecutați-l pe Boetius**) sau Dante, căruia îi sînt dedicate și cîteva eseuri de mare cuprindere, se circumscriu marilor teme — exilul și iubirea — ca într-un ritual repetat la infinit. Îndeosebi **Divina Commedie** este considerată a fi cartea „capabilă să dea un nou sens existenței umane să o lumineze minunat, aproape miraculos". În ea s găsi speranța reconvertirii întru a vărata iubire. În condițiile exilului n ral la care este condamnată umani tea, iubirea poate constitui un înce de mîntuire, ca prim nivel de iniți în sacralitate, dragostea profană fi supusă unui proces de transcendere vederea posedării **esențialului.** Vin Horia mărturisește a fi fost obsedat, parcursul întregii sale opere de re rea acestei mistice a **trecerii** în lite tură, prin abstragerea din cotropit rea istorie a factologiei mărunte.

A nu ajunge la această formă cunoaștere, în același timp durero și purificatoare, îi apare ca un blest pentru a cărui explicitare dezvoltă t ria pervertirii omului de către isto prin îndepărtarea de matricea esen act de comoditate impus, poate, de u din cele mai pernicioase prejude ale civilizației noastre : obsesia conf tului, reiterată pe multiple planuri, la cel al standardului de viețuire ol nuit (care exclude asceza sub toate f mele sale) pînă la cel sufletesc, a rui epurare de orice durere este grăitoare decît o blasfemie : „Nimic î îngrozitor decît libertatea ce ne-a f dată, fiindcă noi alegem de fiec dată ce e mai rău, adică ce ni se p lesnicios și favorabil, necredința, u rea de Dumnezeu. Doar **satele** (s mea — D.S.B.) mai cred cu adevărat sosirea și în învierea Sa. Și sufle noastre se golesc pretutindeni fiin e mai comod să nu suferi în Vine Mare, e mai comod să ignori răstigni și sîngele care a curs pentru noi.

Cum să îndrăznim să-i reconve pe ruși, cînd orașele noastre occid tale nu mai știu să se roage și ref să-și aducă aminte, măcar o dată pe esențialul despre istoria noastră ?"

Mistica lui Vintilă Horia, mis „țăranului de la Dunăre" nu are mai valoare individuală, ci, în măs în care fiecare din noi va reuși s extrapoleze și s-o supună analizei oglinda propriei conștiințe, ea își velă sensul universalității sale ascu

„În Evul Mediu, aș fi fost un că purtînd spada". În veacul XX, el un mistic al penei de scris.

Dan-Silviu Boerescu

Pasternak — poetul împotriva istoriei

Acoperit de rușine în timpul vieții, aruncat într-o uitare ostilă după moarte, cunoaște o răsturnare triumfală în U.R.S.S. În Franța, prestigioasa colecție Pleïade îi publică opera.

„Figaro", în numărul din 30 aprilie 1990, publică, sub semnătura lui Pierre Daix și Laure Mandeville, un „dosar" asupra lui Boris Pasternak, premiul Nobel pentru romanul Doctor Jivago, **cu ocazia centenarului său. Dăm mai jos cîteva extrase din „dosar" :**

Născut la Moscova în 1890, într-o familie de origine evreiască, „trăia în îndestulare grație tatălui său, Leonid Pasternak, pictor, și adolescentul lua parte la înflorirea intelectuală de după 1905, cînd Moscova cunoștea impresioniștii, pe Van Gogh, Rodin, Cézanne (...), Matisse, Picasso, Braque, mai bine decît Parisul. Se credea muzician, și se înfiora la poemele lui Rilke sau ale lui Verhaeren. Și-a desăvîrșit studiile de filozofie la Marburg, una din cele mai vii universități ale Germaniei.

E o epocă de fierbere poetică intensă, cînd simbolismul generației de la 1880 al lui Andrei Biely, Alexandru Block începe să cedeze pasul unei reacții mai riguroase, cînd se ilustrează Ahmatova, Mandelstam, Gumilov, în timp ce se ivesc grupele de avangardă ale futurismului. El caută, înainte de toate, o reînnoire a limbajului. E ceea ce-l atrage pe Pasternak, fascinat de Maiakovski". „El primește revoluția cu același entuziasm ca futuriștii dar își apără arta de un angajament direct și revolta sa se înscrie în lirism."

Cu culegerea **Sora mea viața** (1922) e consacrat. Deși nu emigrează, ca ai săi, iluziile asupra regimului s-au spulberat. Îi mai apar **Anul 1905** și **Locotenentul Schmidt** (1927). „Admiră poezia Tsvetaievei (emigrantă, contra-revoluționară) și ea pe a lui, mult, încît în scrisorile lor se gîndesc la o viață comună". Deși rupsese cu frontul de stînga al lui Maiakovski în 1927, Pasternak e socotit, din ce în ce mai mult, ca poet oficial. După sinuciderea lui Maiakovski, „percepe violența colectivizării forțate de la țară."

„Într-o seară de la sfîrșitul lui aprilie 1934, Pasternak îl întîlni pe Ossip Mandelstam care-i citi poemul prin care îl biciuia pe Stalin, așa cum nu îndrăznise încă nimeni să o facă."

Mandelstam e arestat și „Pasternak deveni ca nebun spunînd peste tot" că n-avea nici un amestec în arestare, ceea ce era adevărat.

„Cum denunțătorii mișunau, într-o seară, în apartamentul său comun, sună telefonul : **Tovarășul Stalin vrea să vă vorbească.** Pasternak rămase fără voce. Stalin îl și tutuia (așa cum scrisese Mandelstam în poemul său) : **Spune, ce se povestește în cercurile voastre literare despre arestarea lui Mandelstam ?** Pasternak, reușì să spună : „...nimeni nu spune nimic, pntru că nu știe ce să spună. Tuturor le e frică." Stalin : **Bun, și acum, spune-mi care e propria ta opinie despre Mandelstam ?** „Pasternak se pierdu în considerații asupra ceea ce distingea poeziile lor." Cînd Pasternak tăcu, Stalin îi spuse pe un ton batjocoritor : **Ei bine, văd că nu ești în stare să-ți aperi camaradul** — și încheie convorbirea.

„Pasternak, (...) umilit (...) îi scrise o scrisoare spunîndu-i lui Stalin că se comiteau nedreptăți în numele său." „Tot tul se sfărîmase în mine, scrie Pasternak, de la uniunea cu epoca, am trecut la opoziție, ceea ce nu disimulam. Creația mea personală se terminase. Ea s-a trezit în 1940, în ajunul războiului. Această perioadă tragică a fost o perioadă vie și sentimentul de a comunica cu toți m-a prins cu voioșie". Poezia sa, înainte de toate, e comuniune cu Rusia.

După victorie, el nu resimțea decît mai dureros sentimentul de a fi „respins de ordinea stabilită", prin întoarcerea la „cruzimile și la sofismele anilor cei mai stupizi și cei mai sumbri ai epocii dinainte de război." Pasternak se gîndea că „relele războiului erau preferabile minciunii crude. Ele zguduiră dominația acestei lumi inventate, artificiale, străine naturii omului." „Așa concepu el **Doctorul Jivago.** O întîlni atunci pe Olga Ivinskaia, care lucra la **Novy Mir** și deveni marea sa dragoste."

Denunțată, Olga a fost arestată în 1949, ca să mărturisească despre caracterul antisovietic al romanului lui Pasternak. Între alte mijloace întrebuințate a fost și închiderea ei într-o morgă, unde pierdu sarcina. N-a fost eliberată din gulag decît în 1953, la moartea lui Stalin. La întoarcerea ei, Pasternak lucră fără întrerupere la terminarea romanului pe care-l propuse în 1956 la **Novy Mir** și alte reviste, în timpul raportului secret al lui Hrusciov asupra crimelor lui Stalin.

„Radio Moscova anunță viitoarea publicare, (...), dar în septembrie **Novy Mir** refuză publicarea." Dar editorul italian Feltrinelli cumpărase drepturile de editare. Conducerea sovietică stărui pe lîngă Togliatti, șeful Partidului Comunist Italian să-l convingă pe Feltrinelli să renunțe la publicare. Zadarnic. Și Pasternak obținu premiul Nobel în Începînd de a doua zi luă naștere varul lui Pasternak. Radio Moscova nunță romanul ca „un act politic dreptat împotriva statului sovie Tvardovski îl acuză, în **Novy Mir,** U nea Scriitorilor îl exclude din rîndu sale. Semițanski secretarul genera tineretului comunist, spunea că un **hu face ceea ce a făcut Pasternak a murdărit locul unde minca.** Scrii din Moscova cerură guvernului să la mancierului cetățenia și să-l expulz La 29 octombrie, Pasternak renunț Premiul Nobel. La 31 octombrie e scrie lui Hrusciov : **„Plecarea peste niță ar echivala pentru mine cu m tea."** Moare la 30 mai 1960. O mult numeroasă se adună la cimitirul Peredelkino. Persecuția continuă. L. august, Olga Ivinskaia e arestată și împreună cu fiica ei ani de gulag, tru că a încasat drepturile de autor nite de la editorul italian. Fondul I rar și Uniunea Scriitorilor căutară recupereze casa de la țară, unde acu muzeul Pasternak. În 1982, oamenii niți să ia mobilele au aruncat totu grădină, chiar și pianul, la care fan ținea foarte mult.

Mai mult de 200.000 de turiști au tat muzeul inaugurat oficial la 10 bruarie 1990. Centenarul nașterii s fost celebrat cu fast. Toate reviste' ziarele au publicat pagini întregi de opera lui. O expoziție consacrată **L lui Pasternak** a fost deschisă două la Moscova. Chiar la mormîntul său cadrul unei seri speciale, oameni cultură i-au adus omagiul lor și a i-au declamat versurile.

Acum el apare ca erou și ca ma prietenul său, poetul Andrei Voz senski, care luptase mult timp pe reabilitarea sa, nu ezită să-l împ bească cu puteri spirituale, aproape vine, scriind : **Secolul al XX-lea îl sese pentru a rezolva opoziția secu care există, în Rusia, între poet și putere și spirit.**

Prezentare și traducere d D. St. Rădulesc

ALAIN BOSQUET

„Sînt ateu. Dumnezeu mă ispiteşte : nu ştiu dacă în carnea, în cugetul sau în verbul meu. N-aş putea să-l accept şi, refuzîndu-l, simt un fel de remuşcare. Eu nu cred şi mă întreb dacă trebuie să fac efortul de a crede. Îl pun pe Dumnezeu la plural spre-a mă asigura de fragmentarea sa. Tot aşa, îl pun în cuvinte. El este ceea ce, în mine, n-ar şti să se mulţumească cu puţinul care sînt. Dar îi rezist : sînt capabil să-l creez, ca divertisment, — nu, ca bănuială faţă de mine însumi. Trebuie să-şi schimbe fără încetare felul de a fi : prin definiţie, el zădărniceşte orice tentativă de-a-l înţelege. Avem dreptul să ne numim credincioşi — departe de dogme şi de rugăciuni — cu intermitenţă ? Îmi cunosc limitele ; poemele mele, ele, şi le ignoră. Ele se hrănesc cu Dumnezeu, aşa cum ar face-o cu un platan sau cu o barză. Sînt un ateu zdruncinat de mistică."

A.B.

✲ ✲ ✲

Dumnezeu spune :
„După ce am creat plămînul, maţele,
rîndunica de noapte, clematita,
fluviul, soarele care cască,
am inventat cîteva idei abstracte
pe care să le împart.
Conştiinţa, ia să vedem, va fi a
marmurei,
memoria, pentru larbă,
remuşcările, ale stelei,
îndoiala, de pildă, a tigrului.
Există cineva care să-mi spună
că mă înşel ?"

✲ ✲ ✲

Dumnezeu spune :
„Nu voi avea puterea
să asigur, de unul singur existenţa
lumii",
iară de ce, pe ascuns,
am inventat un alt dumnezeu,
pe care, uneori, îl întreb :
„Oceanul meu, nu crezi
n-ar putea să fie mai puţin ud ?
Iar platanul, n-ar fi mai bine
să alerge prin iarbă ?
Şi, să fim drepţi omul
nu merită şi el o aripă, sau două ?
Acest alt dumnezeu
să-mi devină, oare, rival ?

✲ ✲ ✲

Dumnezeu spune :
Am pus la punct un organ bizar :
spumă foarte roşie
care se umflă uneori sau se turteşte,
făcînd un zgomot sentimental ;
un plămîn, cred.
Nu ştiu cui să îl dau :
vulcanului, stelei,
fiinţei care nu ştie să alerge,
păsului solitare, izbite de spume.
Mi-am hotărît :
piatra e cea care o să aibă primul
plămîn."

✲ ✲ ✲

Dumnezeu spune :
Era un caz urgent ;
dar întrebam
la ce folosesc creaturile mele
cele mai ciudate :
dragonul, îngerul şi inorogul.
I-am chemat pe cei în care credeam,
reali, puternici, incontestabili :
baobabul, calul de povară,
muntele rezemat de mare.
S-au întîlnit de zece ori
fără a se pune de acord.
Aşa că am păstrat
şi dragonul, şi îngerul, şi inorogul ;
pentru a evita orice neînţelegere,
am crezut, totuşi, că e mai bine să-l
fac invizibili."

✲ ✲ ✲

„Dacă cuvîntul dumnezeu **vă provoacă**
alergie"
spune Dumnezeu,
„numiţi-mă alabastru, rîndunică **sau**
pîrîu :
am să ştiu că e vorba de mine.
Dacă numele dumnezeu **vă**
îmbolnăveşte,
inventaţi în locul lui altul,
care să semene cu rouă, **cu** dulce suspin
sau chiar cu teribil neant.

pentru că nimic nu mă mai jigneşte :
în vocabularul meu toate cuvintele
sînt sinonime."

✲ ✲ ✲

„Eu unul",
spune Dumnezeu,
„am creat mărul odată cu ţinţarul,
peninsula şi catifeaua ;
ce treabă am avut în ziua aceea !
Ţie, ţi-am lăsat grija
să-i dai numele, măr,
pe care-l citesc şi iar îl citesc.
În timp ce-l pronunţ
simt cum se naşte dragostea mea
pentru acest fruct
devenit, pe dată, atît de delicios.
Dacă nu sînt atent,
mîine o să-mi treacă prin minte chiar
să devin mărul."

✲ ✲ ✲

Dumnezeu spune :
„Te dezleg de jurămîntul să crezi
în mine.
Eu sînt un simplu cuvînt,
cum ar fi pîine, sau lemn, sau noapte.
Îţi dau voie să-l ştergi
din toate cărţile tale
şi să nu-l mai pronunţi cu voce tare.
Nu sînt mai important decît
musca ce zboară între doi trandafiri
sau virgula
care cade la sfîrşitul unui text
prost redactat."

✲ ✲ ✲

„Pe ultimul Dumnezeu", spune omul,
„l-am condus la mine acasă.
Locuieşte, ferit de vecini, în camera
mea :
şi e de acord să-l ţin închis.
În fiecare dimineaţă refacem lumea :
limbajul mai întîi, apoi absolutul,
după aceea lucruri foarte simple, —
ţelina, steaua, primăvara, păianjenul.
Cînd, la întoarcerea de la slujbă,
intru cu mîinile goale,
îmi întinde cîţiva trandafiri
inventaţi numai pentru mine, sau
nişte proverbe
al căror sens îmi scapă uneori.
Chiar dacă prea tîrziu,
dumnezeul meu se civilizează : bărbierit,
spălat, îngrijit,
n ar avea de ce să se plîngă."

✲ ✲ ✲

„Dumnezeu e obstacolul pe care-l ridic
între mine însumi şi mine
ca să nu fie nevoie să mă-nţeleg."

În româneşte de Mihail Oprea

Unde eşti, cer albastru?

Golful în flăcări, bombardiere strategice şi rachete de croazieră, explozii, flăcări şi fum, morţi şi răniţi, declaraţii fierbinţi, comunicate ; blindatele şi trupele terestre intră în scenă. „Spectacolul" morţii va antrena, sinistru, elicoptere şi fireturi, măşti de gaze şi decizii operaţionale, echipament ultrasofisticat şi rugăciuni către Cel de Sus. Cinismul pragmatic al Bestiei din om şi puritatea aspiraţiilor de trestie gînditoare.

Vor muri foarte mulţi oameni, unii instantaneu, alţii în chinuri îndelungate şi insuportabile...

Cauzele conflictului ? O glumă bună ; e o glumă să-ţi imaginezi că poţi cuprinde în două, trei vorbe ceea ce stă scris negru pe alb în sute de tomuri de istorie şi economie, de sociologie, filosofie, drept şi religie ; de psihologie, în fond... Cine se înfruntă în Golf ? Brutalitatea fanatismului (avînd multiple rădăcini biologice şi culturale) cu fermitatea dreptului şi raţiunii ? Sau disperarea subdezvoltatului (material şi spiritual) cu aroganţa şi hegemonismul omnipotentului ? Sudul cu Nordul ? Sau Creştinul cu Anticristul ? Urmează cumva „Our special guest star : A-PO-CA-LIP-SUUUUL ! ! !" (cu două, trei aplauze triste...) ?

La 2 august 1990 Irakul a invadat Kuweitul, adică un stat a tăbărît pe alt stat — crime, atrocităţi. Lumea întreagă a reacţionat, cu fermitate, dar Irakul a dezlegat ciinii turbaţi ai războiului. Israelul, Arabia Saudită, de fapt întregul Orient Mijlociu, dar şi Europa, America, întreaga lume civilizată se află în vizor. Pluteşte ameninţarea terorismului global, iar pe teatrul de război şi-a făcut apariţia spectrul atacului chimic, bacteriologic, nuclear. Ce va urma, Dumnezeule ? Cît va dura ? Se va extinde conflictul ? Vom face pasul acela, mic pentru un general dar uriaş pentru omenire, spre război mondial nuclear ? E cu putinţă aşa ceva, în 1991 ?

Cutia Pandorei a fost întredeschisă. Lumea este pe marginea prăpastiei şi priveşte îngrozită : „Ursul deşertului" (generalul Schwarzkopf, comandantul corpului expediţionar american) îşi face datoria şi meseria, marele absent, U.R.S.S., îşi zăngăne şenilele blindatelor în Ţările Baltice, Yugoslavia este în preajma războiului civil, Estul european fierbe în cazanul propriu, în vecinătatea uriaşilor geopolitici, NATO s-a încordat, în aşteptare. Unde sunteţi, zile frumoase, zile minunate ale destinderii, unde eşti Mişa, primind Premiul Nobel pentru Pace, unde eşti, cer albastru al speranţei ?

Eugen Chirovici

Urmare din pag. a 16-a

STRUCTURILE NU COBOARĂ ÎN STRADĂ

Claude Chabrol, Michel Piccoli, Jean-Paul Belmondo, Simone Signoret ori Jean Marais, o-i mai puţin celebri în acel moment, precum Daniel Cohn-Bendit. Desigur, Barthes nu i-a înfruntat, ca alţii, pe scuteri, dar a strigat împreună cu ceilalţi : „Malraux demisia, Malraux demisia". Ministrul nu a demisionat, însă a cedat ; Langlois va conduce în continuare cinemateca, iar manifestaţia va fi mai tîrziu percepută de unii drept o precursoare a mişcării din mai. Pentru întîia oară într-adevăr — în ceea ce priveşte această perioadă — era vizibilă o relativă slăbiciune a statului, pentru întîia oară revendicările exprimate puternic într-o manifestaţie îl făceau să dea înapoi.

În sfîrşit, structuralismul, în măsura în care termenul acesta generic are vreun sens, era pentru el locul prin excelenţă în care se făcea critica ideologiei, iar revista **Tel Quel**, opera pentru a folosi propriii lui termeni, „joncţiunea dialectică dintre o poziţie revoluţionară de tip marxist şi o activitate de avangardă". Or iată că în 1966 Sartre, într-un interviu pentru revista **Arc**, situa structuralismul de partea burgheziei : „Ştiinţele umane studiază structurile, spunea el în substanţă, şi încearcă să reducă omul la ele, în vreme ce în faţa a ceea ce se vrea să se facă din el omul, în ceea ce-l priveşte, face istoria". Iată că acelaşi Sartre, la 20 mai 1968, ia cuvîntul într-un mare amfiteatru înţesat de lume de la Sorbona, e ascultat de pe culoare, din curte, mulţumită unei sonorizări aproximative, şi e ascultat, şi nu criticat, sau aproape deloc : în simpla lui prezenţă studenţii văd sprijinul important al unui gînditor ale cărui scrieri i-au format. În ceea ce-l priveşte, Barthes se simte marginalizat : **structurile nu coboară în stradă**. Şi-şi va petrece luna mai a anului 1968 la întrunirile grupului **Tel Quel** departe de manifestaţii, departe de amfiteatre...

noda, altfel

Sub...
„à vol d'oiseau"

Sub Louis-Philippe şi pînă la sfîrşitul secolului al XIX-lea, moda „a pour historiographes des artistes à la fois talenteux et spirituels". Se numesc Deveria, Daumier, Gavarni, Henri Monnier... dar chiar şi Monsieur Ingres, cu desenele sale, atît de inteligente şi miuţioase, pe care le execută cînd nu cîntă la vioară ; nu putem să nu-i citim pe Eugène Lami, Stevens, Manet, Duran, Bonnat, Grévin, Johannot, Baard şi alţi mulţi portretişti şi ilustratori.

S-ar putea scrie volume întregi (nu jumătăţi !), ţinînd seama de abundenţa informaţiilor despre „la manière de se vêtir", din această epocă.

Sub... Regele-Burghez... exigenţa se referea la jiletcă-pichet sau catifea, satin sau caşmir. Pantalonul — **à la ma-**
telot — era larg peste gleznă, acoperind aproape piciorul dar putea fi şi strîns spre gleznă, cu bridă sub talpă — **à sous pied** — ca să nu se ridice, avantaj continuat „chez les hommes de chevaux", din motive practice. Înnebunită de succes, **la redingote** a ajuns la călcîie, o, la, la... ! cîţi s-au împiedecat în ea ! Mantourile gem sub pasmanterii şi fluturări de falduri risipe de cute. În ceea ce priveşte **fracul**, acel ce mai tîrziu va fi echivalent cu „ţinuta de seară", „habit noir", „toată lumea în negru" — **queue de pie** sau **queue de morue**, el devine în 1830 o redingotă cu bascul scurt. Cravata deţine supremaţia. Ea e nebunia romanticilor şi le exprimă starea de spirit, poate fi **à la cosaque, à la mélancolique, à l'infidèle...** Ea e elementul cu capacitate de ameninţare în ţinuta vestimentară, obligă două puncte importante în gulerul cămăşii care se ridică pînă la jumătatea obrajilor şi „se spune că numai ea justifica autoritatea maiestuoasă a domnului Prudhomme, ea în al cărei nod se amestecau caraghios logica falsă şi retorica pretenţioasă. La cravate oblige !

Cravata a fost folosită încă de pe vremea romanilor, consta într-o bucată lungă de stofă şi înfăşura gîtul ca să-l apere de frig. A fost folosită de soldaţii romani în toate campaniile militare şi există sub numele de **focal**. A fost reintrodusă în Franţa după 1656 de Croaţii din serviciul lui Ludovic al XIV-lea. Aceşti Croaţi purtau o ţesătură de pînză, stofă, mătase, linon în jurul gîtului nu numai ca accesoriu de protecţie ci chiar ca element decorativ distinctiv. Printr-un capriciu lingvistic de coruperea cuvîntului **les Croates** au devenit **les Cravates** iar obiectul distinctiv la **cravate**. Cravata a început să cîştige clasele sociale a atacat muselina şi dantela, a început să cocheteze în noduri şi adaosuri de fundiţe divers colorate, să se amplifice şi să cadă în niagare mici pe piepturi impozante, prezentîndu-se afectat cu numele de **jabot**. Mateloţii purtau cravate de mătase neagră. În secolul al XVIII-lea, cravata îşi începe cariera de „damă bine", cariera de lux, cu subtilităţi în executarea nodului, performanţe de rafinament şi insinuări estetice. **Sub** Louis-Philippe ia amploare. Parisul e centrul cravatelor lumii. Nu degeaba, Eminescu, mai tîrziu îi amenda pe „Ai noştri tineri la Paris învaţă / La gît cravatei cum se leagă nodul. / Şi-apoi ne vin de fericesc norodul / Cu chipul lor isteţ de oaie creată".

Nomenclatura cravatei e bine înzestrată de-alungul modei : régate La Vallière, nod, plastron, jabot, siretel, papillon eşarfă col-cravate fitil pleoşcă cravată de pionier, pretext cu broşă : de la broşă la ac de cravată n-a fost decît un pas şi au început competiţiile de pietre preţioase sticlind pe cravate cu cît mai multe carate, cu nuanţe cît mai variate, luceferi minusculi şi orgolioşi.

Pentru un om care ştie ce vrea şi e stăpîn pe o situaţie competent într-o acţiune, francezii au găsit expresia **Homme bien CRAVATÉ ;** devenind „impertinenţe cenuşii" în Senat, cîţiva membri au renunţat la cravată purtînd pulovere **pollo.**

Corina Cristea

Louis - Jean Calvet

STRUCTURILE NU COBOARĂ ÎN STRADĂ

«Dacă aș fi scriitor, și unul mort, cită plăcere mi-ar face ca viața-mi să fie redusă, mulțumită unui biograf amical și dezinvolt la cîteva amănunte, la cîteva gesturi, la cîteva inflexiuni, să spunem : la cîteva „biografeme", ale căror distincție și mobilitate ar călători în afara unui destin și ar ajunge să atingă, precum atomii epicurieni, un corp viitor, promis acelelași dispersii ; o viață plină de găuri, la urma urmelor, declară Roland Barthes în prefața la Sade, Fourier, Loyola. **Recentul** Roland Barthes **pe care-l publică la Flammarion, în septembrie 1990, Louis-Jean Calvet (autor între altele și al unui** Roland Barthes. O abordare politică a semnului, **Payot, 1973) nu răspunde de fel dorinței exprimate în textul de mai sus, text care, de altfel, îl și-citează : departe de a fi dispersată, plină de găuri, viața pe care o (re)construiește e, dimpotrivă, adunată într-un tot plin ochi, foarte coerent, cu aer de destin. Putem să regretăm, dar timpul nu a intrat în sac și, în așteptare, putem reciti fascinantul** Roland Barthes de Roland Barthes, **din 1975. În așteptare, putem citi și biografia de față care, deși utilizează materiale aparținînd unor straturi mai puțiin profunde și, potac, ma puțin autentice decît doritele „biografeme", reușește să ne ofere portretul credibil, și interesant, al unuia dintre cei mai importanți intelecuali ai Franței ultimelor decenii.**

Am ales pentru cititorul romîn un fragment ce prezintă atitudinea lui Barthes față de o situație ce nu e lipsită de analogii cu ceea ce se petrece azi aici.

În mai 1968, Franța descoperă acel ceva pe care presa îl va boteza contestație. Parisul nu prea poate să mai doarmă, deranjat de zgomotul grenadelor și al sloganelor, și într-o bună dimineață se trezește înțesat de baricade : studențescul Quartier latin e în fierbere. Totul pare să se prăbușească în primăvara aceasta de mii de ori descrisă ori comemorată, clasa politică e depășită, partidele dezorientate, și pînă și generalul de Gaulle, care dispare într-o escapadă în Germania și dă impresia unei vacanțe a puterii. Ies la iveală nume și figuri noi, Geismar, Cohn-Bendit, ce par deodată să albă aceeași importanță, să atîrne tot atît de greu precum bărbații politici tradiționali, apar de asemenea mișcări puțin sau deloc cunoscute pînă atunci, „mișcarea 22 martie", prochinezii, trotskiștii. Zidurile se umplu de afișe, tipărite cel mai adesea la École des beaux-arts, cu un ton și într-un stil nou, vede lumina zilei o presă nouă, cu titluri efemere, **Action, L'Enragé...**

Ceea ce îl impresionează cel mai mult pe Barthes nu sînt totuși atît baricadele, scutierii, violența, manifestațiile, toate acele lucruri de care i-a fost întotdeauna teamă ori pe care le-a detestat, ci fără îndoială faptul că în înfruntarea simbolică dintre „sistemul burghez" și studenții „contestatari" se simte refuzat de către cei pe care aproape instinctiv îi susține, de studenți. Curtea Sorbonei, împînzită de standuri, banderole, portrete de-ale lui Lenin, Mao, Trotski sau Guevara, de drapele vietnameze, bretone sau occitane, e cu toate acestea aceeași cu cea în care, cu treizeci și doi de ani în urmă studentul Barthes interpreta rolul lui Darios. Profesorul Barthes se va simți însă dramatic de străin.

Căci nimic nu mai e ca înainte. Desigur, fiecare și-a trăit 68-ul în felul său. Mergeai din baricadă în manifestație, din manifestație în ședință tumultuoasă, punînd sub semnul întrebării, disciplină cu disciplină, știința. Față de toată această agitație, Barthes se ține mai degrabă deoparte. Într-o seară de mai, la masa în Quartier latin cu François Wahl și Severo Sarduy. Wahl, care a aflat că lîngă Pantheon au loc ciocniri între studenți și forțe ale poliției, propune să meargă și ei să vadă. Sarduy e de acord, dar Barthes refuză și îi lasă să plece, nu fără a face cîteva observații pline de nemulțumire cu privire la rădăcinile mic burgheze ale „evenimentelor" din 68 și la narcisismul acestei generații. Altădată, și tot cu François Wahl, merge în marele amfiteatru al Sorbonei, asistă la luările __ cuvînt multiple, dezordonate, asistă la spectacolul care a fascinat atîți observatori. Dar Wahl nu-și amintește să fi făcut vreun comentariu. Și, în ceea ce îl privește, comentează : „De fapt, lui Rotland nu i-a plăcut deloc 68, iar dacă nu i-a plăcut e pentru că era vorba de o luare de cuvînt (...). Pentru că ceea ce venea în primul plan, în amfiteatrele Sorbonei de pildă, era cuvînt și nu scriitură, și asta i se părea oarecum o decădere în raport cu litera, i se părea un mai-puțin în raport cu textul, și în sensul acesta un deficit". Și e adevărat că nu va încerca nici cel mai mic entuziasm pentru ce se petrecea, și că niciînd nu va face vreo declarație publică de susținere ori măcar de aprobare. El care a fost întotdeauna de partea avangardei, ori alături de ea, nu găsește nimic care să-i justifice în proprii ochi susținerea, și reacția sa pare să fi fost în întregime de refuz, sau de neîncredere.

Nu găsești nici un ecou în operă al acestei neîncrederi, doar poate, trei ani mai tîrziu, într-un scurt pasaj din **Sade, Fourier, Loyola.** Fourier, spune el, alesese domesticul în detrimentul politicului, căci politicul este opusul dorinței, exceptînd cazul **nevrozei de politizare.** Și iată cum își ilustrează ideea : „În mai 68, cineva a propus unuia din grupurile ce se constituiau spontan la Sorbona să studieze **utopia domestică** — gîndindu-se evident la Fourier ; i s-a răspuns că expresia e prea «sofisticată», și deci «burgheză». Să vedem aici o semnătură, semnul unei distanțări ironice ? (...)

Toate acestea i se par, cu adevărat, vulgare și inutile. De asemenea îi este teamă, fizic, de mulțime, de posibilele excese. Cu toate acestea, trebuia totuși asumată viața cotidiană. La Ecole des Hautes Études, Lucien Goldmann, autorul **Dumnezeului ascuns**, studiu privitor la viziunea tragică a lui Pascal și a lui Racine, a reacționat imediat, creînd un „comitet de acțiune" înaintea tuturor, situîndu-se de la început în centrul mișcării ce va fi mai tîrziu numită „contestatară". Sînt solicitați profesori de la École, unii vin ca observatori, din curiozitate, alții ca militanți ; Barthes face o gafă : se declară gata să conducă un seminar pe tema relațiilor dintre limbaj și mișcarea studențească, sau despre limbaj și revoluție. Hohote de rîs ale studenților, care găsesc că nu e momentul pentru seminarii ; satisfacție pentru Goldmann, care nu e chiar nemulțumit să vadă cum concurența raciniană se descalifică în ochii publicului studențesc. De fapt, ca și în incidentul cu **utopia domestică,** Barthes a încercat fără îndoială să reducă mișcarea la propria sa problematică, să-și pună știința în slujba întreprinderii comune, și eșecul atîrnă neîndoielnic greu în judecata negativă pe care o emite asupra ansamblului.

Cu atît mai mult cu cît lucrurile nu se opresc aici. Într-adevăr, încetul cu încetul comitetele se înmulțesc, dar tendința e de grupare pe discipline, pentru discuții colective. Studenții lui Barthes și cei ai lui Greimas s-au reunit într-un comitet de acțiune asupra limbajului, care grupează la Sorbona cele două seminarii și în care se discută la nesfîrșit, zi de zi, despre Găsind că ritmul e cam obositor, cei doi ideologia subiacentă teoriilor semiologice. prieteni hotărăsc să facă cu schimbul : o zi unul, o zi celălalt, vor participa la revoluție cu o jumătate de normă. De serviciu revoluționar e, în acea zi, Greimas. Studenții vorbesc de toate și de nimic, își caută cuvintele, se trece de la o teamă la alta, iar profesorului nu-i e îngăduit să intervină decît pentru a răspunde întrebărilor. Țința atacurilor e adesea structuralismul. După două ore de ritm incert apare Catherine Backes-Clement care, paralel cu studiile de filosofie, urmează și cele două seminarii, cel al lui Barthes și cel al lui Greimas. „Vin, spune ea, de la adunarea generală a departamentului de filosofie, și am votat o moțiune care se termină așa : «Este evident că structurile nu coboară în stradă». „Toată lumea se repede asupra formulei, căci structuralismul se află desigur în centrul semiologiei, discută... Barthes, în concediu de la revoluție în acea zi, nu e așadar de față și nu e cu nimic responsabil în ceea ce privește formula. Totuși, a doua zi, pe un culoar al secției IV de la Hautes Études, la primul etaj al Sorbonei, un afiș mare — Barthes declară : „Structurile nu coboară în stradă". Noi declarăm : „Nici Barthes".

Interesanta manipulare a paternității îl amuză mult pe Greimas care, cîteva luni mai tîrziu, va fi surprins de succesul expresiei. Într-adevăr, în toamna lui 1968 pleacă în Statele Unite pentru o serie de conferințe. În prima zi, la San Diego, e condus într-un amfiteatru unde descoperă scris cu creta pe tablă : „structurile nu coboară în stradă". Va regăsi cu regularitate aceeași frază scrisă cu creta pe diversele table peste tot pe unde va trece. Formula, în franceză, devenise dincolo de Atlantic un soi de slogan ce voia să marcheze sfîrșitul unei iluzii în ceea ce privește structuralismul. Foucault, Lacan, Levy-Strauss și Barthes, reuniți de rumoarea publică într-un acropagiu al părinților întemeietori ai strcturalismului, au protestat adesea împotriva acestei v ziuni sumare. Dar tot atît de sumară c și ideea că acest model de analiză, acorda mai multă importanță relațiil dintre elemente decît elementelor inse poate fi legat printr-un raport de neces tate cu marea mișcare de contestație traversa Europa pentru a ajunge apoi Statele Unite. Structurile nu coboară stradă : sloganul suna ca un constat divorț, dar căsătoria nu avusese loc diversele cercetări ce erau reunite st eticheta de structuralism nu aveau ni un raport cu preocupările politice și s ciale ale generației din mai 68. Do Barthes putea întreține iluzia, mai seamă cu ale sale **Mitologii,** cu certitu dine nu însă și Levy-Strauss cu ale sa **Mitologice.** Iar Greimas nu putea vede în lozincă decît o întrebare oarecum iro nică : ce raporturi există între structu ralism, semantica structurală pe care reprezentați și mișcarea din mai 68 ?

Barthes, totuși, nu găsește nimic amu zant în toate acestea. Am văzut că Lucie Goldmann a încercat să-suscite un curen anti-Barthes, dînd să se înțeleagă că ar de partea reacțiunii. Dincolo de mărun tele meschinării ce apar uneori în mediu universitar, suportă greu să fie ori să s creadă, pentru prima dată în viața sa contestat. Într-un interviu televizat di 1970, vorbește de Fournie, camaradul d sanatoriu, militant trotskist care l-a ini țiat în marxism, și are o formulă ce lu minează raporturile sale cu urmăril contestației din mai 68. „Trotskismul d atunci, spune el în substanță, n-are nimi comun cu gauchismul actual și excesel lui ideologice..."

Barthes și Goldmann se reîntîlnesc to tuși, la chiar mijlocul lui mai 68, pentr teza de ciclul trei a Juliei Kristeva : te mîndu-se că va trebui să se întoarcă Bulgaria, aceasta ceruse și obținuse o de rogare pentru a-și susține teza, în pofic „revoluției". Goldmann e foarte virulen împotriva structuralismului și a psihana lizei și o felicită pe candidată pentru c le-a părăsit spre a se interesa de ist rie și argumentează spunînd că s-a v bit prea mult despre sex și că psihana za nu e defel eficientă. Atacul e indirec căci, felicitînd-o pe Kristeva, critic structuralismul lui Barthes, și mai c seamă e cu mănuși : pe vremea aceea n te răfuiai încă violent cu ocazia unei sus țineri de teză...

În ciuda acestui intermediu, ce trec neobservat, „evenimentele" continuă nu-l satisfac defel pe Barthes. Ce îl fac fără îndoială să sufere cel mai mult faptul că nu e perceput și recunoscu dacă nu ca precursor, cel puțin ca tova răș de drum. Trebuie să ne întoarcem aici la „afacerea Picard". Într-adevă Barthes consideră că dacă Picard l-atacat, și cu duritate, o făcuse nu numa pentru a-și apăra domeniul, Racine, pentru că întreg edificiul universitar ea amenințat de „noua critică". **A numi** cri tica universitară, a o **deosebi,** a spun pur și simplu : **există o critică universi tară,** însemna să pui sub semnul întrebă rii cheia de boltă a întregului sistem (cri teriile de examinare), făcînd din aceast critică nu un adevăr ci o opțiune : di momentul în care, gîndea el, arunci i aer aspectul istoricist al literaturii, devi ne greu dacă nu chiar imposibil să inte roghezi un student, să-l judeci. Și tocm sistemul de controlare a ceea ce st în ochii săi, contestat în mai 68. Gînd poate prin urmare că prelungi ca fireas că a acestei mișcări se găsește în semi narul său, în scrierile sale, și nu înțeleg atunci de ce e contestat, pus aproape l aceeași tagmă cu Picard și cu cei cu el d o seamă.

Totuși, cu puțină vreme în urmă, s angajase hotărît în apărarea lui Henr Langlois, pe care ministrul André Mal raux voise să-l îndepărteze de la direc ția cinematecii. La 14 februarie 196 el, care se teme de mulțime și care, fi zic, nu e deloc curajos, se găsea în fa palatului Chaillot, în mijlocul a trei mi de manifestanți celebri, printre car Jean-Luc Godard, François Truffau

Prezentare și traducere de Radu Toma

Continuare în pag. a 15-a

bridge

Arta de a minți

În măsura în care o licitație convențională presupune declararea adevărului într-o formă mincinoasă (de pildă se spune „o treflă" dar se înțelege cu totul altceva decît prezența în mîna celui care spune a forței în culoarea de treflă), bridge-ul poate fi socotit drept un joc al minciunii. Să adăugăm însă numaidecît că minciuna în bridge (la nivelul licitatiei, desigur) are sens numai întrucît este un instrument al adevărului sau o cale spre acesta. Altminteri, ca minciună pur și simplu ea nu are nimic a face cu jocul de bridge, e refuzată de regulile lui și dacă totuși se insinuează în licitație nu duce decît la compromiterea esenței însesi a jocului. În mod paradoxal, în bridge e mult mai greu să minti (instrumental) decît să exprimi adevărul, dovadă faptul că licitațiile convenționale sînt mai dificil de învățat decît cele naturale. Arta de a minți pretinde bridge-istului o seamă de calități în lipsa cărora accesul la adevăr nu e posibil și licitația devine o succesiune dezastruoasă de informații false. Două sînt ineludabile : intuiția și coerența. Cea dintîi asigură scurtarea drumului spre adevăr, cealaltă conferă unitate semantică adevărului însuși. Din păcate, numărul celor care sînt înzestrați prin aceste calități (ce țin la rîma urmelor de talent) să meargă spre adevăr pe calea minciunii îl întrece cu mult pe cel al jucătorilor care practică minciuna fără să distingă la capătul ei adevărul. Așa se face că în destule competiții, ca să nu mai vorbesc de partida liberă, întîlnim situații tragi-comice de degringoladă a licitației prin nesesizarea diferenței fundamentale dintre minciuna ca instrument al adevărului și minciuna ca înlocuitor al acestuia, ca pseudonim. Vrei bunăoară, să dai cît mai multe informații partenerului despre forța cărtilor din propria-ți mînă și, totodată, să păstrezi licitatia la un nivel cît mai jos pentru a te feri de surpriza supralicitării — folosești imediat o licitație mincinoasă cu sens secund adevărul. Dacă știi să pui bine în evidență tocmai sensul secund, deci adevărul, e perfect, licitația are toate șansele să parvină la contractul cel mai potrivit. Dacă nu știi, și sensul secund rămîne ascuns așadar identifica cu sensul prim, care e mincinos, licita ția va sfîrși într-un contract cu nepu tință de realizat. Sînt, fără îndoială, po sibilități de rectificare din mers a unc atari erori (am vorbit altădată pe lar despre ele) dar experiența și statistic spun că în majoritatea cazurilor acest posibilități nu sînt folosite și, prin ur mare, licitația eșuează. Mare lucru dec în bridge, să posezi arta de a minți Poate că un dram din farmecul inconfur dabil al acestui joc — **de** și **pentru** so cietate — vine și din alianța (în puține alte domenii posibilă) minciunii cu ade vărul, din funcția de instrument și pro ducător al adevărului pe care o dețin minciuna. Nu am dovezi dar ceva îm spune că, la vremea lui, Talleyrand v fi fost un virtual mare bridge-ist...

Laurențiu Ulici

REDACȚIA : București, Calea Victoriei nr. 115, tel. 59 67 60. ADMINISTRAȚIA : Calea Victoriei nr. 133, tel. 50 74 96. Tiparul executat la Combinatul Poligrafic București.

5 lei